

Drebbels geschriften

Table of Contents

1598 Octrooi	5
1602 Octrooi	7
1604 Oeffent tot alder uyr	9
1607 Wondervondt.....	11
WONDER-VONDT	14
Gerrit Pietersz. Schagen / wenscht den eer-	16
DEDICATIE,.....	20
1608 Brief aan Ysbrandt van Rietwijck	33
1610 Oefend u gaven.....	35
1613 Drebbel aan King James	37
1621 Drebbel aan King James	43
1621 EEN KORT TRACTAET	52
VOOR-REDEN	54
Dat eerste Capittel.....	70
Dat derde Capittel.....	84
Dat vierde Capittel.....	92
Dat vijfste Capittel.	100
Dat seste Capittel.....	104
Dat sevenste Capittel.....	110
Dat achtste Capittel.	114

Dat neghenste Capittel.	120
Dat thienste Capittel.	122
Dat elfste Capittel.	128
Lust gierigen Leser / indien ghy	136
GHERRIT PIETER Sz.	138
DEDICATIE,	150
16?? Brief aan King James	177
1623 Oefend u gaven recht	181
1633 Memorand	182
1688 QUINTA ESSENTIA.	186
HET EERSTE CAPITTEL.	186
HET TWEEDE CAPITTEL	192
HET DERDE CAPITTEL.	206
HET VIERDE CAPITTEL.	216
HET VYFDE CAPITTEL.	224
HET SESDE CAPITTEL.	230
HET SEVENDE CAPITTEL	232
HET ACHSTE CAPITTEL.	236
Voetnoten	275

Cornelis Jacobszoon Drebbel

"Kloeck verstant, een pronck der Wereldt"

Alkmaar 1572 – Londen 1633

Cornelis Drebbel wordt - waarschijnlijk in 1572 - in Alkmaar aan het Dronckenoort geboren, in het tweede huis vanaf de Huigh-de-brouwersteegh.

Drebbel: groots innovator !

'de Edison in zijn tijd'. Briljant empirisch onderzoeker en innovator. Drebbels constructies en innovaties hebben vooral te maken met meet- en regeltechniek, pneumatica, optica, chemie en hydraulica. Registreert op jonge leeftijd bij de Staten Generaal enkele octrooien: *nieuwe inventien, wesende't eene *een middel omme 't versch water in grooter quantiteyt, opwaert te brengen; een horelogie welcke hondert oft meer jaeren sal mogen gebruycken, sonder opwinden; roockende ende uuytslaende schoorsteenen bequaemelijck te doen trecken*".

Meet- en regeltechniek/pneumatica: Beroemd om zijn Perpetuum Mobile, bouwt en vaart met een onderzeeboot, ontwikkelt torpedo's en zeemijnen. Bouwt broedmachine voor eieren en een kachel/draagbaar oventje met optimaal verbrandingsrendement, dat op constante temperatuur brandt, door een reguleur cq. thermostaat. Ontwerpt zonne-energie stelsel voor Londen (perpetual fire), geeft demonstraties temperatuur beïnvloeding (air conditioning) - laat het bliksemen en regenen 'op commando', ontwerpt een fontein, schoonwater voorziening- in Middelburg. Betrokken bij de drooglegging van de moerassen rond Cambridge (de Fens). Ontwikkelt voorlopers van de barometer en thermometer, het "*Drebbeliaensch instrument*", clavecimbels die op zonnewarmte spelen.

Optica: Ontwikkelt automatische 'precisie' lenzen-slijpmachine, bouwt verbeterde verrekijkers, construeert de eerste microscoop ('lunette de Dreubells'), camera obscura, laterna magica

Chemie: Bedenkt betere manier om de kleurstof scharlaken rood te produceren, vestigt in Stratford-at-Bow-on-Lea een ververij voor stoffen. maakt -waarschijnlijk- zuurstof voor zijn onderzee boot.

Hydraulica: Maakt toneel-requisieten, bewegende beelden, is betrokken bij plannen voor de bouw van een nieuw theater.

Drebbel: belangrijk filosoof !

'de Einstein in zijn tijd' zegt Dr. Vera Keller, die promoveerde 'op Drebbel' (Princeton University, sept. 2009; Dissertatie: Cornelis Drebbel, Fame and the Making of Modernity'.)

Drebbel schrijft de essays: *'Wonder-vondt van de eeuwighe bewegingh/die den Alckmaersche Philosoph Cornelis Drebbel/ etc. (1604 / 1607), en "een kort Tractaet van de Natvere der Elementen ende hoe sy veroorsaecken, den wint, reghen, blixem, donder ende waeromme dienstich zijn". Gedaen door Cornelis Drebbel. In 1621 herdrukt en uitgebreid met : "Als mede 'Een klare beschrijving van de Quinta Essentia noyt voor desen gedrukt. Noch een Dedicatie van 't Primum Mobile.*

Drebbels boeken en ideeën hebben grote invloed in zijn tijd en worden ruim 200 jaar later nog herdrukt en gelezen.

www.drebbel.net

- 1573 8 oktober. Het beleg van Alkmaar door de Spaanse troepen opgeheven. Bij Alkmaar begint de Victorie !
- 1577 De Staten-Generaal nodigen Matthias, broer van de in 1576 benoemde Keizer van het heilige roomse rijk, Rudolph II, uit, om soeverein van de Nederlanden te worden.
- 1579 23 januari. De Unie van Utrecht. De Republiek der Zeven Verenigde Provinciën is geboren.
- 1585 Drebbel bezoekt een aantal jaren de Latijnse school van Rector Potter in Alkmaar.
- 1587-1590 Drebbel in Haarlem. Leerling van de Haarlemse Academie, een initiatief van schilder/schrijver Karel van Mander, schilder Cornelis van Haarlem en graveur, schilder, uitgever, humanist Hendrick Goltzius, volgeling van humanist en graveur Dirck Coornhert (1522-1590).
- 1595 Feijtge Jansdochter (Sophia) Goltzius; de in Alkmaar wonende jongste zus van Hendrick) en Cornelis Drebbel trouwen. Zij krijgen eerst een zoon, Jan Cornelisz, dan 2 dochters, Anna en Catharina, en nog een zoon, Jacob. Wonen hoek Doelenstraat-Koningsweg.
- 1597 Drebbel graveert de fraaie plattegrond van Alkmaar, opgemeten door Adriaen Thönnissen, "Stercktebouw-meester der Vereenighde Nederlanden"; ontwerper van de versterkingen van Alkmaar en bijv. fort Bourtange. Adriaen's zonen nemen de achternaam Metius aan.
- 1598 "Octroy voor Cornelius Jacobsz. Drebbel: *"twee nutte ende dienstige nieuwe inventien, wesende't eene *een middel ofte instrument omme 't versch water in grooter quantiteyt, by maniere van fonteyne uuyt het laech in der hoochte van XXX, XI, L oft meer voeten deur looden pypen te leyden ende opwaert te brengen * Ende t'ander een horelogie oft uuyrwyser twelcken den tijt van vijftich, LX, jae hondert oft meer jaeren achter den anderen sal mogen gebruycken, sonder opwinden oft yet anders daertoe te doen, soo lange de raden oft 't ander gaende werck niet versleten en zijn.*"
- 1600 Drebbel bouwt een fontein bij de Noorderpoort in Middelburg. Ontmoet de brillenmakers/lenzenlijpers, die de eerste verrekijkers bouwen; Hans Lipperhey en Zacharius Janssen.
- 1602 Octrooi voor Drebbel: *"geinventeert hadde seker goet ende bequaem middel, te vooren niet gepractiseert, omme alle roockende ende uuytslaende schoorsteenen bequaemelijck te doen trecken."*
- 1604 In het najaar vertrekt de familie Drebbel naar Engeland en vestigt zich op Eltham Palace. Francis Bacon, filosoof en staatsman, is een van de kwartiermakers.

- 1607 publiceert *Gerrit Pietersz. (Schagen), Boekvercooper / woonende op den hoeck van de Meent / op de Waegh/tot Alckmaer*, Drebbel's essay met de titel: *'Wonder-vondt van de eeuwighe bewegingh, die den Alckmaersche filosooph Cornelis Drebbel, door een eeuwigh bewegende gheest, in een Cloot besloten, te weghe ghebrocht heeft / welckers toeeygeningh (in 't vereeren desselvigen aen den groot-machtigen Coningh Jacob van groot Brittangen) alhier naecktelijck vertoont wordt. Ghedruckt tot Alckmaer, by Jacob de Meester.*
- 1608 Publicatie van Drebbel's boekje: *"een kort Tractaet van de Natvere der Elementen ende hoe sy veroorsaecken, den wint, reghen, blixem, donder ende waeromme dienstich zijn"*.
- 1610 De familie Drebbel arriveert in oktober aan het Hof van Keizer Rudolph II in Praag. Drebbel demonstreert het Perpetuum Mobile, doet - waarschijnlijk - chemische proeven en werkt aan mijnbouwkundige projecten.
- 1612 Keizer Rudolph II, Drebbel's sponsor in Praag, overlijdt in januari. Op 6 november overlijdt plots Kroonprins Henry Frederick Stuart, 'the Renaissance prince', 18 jaar oud, Drebbel's sponsor in Londen.
- 1613 In februari reist Drebbel terug vanuit Praag naar Engeland. Heeft geen inkomsten: Stelt in een brief aan James I – VI voor om diverse interessante apparaten en instrumenten te maken. Biedt aan de zilvermijn exploitatie te optimaliseren, vraagt toestemming een loterij te houden.
- 1620 Drebbel's duikboot demonstratie in de Theems. *"Den 15en Meerte anno 1620 stilo novo" "Over een dach ofte twee creegh van vader eenen briefff, in dewelcken hy my schreef, dat Drebbel in Engelandt een schuyte gepractiseert heeft, daermede hy onder ende boven water varen kan als hy wilt."* (Citaat uit dagboek van Isaac Beeckman (1588-1637) Betrokken bij een plan, met ondermeer de musicus William Byrd (ca. 1543-1623), om een theater te bouwen in Londen.
- 1621 Diverse herdrukken van Drebbel's boekje: *"Grondige oplossinge van de Natuer en Eyenschappen der Elementen, Met de volgende tractaten: "Als mede 'Een klare beschrijving van de Quinta Essentia noyt voor desen gedrukt. Noch een Dedicatie van 't Primum Mobile."* Beschrijft een proces, dat lijkt op de productie van zuurstof: *'soo het lichaam des Salpeters gebroken en ontbonden wort, door de kracht des vuers, en alsoo verandert in de natuur des lochts'*. Kan Drebbel zuurstof fabriceren?
- 1622 Nicolas-Claude Fabri de Peiresc (1580-1637) wetenschapper en hoge ambtenaar in Frankrijk, Drebbel's eerste biograaf, beschrijft in 1622 een kaasmijt, die hij door een microscoop van Drebbel (lunette de d'Dreubels) ziet. Correspondeert ondermeer met Peter Paul Rubens over Drebbel's innovaties.
- 1623 In Stratford-Langton schrijft Drebbel op 20 juli in het Album Amicorum van Daniel Stolcius: *'Oefent u gaven regt'*. Met daarbij een (zelf)portret dat op pagina 1 te zien is.
- 1625 Drebbel werkt aan ontwerpen voor fonteinen en de tuinen van York House in Londen en New Hall in Chelmsford. Paleizen van George Villiers, Hertog van Buckingham (1592-1628), favoriet en lover van Koning James I – VI.
- 1626 Francis Bacon, Baron Verulam (1561-1626), staatsman, filosoof, overlijdt in Londen *"For all knowledge and wonder (which is the seed of knowledge) is an impression of pleasure in itself."* Bacon's laatste boek, *Nova Atlantis*, beschrijft een 'ideale' utopische maatschappij; vredelievend en technisch ver vooruit op de toenmalige situatie. Vele vondsten en constructies van Cornelis Drebbel worden in dit boek beschreven.
- 1626-27 Construeert in opdracht van de Engelse marine speciale wapens, zoals torpedo's en zeemijnen. De Hugenoten hebben zich in de havenstad La Rochelle verschanst, verdedigen zich tegen het Franse koninklijke roomse leger. De Engelse marine komt met een vloot te hulp. Drebbel's helse machines treffen geen doel. Volgens de Engelsen omdat zij niet werken, volgens Drebbel omdat de Engelsen niet dicht genoeg bij de Franse vloot durven te komen.
- 1632 Antonie van Leeuwenhoek geboren. Benedictus de Spinoza in Amsterdam geboren; de Verlichting komt er aan. Schildert Anthony van Dyck in Londen Drebbel's portret ?
- 1633 Drebbel is betrokken bij een plan voor de droogmaking van de moerassen rond Cambridge. De laatste jaren van zijn leven exploiteert Drebbel een bierhuis aan de oever van de Theems bij de Towerbridge. Op 8 november 1633 overlijdt Cornelis.
- 1994 Cornelis Drebbel; de eerste Alkmaarder op de maan, op 40,9 graden breedte en 49 graden lengte in het Clementine stelsel wordt een krater met een doorsnee van 30 km genoemd naar Drebbel.

Drebbel Wereldberoemd, behalve in Alkmaar:

Tijdgenoten Ben Jonson (toneelstuk 'The Alchemist') en Shakespeare (the Tempest), zijn wellicht geïnspireerd door Drebbel. De BBC wijdt een uitzending geheel aan Drebbel. Drebbel, personage in Harry Potter. Startrek: *His name is Captain Drebbel. He travels the galaxy in his ship.*

Tekst en ©: Hubert van Onna, Drebboloog en Voorzitter van **het Tweede Drebbel Genootschap**, december 2012.

Vormgeving: Dr. Francis Franck, Erelid van het Genootschap.
Drebbel Kennis Centrum: www.drebbel.net
email: drebbelfoundation@gmail.com

Constantijn Huygens (1596 -1687) ontmoet Drebbel regelmatig, als diplomaat in opleiding, tijdens zijn verblijf in Engeland. In zijn autobiografie schrijft Huygens: *'toen ik deze maan (Drebbel) naast deze zon (Bacon) plaatste, had ik het oog vooral gevestigd op de fysica. Daarin had deze man uit het volk, een Noordhollander, een burger van Alkmaar, het verbazend ver gebracht, zoals ik met eigen ogen heb kunnen constateren. Ik heb deze man namelijk in een intensief onderling verkeer goed leren kennen, en hij mij ook'*. Huygens over Drebbel's microscoop: *'Niet alleen van zijn hand maar ook van zijn wonder-baarlijk brein stamt wat ik de 'staande kijker' noem. Al had Drebbel in zijn hele leven niets anders gepresteerd, dan nog had hij zich met dit wonderlijke buisje ongetwijfeld een onsterfelijke naam verworven'*.

1598 Octrooi

Extract uit het register van de acten loopende over de jaren 1589 – 1602 (Staten-Generaal No. 3328).

Octroy voor CORNELIUS JACOBSZ. DREBBEL.

Die Staten-Generael, etc., Allen denghenen, etc., doen te weeten, dat wy ontfangen hebben de supplicatie aen ons gepresenteert bij CORNELIS JACOBSZ. DREBBEL, poorter tot Alckmaer, in houdende hoe dat hy suppliant na lange ende veelvoudige ondersoeckinge eyntelyck gevonden ende gepractiseert hadde twee nutte ende dienstige nieuwe inventien, wesende 't eene een middel ofte instrument omme 't versch water in grooter quantiteyt, by maniere van fonteyne uuyt het laech in der hoochte van XXX, XL, L oft meer voeten deur looden pypen te leyden ende opwaert te brengen, op verscheyden manieren ende ter plaetse daer men 't selve sal begeeren, gestadelyck te doen loopen ende springen sonder ophouden. Ende t'ander een horelogie oft uuyrwyser twelcken den tijt van vijftich, LX, jae hondert oft meer jaeren achter den anderen sal mogen gebruycken, sonder opwinden oft yet anders daertoe te doen, soo lange de raden oft 't ander gaende werck niet versleten en zijn; versouckende ende oidtmoedelyck biddende, aengesien de voorsz. twee inventien niet alleen voor den steden, landen ende plaetssen van dese Vereenichde Provincien int gemeen, maer oyck voor den ingesetenen derselver int particulier, seer dienstich soudent sijn ende dat deselve by hem suppliant niet sonder langhdurige aerbeyt, moeyten ende groote costen zijn geinventeert, dat ons soude gelieven in aensieninge ende recompense van dien hem te verleen octroy, om voor den tijt van XXV jaren eerstcommende, de voorsz., zyne inventien alleene in de voorsz. Vereenichde Landen te mogen

maken ende doen maken ende een yegelijck te verbieden, deselve binnen den voorsz. tijt na te maken oft int werck te stellen, op sekere grote penen by ons daertoe te ordonneren. Welken aengemerckt soo eerst, dat wy genegen wesende ter bede van den voorsz. CORNELIS JACOBSZ. DREBBEL, denselven gegunt ende geoctroyeert hebben, gunnen ende octroyeren hem mits desen, dat hij voor den tijt van achthien jaren naestcommende in de voorsz. Vereenichde Nederlanden alleene sal mogen maken, oft doen maken zyne twee nieuwe inventien, daervan d'eene is een middel oft instrument om versch water in groote quantiteyt by maniere van eene fonteyne uuyt het laech in de hoochte van XXX, XL, L oft meer voeten deur looden pypen te leyden ende opwaert te brengen op verscheyden manieren ende ter plaitssen daer men 't selve sal begeren gestadelyck te doen loopen ende springen sonder ophouden; ende d'ander een horologie oft uuyrwyser, t welken den tijt van vijffich, 't sestich, jae hondert oft meer jaren achter een sal mogen gebruicken sonder opwinden, oft yet anders daer toe te doen, soo lange de raeden, oft t' ander gaende werck niet en zijn versleten, mits dat de voorsz. instrumenten, daervan de patroonen alhier zijn getransfixeert, zijn nieuwe inventien ende hier te voorens in dese landen niet gepractiseert; interdicerende ende verbiedende oversulcx allen ende een yegelijch, van wat conditie oft qualiteyt hy zy, deselve instrumenten int geheel ofte deel binnen den voorsz. tijt van achthien iaren in de voorsz. Vereenichde Nederlanden na te maecten oft buyten de Vereenigde landen gemaect in de selve int werck te stellen oft te vercoopen sonder consent van den voorsz. CORNELIS JACOBSZ. Op pene van sulcke nagemaecte instrumenten te verbeuren ende daerenboven de somme van hondert goude realen, t'appliceren een derddendeel daervan tot proffyte van den officier, het tweede deel voor den armen ende t resterende derddendeel tot behoeff van den voornoemden CORNELIS JACOBSZ.; bevelende ende ordonnerende allen officieren, justicieren, magistranten ende inwoonders van de voorsz. Vereenigte Nederlanden dat zij den voorsz. CORNELIS JACOBSZ. doen ende laten genieten ende gebruycken van desen onsen octroye, consent ende privilegie, vryelijck ende peysibelijck, cesserende alle empeschementen ter contrarien, want wy sulckx ten dienste van den lande hebben bevonden te behooren. *Gegeven ondgr onsen cachette. etc., den XXI^{en} Juny 1598.*

1602 Octrooi

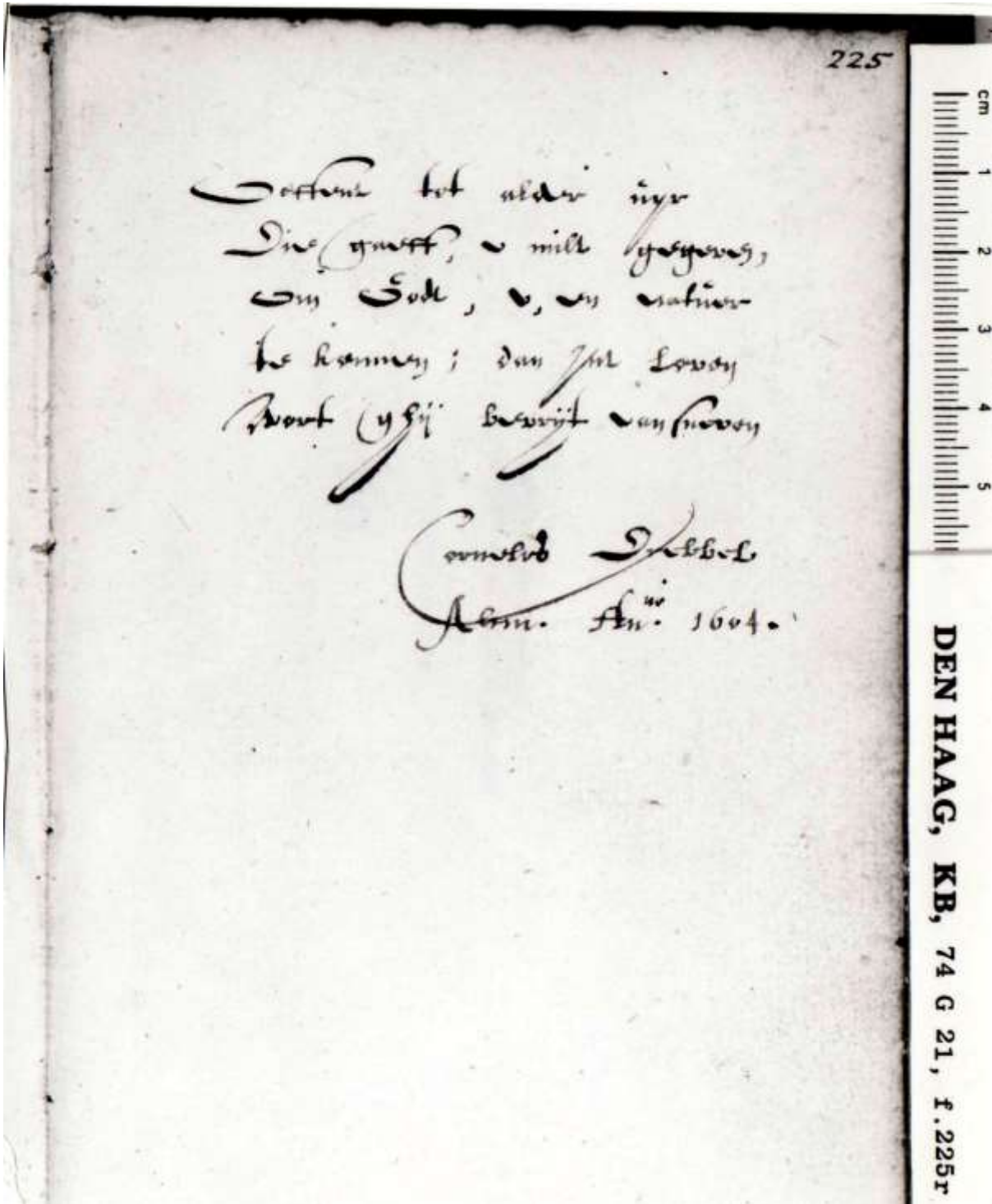
Extract uit het register van de acten loopende over de jaren 1602—1608 (Staten-Generaal No. 3329).

Octroy voor CORNELIUS JACOBSZ. DREBBEL.

Die Staaten-Generael, etc.; allen dengenen, etc., doen te weeten, dat wy ontfangen hebben d'oetmoedige supplicatie aen ons gepresenteert by CORNELIS JACOBSZ. DREBBEL, poorter tot Alckmaer, inhoudende dat hy suppliant met excessive costen ende moeyten gepractiseert ende geinventeert hadde seker goet ende bequaem middel, te vooren niet gepractiseert, omme alle roockende ende uuytslaende schoorsteenen bequamelijck te doen trecken ende boven ter behoorlycke plaetssen met besloten deuren ende cameran den roock uuytloosen, waervan hy suppliant binnen der stede van Alckmaer verscheyden preuve hadde doen doen, die sonder mislucken goet gevonden ende geeffectueert waeren ende dat terwylen 't selve tot diversche plaetssen, soo binnen Amstelredam, Haerlem, als andere steden wierdt versocht ende dat hy suppliant alsulcke schoorsteenen op veelderhande manieren (naer gelegenthey) moeste remedieren ende helpen, dat hy suppliant daeromme beducht was, dat 't selve lichtelijck by anderen soude connen worden nagemaeckt ende gecontrefeyt, waerdoor hy suppliant niet alleen gefrusteert soude blyven van de vruchten sijnder voorsz. inventie, maer, dat meer is (overmits de namakers de natuere ende 't hercomen van dien te rechte niet verstaende alle op eenderhande manier souden wercken) de voorsz. inventie onvruchtbaar ende tot niet soude worden gebrocht, tot schande, schade ende calomnie des suppliants; om 't welcke voor te commen, dat hy genootdruckt was van ons te versoecken octroy ende privilegie, daerby hem geconsenteert soude worden de voorsz. zyne inventie alleene binnen dese Vereenichde Provincien int werck te moegen stellen, oft doen stellen ende maken geduerende den tijdt van twintich jaeren naestcommende, met verboth van de voorsz. inventie na te maken, op te verbeurte van hondert goude realen van elcke nagemaeckte schouwe, oft alsulcke penen als ons soude gelieven daertoe te ordonneren, waeromme hy ons oytmoedelijck heeft gebeden, welcken aengemerckt; soo ist, dat wy genegen wesende ter bede van den voorsz. CORNELIS JACOBSZ. DREBBEL, denselven hebben gegunt ende geoctroyeert, gunnen ende octroyeren hem mits desen, dat hy voor den tijdt van twaelf jaeren naestcomende, alleene binnen dese Vereenichde Landen sal moegen maken ende int werck stellen, oft doen maken ende int werck stellen, 't voorsz. middel by hem gepractiseert ende geinventeert omme alle roockende ende uuytslaende schouwen ofte schoorsteenen bequamelijck te doen trecken ende boven ter behoorlycke plaetssen met besloten deuren ende cameran den roock uuytloosen. volgende de patroonen door desen getransfixeert; verbiedende allen ende een yegelijck van wat conditie ofte qualiteyt hy zy, de voorsz. inventie in eeniger manieren geduerende den voorsz. tijdt van twaelf jaeren binnen dese Vereenichde Landen nae te maken, sonder consent van den suppliant, op te verbeurte van de somme van hondert goude realen voor elcke alsulcke nagecontrefeyte schouwe, t'appliceren een derddendeel voor

den officier, een derddendeel voor den aermen ende 't resterende derdden deel voor den suppliant, mits dattet zy eene nieuwe inventie te vooren in dese Vereenichde Landen niet gepractiseert ende sonder prejuditie van de voorgaende concessien; ontbieden daeromme ende bevelen wel expresselijck allen officieren, justicieren, magistraten ende inwoonders van de voorsz. Vereenichde Landen, dien dit eenichssins aengaen sal, dat zy den voorsz. CORNELIS JACOBSZ. laeten genieten ende gebruycken 't vollommen effect van desen onsen octroye, consent ende privilegie, cesserende alle contradictien ende empeschementen ter contrarien, want wy 't selve ten dienste van den Lande hebben bevonden alsoo te behooren. *Gegeven onder onsen cachette etc., in 's-Gravenhage, den XVI^en February 1602.*

1604 Oeffent tot alder uyr

**Oeffent tot alder uyr
Die gaeff, u milt gegeven,
Om Godt, u, en natuer
te kennen; dan int leven
Wort ghij bevrijt van sneven**

Cornelis Drebbel

Alc(?)m. An^{no} 1604

WONDER-VONDT

van de eeuwighe bewegingh/die den
Alckmaersche Philosoph Cornelis Drebbel / door een
eeuwich bewegende gheest / in een Cloot besloten / te weghe ghe-
brocht heeft /welckers toeeygeningh (in 't vereeren des
selvigen aen den grootmachtigen Coningh Ja-
cob van groot Brittangen) alhier naeck-
telijck vertoont wordt

Hier is oock noch de getuyghnis / die Cicero /
Claudianus / en Lactantius / gheven van de eeuwighe bewegingh / die
Archimedes gevonden soude hebben. Oock uyt Bartas van
Ferdinand / die oock mede een eeuwighe bewegingh
aen den Turckschen Keyser / tot By-
sants ghesonden heeft.

Gescand en gedigitaliseerd door
Francis Franck, Erelid van het
Tweede Drebbel Genootschap,
in mei 2009

www.drebbel.net

Dit document komt best tot zijn
recht met “Beeld / Pagina
weergave / Twee pagina's”

Contents

WONDER-VONDT	14
Gerrit Pietersz. Schagen / wenscht den eer-	16
DEDICATIE,	20
Cicero, Tusculanae disputationes I, 63	30
Lactantius, Institutiones Divinae II, 5-18	30
Uit Bartas De Fransche	32
Voetnoten	Error! Bookmark not defined.

WONDER-VONDT

Van de eeuwige bewegingh/ die den
 Alckmaersche Philosoph Cornelis Drebbel / door een
 eeuwigh bewegende gheest/ in een Cloot besloten/ te weghe ghe-
 brocht heeft / welkers toepgeningh (in't bereeren des
 selvigen aen den grootmachtigen Coningh Ja-
 cob van groot Brittanen) alhier naeck-
 teljck vertoont wordt.

Hier is oock noch de getuyghnis / die Cicero /
 Claudianus / en Lactantius / gheben van de eeuwige bewegingh / die
 Archimedes gevonden soude hebben. Oock iust Bartas van
 Ferdinand / die oock mede een eeuwige bewegingh
 aen den Turckischen Keyser / tot Wy-
 sants ghesonden heeft.

Ooc mede by geboeght een Boeck Pymander / beschre-
 ven van Mercurius driemaal de grootste / die oock een Philo-
 sooph en Priester / en Coningh soude in Egypten
 gheweest hebben / in de tijdt van Moses.

Mattheus 10.

Daer en is niet herborghen / dat niet gheopenbaert en sal worden / noch
 niet soo heymelick dat niet gheweten sal worden.

Ghedruckt tot Alckmaer, by Jacob de Meester,

Door Gerrit Pieterz. Boeckvercooper / woonende
 op den Hoek van de Meent / by de Waegh / tot
 Alckmaer / Anno 1607.

WONDER-VONDT

van de eeuwighe bewegingh/die den
Alckmaersche Filosooph Cornelis Drebbel / door een
eeuwigh bewegende gheest / in een Cloot besloten / te weghe ghe-
brocht heeft /welckers toeeygeningh (in 't vereeren des
selvigen aen den grootmachtigen Coningh Ja-
cob van groot Brittangen) alhier naeck-
telijck verтоont wordt

Hier is oock noch de getuyghnis / die Cicero /
Claudianus / en Lactantius / gheven van de eeuwighe bewegingh / die
Archimedes gevonden soude hebben. Oock uyt Bartas van
Ferdinand / die oock mede een eeuwighe bewegingh
aen den Turckschen Keyser / tot By-
sants ghesonden heeft.

Ooc mede by gevoeght een Boeck Pymander / beschre-
ven van Mercurius driemael de grootste / die oock een Philo-
sooph en Priester / en Coningh soude in Egypten
gheweest hebben / in de tijdt van Moses.

Mattheus 10.

Daer en is niet verborghen / dat niet gheopenbaert en sal worden / noch
niet soo heymelijck dat niet gheweten sal worden.

Ghedruckt tot Alckmaer, by Iacob de Meester,

Voor Gerrit Pietersz. Boeckvercooper / woonende
op den hoeck van de [Meent / by de Waegh](#) / tot
Ackmaer / Anno 1607.

Berit Pieterz. Schagen / wenscht den eer-

weerdigen / welgsleerden / Stercken-bouweester van de ver-
eenighde Nederlanden : En eertijds van Willem Prinz van
Oranjen / Hooghloflijcker gedachtenisse: Doet Wij konstenaer /
ende in de Ideet-konst uytmuntent Meester: Doek oudt Buc-
ghemeester tot Alckmaer / M. Mariaen Thonisz, veel gheluck.

At het ondersoeken in't licht der Natueren seer verma-
kelijck / vol diepe en nutte eygenschappen is / betuygen
niet alleen verschepden geleerden : Maer t'is deur d'er-
batingh in allen / aen elcken bekent. T'is oock open-
baer / dat de seuen vyje Consten tot grootē voordeel der
Menschen zijn streckende / maer mogen naulijcx de be-
ginselen gheacht worden / van de eeuwigh bewegingh / daer den Phi-
losooph Cornelis Jacobsz. Drebbel van Alckmaer / den grootmach-
tighe Coningh Jacob van groot Brittanien heeft mede vereert.
Nae dien de voorsz. Drebbel de Copp van de Dedicatie oft toezeghe-
ninghe van de eeuwigh bewegingh / aen Coningh Jacob my te han-
den bestele heeft / om te lesen : die selve lesende was my seer verma-
kelijck en aenghenaem / en docht my wonder boven wonder te zijn / was
terstont geniegen om hier van alle Nederlantse Kunst-beminders te
verwittigen: want de soetichept van desen was my soo smaeckelijck /
dattet my jammert / dat niet de gantsche Weerelt daer van soude
smaeck-monden. Soo heeft my goet ghedocht die selfde Dedicatie
ofte toezegheningh / in Dyck te laten uytgaen / ende D. C. noch een-
mael toe te eyghenen / want ick overdenckende was / wien ick daer
als Bescherm-heer over uyt pupcken soude / heb geen bequamer con-
nen bedencken / als een soodanigen / die uytmuntende was in de Ster-
konst / om dat de Ster-konst (nae mijn meeningh) sonder dese vin-
dingh niet volcomen ran gheweten worden. Soo dese wetenschap
onder de Sterkhoudigers ghemeen was / soo en soudemen niet behoe-
ven soo veel stellingen / en rekeningh der Planeten / en ander Sterren /
maer de Ster-konst soude licht zijn / en Copernicus soude bloeyen:
want die bewijst (met reden) dat het Aerdrjck alle 24. uren ront ont-
gaet : Maer desen Alckmaersche Philosoph rant selfde niet alleen
met reden / maer oock met lebendige Instrumenten bewijzen. Daer-
om moghen wy den almachtighen door Iesum Christum wel hooch-
lijck dancken / dat soodanighen bondt (die alle natuerlijcke wonderen
overtrefte) in onsen tijdt aen den dagh comt : jae dat meer is / wyt dese
Stadt Alckmaer ghesproten is / hoe wel een weynigh ongheluckich
zijn / dat wy nu niet de vinder van desen (als wy plachten) mondeling
N ij niet

Gerrit Pietersz. Schagen^{i ii} / wenscht den eer-

weerdigen/ welgheleerden/ Sterckten-boumeester van de ver-
eenighde Nederlanden : En eertijds van Willem Prins van
Orangen / hooghloflijcker gedachtenisse : Ooc Wis konstenaer/
ende in de Meet-konst uytmuntent Meester : Oock oudt-Bur-
ghemeester tot Alckmaer / M. Aeriaen Thonisz.ⁱⁱⁱ, veel ghelucx.

DAT het ondersoecken in't licht der Natueren seer verma-
kelijck, vol diepe ende nutte eygenschappen is/ betuyghen
niet alleen verscheyden geleerden: Maer 't is deur d' er-
varingh in allen / aen elcken bekend. 'T is oock open-
baer / dat de seven vrije Consten tot grootê voordeel der
Menschen zijn streckende / maer mogen naulijcx de be-
ginselen gheacht worden / van de eeuwich bewegingh / daer den Phi-
losooph Cornelis Jacobsz. Drebbel van Alckmaer / den grootmach-
tighen Coningh Jacob van groot Brittangen heeft mede vereert.
Naedien de voorsz. Drebbel de Copy van de Dedicatie oft toeeyghen-
inghe van de eeuwich bewegingh / aen Coningh Jacob my te han-
den bestelt heeft / om te lesen : die selve lesende was my seer vermake-
lijck en aenghenaem / en docht my wonder boven wonder te zijn / was
terstont genegen om hier van alle Nederlandtsche Konst-beminders te
verwittigen: want de soeticheyt van desen was my soo smaeckelijck/
dattet my jammert / dat niet de gantsche Weerelt daer van soude smaeck-
monden. Soo heeft my goet ghedocht de selfde Dedicatie
ofte toeeygheningh / in Druck te laten uytgaen / ende V.E. noch een-
mael toe te eyghenen / want ick overdenckende was / wien ick daer
als Bescherm-heer over uytpuycken soude / heb geen bequamer con-
nen bedencken / als een soodanigen/ die uytmuntende was in de Ster-
konst / omdat de Ster-konst (nae mijn meeningh) sonder dese vin-
dingh niet volcomen can gheweten worden. Soo dese wetenschap onder
de Sterkondigers ghemeen was / soo en soude men niet behoe-
ven soo veel stellingen / en rekeningh der Planeten/ en ander Sterren/
maer de Ster-konst soude licht zijn / en *Copernicus* soude bloeyen:
want die bewijst (met reden) dat het Aerdtrijck alle 24. uren ront om
gaet: Maer desen Alckmaersche Filosooph can 't selfde niet alleen
met reden / maer oock met levendige Instrumenten bewijzen. Daer-
om moghen wy den almachtighen door Jesum Christum wel hooch-
lijck dancken/ dat soodanigen vondt (die alle natuerlijcke wonderen
overtreft) in onsen tijdt aen den dagh comt : jae dat meer is / uyt dese
Stadt Alckmaer ghesproten is / hoewel een weynigh ongheluckich
zijn / dat wy nu met dê vinder van desen (als wy plachten) mondeling

niet moghen spreken: O wonderlijcke tijdt/ in welcke al wat verbu-
 ghen was/begint aen den dagh te comen. Wie heeft opt gehoort/bat-
 ter eenighe nieuwwe Sterren zijn gheweest / dan nu in onsen tijdt? we-
 halven een/ tegens de eerste toecomst van Messiaen/en beplandt alre-
 Weerelt. Is niet de alder eerste verschenē in Cassiopea? mit jaer 1572.
 die W. E. niet verstandighe doogen (soo wel zijn eynde als begin) aen-
 schout hebt: wast niet in de selfde tijdt dat desen Orbbel eerst ghebo-
 ren was? hoe weynich dacht W. E. doe/ dat desen soo vort ghedru-
 belt soude hebbe. Ist nu niet het vijfste jaer/bat de nieuwwe Ster-
 in de Swan: heeft in eender grootte ghedurt? en noch teghenwoor-
 dich onverandert / in breedte: en lenghte staet / waer oec alle Ster-
 rondigers haer welmogen verwonderen. Is niet de nieuwwe Sterre/
 die int Jaer 1604. en 1605. in den Slangen-bragher oopenbaerde/ int
 tepken van den Schutter verdween? Gode ghebe dat oock alle
 Schutters gerescheyt en oorlogh-tuych/ niet alleen in Nederlandt/
 maer ooc over de gantsche Weerelt/(gelijck nu alre in Engelandt en
 Franckrijck begonnen is) mach verdwijnen / op dat Spou mach
 bloeyen / en alle Coninghen en Machtigen haer mogen vermaken in
 de soeticheyt van de Konstē. Hoe wel veel nae de ewige bewegingh
 ghetracht is / soo wret men niet seker of die opt ghevonnen is: soe
 heb ick t'geen Cicero/en de Deerse-dichter Claudianus/Lactantius/
 en Bartas van Archinedes getuygen/ upt haer boecken ghesocht/en
 hier laten by drucken/op dat W. E. en alle Lesers moghen besluyten
 wat daer van is: So is nochtans dese soodanigh als W. E. hier toege-
 eygent wort. Veghelijck (om dattet onghoort is) soude vreesen/ niet
 alleen met een lacherlijck voorstel te verschijnen / maer selfs oock be-
 laecht te worden. Nu op dat der spotters schamp tot getuygh haer ver-
 onwetenheyt strecke/wy hebbē daer sekerheyt gendeck af: want Co-
 ningh Jacob heeft den vinder van deser / mit groote gheschencken
 vereert/ daer af men wijder en breeder soude comen segghen. Maer
 want ons eynde tot salien streckt / niet tot woorden/ sullen dese verla-
 tenbe/ende die verwachtende/W. E. in alle ootmoedighē eerbiedingh
 veel gheluck wenschen. Adt Alckmaer / in December / des 1607.
 Jaers onser Weeren.

G. P. V. S.

niet moghen spreken. : O wonderlijcke tijdt / in welcke al wat verburghen was / begint aen den dagh te comen. Wie heeft oyt gehoort / datter eenighe nieuwe Sterren zijn gheweest / dan nu in onsen tijdt ? be halven een / tegens de eerste toecomst van Messias/ en Heylandt aller Weerelt. Is niet de alder eerste verschenê in Cassiopea? in 't Jaer 1572^{iv}. die V.E. met.verstandighe oogen (soo wel zijn eynde als begin) aenschout hebt: wast niet in de selfde tijdt dat desen Drebbel eerst ghebooren was? hoe weynigh dacht V.E. doe / dat desen soo vordt ghedrebbelt soude hebbê. Ist nu niet het vijf ofte seste jaer/ dat de nieuwe Ster in de Swan heeft in eender grootte gheduert? en noch teghenwoordich onverandert / in breedte en lenghte staet / waer over alle Stercondighers haer wel mogen verwonderen. Is niet de nieuwe Sterre / die in't Jaer 1604 en 1605^v. in den Slanghen-dragher openbaerde / in't teycken van den Schutter verdwenen? Godt gheve dat oock alle Schutters gereetschap en oorlogh-tuych / niet alleen in Nederlandt/ maer ooc over de gantsche Weerelt/ (gelijck nu alree in Engelandt en Vranckrijck begonnen is) mach verdwijnen / op dat Syon mach bloeyen / en alle Coninghen en Machtigen haer mogen vermaken in de soeticheyte van de Konsten. Hoe wel veel nae de eeuwige bewegenis ghetracht is / soo weet men niet sekens of die oyt ghevonden is: *soo heb ick t'geen Cicero / en de Veerse-dichter Claudianus / Lactantius / en Bartas van Archimedes getuygen / uyt haer boecken ghesocht / en hier laten by drucken/ op dat V.E. en alle Lesers moghen besluyten wat daer van is : So is nochtans dese soodanigh als V.E. hier toegeeygent wordt. Yeghelijc (om dattet ongehoort is) soude vreesen / niet alleen met een laccherlijck voorstel te verschijnen / maer selfs oock belacht te worden. Nu op dat der spotters schamp tot getuygh haerder onwetenheydt strecke / wy hebbê daer sekerheydt genoeg af: want Coningh Jacob heeft den vinder van desen / met groote gheschencken vereert / daer af men wijder en breeder soude connen segghen. Maer want ons eynde tot saken streckt / niet tot woorden / sullen dese verlatende / ende die verwachtende / V.E. in alle ootmoedighe eerbiedingh veel ghelucx wenschen. Uit Alckmaer / in December / des 1607. Jaers onses Heeren.*

G. P. V. S.

DEDICATIE,

Die toeschrijvinghe / van den diepsinnigen /
 ende int licht der Natueren seer eerbaren Philosoph / Cornelis
 Jacobsen Wrebbe / van Alckmaer / aen den Machtigen Co-
 ningh Jacob / van groot Wittangen.

De soeticheyt / soo ghenoten int ondersoeken
 van de Natuere der Elementen / beweeght my
 alleen / o Coningh / aen uwe M. te schrijven /
 ghesien hebbende veel gemuechlijcke en onge-
 looslijcke wonderen / seer bequaem om Godt
 te leeren kennen / uyt de Natuere der dinghen:
 Want sijn niet door Gods moghende ende
 goebertieren wijsheyt / alle dese dinghen tot
 lof van Godt / ten dienst van ons gheschaper?
 Hierom wat can ons meerder beweghen / om
 onsen Schepper te kennen / beminnen / ende eeren / dan de ware kennis
 der dinghen? in den welken ons wijs / als door den Godlijcken vinger /
 sijn wijsheyt / goebt heyt / ende mogent heyt. Wy en moghen niet on-
 vanclickbaer sijn voor de heylighe Schriften / mer moeten die altydt in
 goeder waerden houden: Also oock t'gene ons sonder het gheloove / de
 Godtliche Natuer wijs / als Godt selver. Want leeren wy niet uyt
 die verschepden Natuer der dinghen Gods eenicheyt kennen / ende sijn
 wijsheyt loven / op verschepden manieren? Waerom? soo wy niet en
 kennen dat wy sien / hooren ende voelen / hoe sullen dan Godt kennen /
 beminnen oft eeren / die wy noch en sien noch en hooren / anders dan
 door de ware kennis der dinghen? Waer uyt sullen besluyten / dattet is
 Gods wil / en ons dienstigh / dat wy de Natuere der dinghen verstaen /
 om soo wel onsen Godt / als ons selven te kennen / beminnen en dienen:
 Hierom o Coningh / hebbe voor eenige Jaren met goeden pver hoor-
 ghenomen / de oorsaeck oft Natuer der dinghen te ondersoeken: Eyt-
 velijck / om onse gaben recht te kennen / ghegaen tot de Menschelij-
 ke Natuer / en effen in my gebonden / wat in anderen / beminnt oft ghe-
 haet. Waer ghesien hebbende / wat onsen sotten onghoeessenden wil /
 onse clepne macht / onse blindtwillighe dolingh / ons blijdt en doebig
 leb en

DEDICATIE^{vi},

Ofte toeschrijvinghe / van den diepsinnigen / ende
int licht der Natueren seer eervaren Filosooph / Cornelis
Jacobsen Drebbel / van Alckmaer / aen den Machtigen Co-ningh
Jacob / van groot Brittangen.

De soetichheyt / soo ghenoten in't ondersoecken
van de Natuere der Elementen / beweeght my
alleen / o Coningh / aen uwe M. te schrijven /
ghesien hebbende veel ghenoechlijcke en onge-
looflijcke wonderen / seer bequaem om Godt te
leeren kennen / uyt de Natuere der dinghen:
Want zijn niet door Gods moghende ende
goedertieren wijsheyt / alle dese dinghen tot
lof van Godt / ten dienst van ons gheschapien?

Hierom wat can ons meerder beweghen / om
onsen Schepper te kennen/ beminnen / ende eeren/ dan de ware kennis
der dinghen? in den welcken ons wijst / door den Godlijcken vinger / zijn
wijsheyt / goedtheyt / ende mogentheyt. Wy en moghen niet on-
danckbaer zijn voor de heylighe Schriften / maer moeten die altijdt in
goeder waerden houden: Also oock 't gene ons sonder het gheloove /
de Godtlijcke Natuer wijst / als Godt selver. Want leeren wy niet uyt
die verscheyden Natuer der dinghen Gods eenicheyt kennen / ende sijn
wijsheyt loven / op verscheyden manieren? Waerom? soo wy niet en
kennen dat wy sien/hooren ende voelen/ hoe sullen dan Godt kennen/
beminnen oft eeren / die wy noch en sien noch en hooren/ anders dan
door de ware kennis der dinghen? Waer uyt zullen besluyten / dattet is
Godes wil / en ons dienstigh / dat wy de Natuere der dinghen verstaen/
om soo wel onsen Godt als ons selven te kennen/ beminnen en dienen:
Hierom O Coningh / hebbe voor eenige Jaren met goeden yver voor-
ghenomen / de oorsaeck oft Natuer der dinghen te ondersoecken: Eyn-
delijck om onse gaven recht te kennen / ghegaen tot de Menschelijc-
ke Natuer / en effen in my ghevonden/ wat in anderen/ bemint oft ghe-
haet. Maer ghesien hebbende / wat onsen sotten ongheoeffenden wil /
onse cleyne macht/ onse blindtwillighe dolingh/ ons blijdt en droevigh
leven /

Leven/en ons treurigh steruen/ soo heb sck gemerckt/ dat onberstande
 is de oorsaeck van den verscheyden wil/ oorsaeck en leven des Mens-
 schen: Maer voordet merckende de denghen van de Godlijcke gaben/
 soo van onsen Schepper in ons geschapen / en hoe Godt als een Wa-
 der van de Natuer/ in alle zijn werck een natuerlijcke wijsheyt ghe-
 buycht/ soo is mijn hert niet meerder blijshap verbult / en daerom
 voorszghenomen te ondersoeken die oorsaeck want Primum mobile
 dat gheboelende/ het eerste beginsel van Gods werck/ en daerom een
 ingaensck tot ware kennis van de Natuer: Maer hoewel langh hier in
 seer neerstigh was/ rechte niet niet alle upt/ tot dese scientie dienstigh/
 gelijk oock veel voorszgh/ waerom die soete hoop van onderbinding
 verlozen: want die Natuere van alle dingen gaf te kennen/ die onmo-
 gelijkheyt van dit te onderbinden. Maer aenmerckende hoe alle din-
 gen upt de Elementen gheschapen/ geboedt en onderhouden worden/
 en hoe ons dooz haer gewesen / die eeuwichheyt ende onsterffelijckheyt
 Gods/ die onepndelijcke / hooghste/ ongrondelijcke diepte / het blijde
 licht / en het droeve duyster / en voorsz alle wonderen des Werelds:
 Soo nam voorsz haer Natuer en werck te ondersoeken/ waer in mijn
 tijdt niet qualijck besteedt: want heb haest gemerckt/ dat dese waren
 de deuren/ tot rechte kennis der dinghen: Waerom niet goeden yber
 die Natuer des Waters aenghegrepen / willende dat upt zijn selfs
 natuer/dooz verscheyden vaten ende pijpen (op vzeemde manieren ge-
 boghen) opwaerts doen klimmen/ maer twas al voorsz niet: want ten
 wilde niet een hant breedt rijzen: Maer gelijk zijn natuer/liep altydt
 nae beneden/hebbe niet te min verscheyden lustige Fonteykens ghe-
 maect/soo op verscheyden manieren/een tijdt langh dooz dalen van
 haer eyghen water/opwaerts straelden/op die hoochte van twint igst
 oft meer voeten: Maer dese beweeghnis was geringh doot/ten waer
 wederom dooz vallende wateren lebendigh gemaect: waerom mijn
 soete hoop/wederom verlozen: En volcomen geloof/dat die oorsaeck
 want Primum mobile, dooz den Mensch onmoghelijck was te begrij-
 pen. Maer ondersoekende niet groote neersticheyt die verborghheit
 oorsaeck / waerom het water altydt nae beneden liep / soo hebbe vat
 ten lesten verstaen/ dooz onderbinden van de wonderlijcke natuer des
 ypers. Daerom o Coningh / my niet weynigh verbljdt: want doe
 verstondt / waerom soo langh ghedooft / en wat de wonderlijcke oor-
 saeck was/want Primum mobile: Alsoo oock hoe de Hemel beweeght/
 alle de Sterren / die Planeten / het Water / die Werde: en hoe oft
 dooz wat oorsaeck die Werde ghedraghen wordt/ in't midden van de
 Lucht / waerom het Water hem Circkel-rondt om den Werdbod-
 dem sluyt / waerom alle dinghen dalen naet midden der Werden/ upt
 ghesondert het yper. Ende ter contrarie/ hoe die Son/ die Maen/ en
 alle

leven / en ons treurigh sterven/ soo heb ick gemerckt / dat onverstandt
 is de oorsaeck van den verscheyden wil / oordeel en leven des Men-
 schen : Maer voorder merckende de deught van de Godtlijcke gaven /
 soo van onsen Schepper in ons geschapen / en hoe Godt als een Va-
 der van de Natuer / in alle zijn werck een natuerlijcke wijsheydt ghe-
 bruyckt / soo is myn hert met meerder blijtschap vervult / en daerom
 voorghenomen te ondersoecken die oorsaeck van 't *Primum mobile*,
 dat ghevoelende / het eerste beginsel van Gods werck / en daerom een
 inganck tot ware kennis van de Natuer : Maer hoewel langh hier in
 seer neerstigh was / rechte niet met allê uyt / tot dese scientie dienstigh/
 ghelijck oock veel voor my / waerom die soete hoop van ondervinding
 verloren : want die Natuere van alle dingen gaf te kennen / die onmo-
 gelijkheydt van dit te ondervinden. Maer aenmerckende hoe alle din-
 gen uyt de Elementen gheschapen/ gevoedt end onderhouden worden/
 en hoe ons door haer gewesen/ die eeuwigheyt en onsterffelijckheyt
 Gods / die oneyndelijcke hooghte / ongrondelijcke diepte / het blijde
 licht / en het droeve duyster / en voorts alle wonderen des Weerelts :
 Soo nam voor / haer Natuer en werck te ondersoecken / waer in mijn
 tijdt niet qualijck besteedt : want heb haest gemerckt / dat dese waren
 de deuren / tot rechte kennis der dinghen : Waerom met goeden yver
 die Natuer des Waters aenghegrepen / willende dat uyt zijn selfs
 natuer / door verscheyden vaten ende pypen (op vreemde manieren ge-
 boghen) opwaerts doen climmen / maer 't was al voor niet : want ten
 wilde niet een hayr breedt rijsen : Maer gelijk zijn natuer / liep altijd
 nae beneden/hebbe niet te min verscheyden lustige fonteynkens ghe-
 maect / soo op verscheyden manieren / een tijdt langh door't dalen van
 haer eyghen water / opwaerts straelden / op die hoogte van twintigh
 oft meer voeten : Maer dese beweeghnis was geringh doot / ten waer
 wederom door vallende wateren levendigh gemaect : waerom mijn
 soete hoop / wederom verloren : En volcomen geloof dat die oorsaeck
 vant *Primum mobile*, voor den Mensch onmoghelijck was te begrij-
 pen. Maer ondersoeckende met groote neersticheyt die verborghen
 oorsaeck / waerom het water altijd nae beneden liep /soo hebbe dat
 ten lesten verstaen/door't ondervinden van de wonderlicke natuer des
 vyers. Daerom o Coningh / my niet weynich verblijdt: want doe
 verstondt / waerom soo langh ghedooft / en wat de wonderlijcke oor-
 saeck was / vant *Primum mobile*: Alsoo oock hoe de Hemel beweeght /
 alle de Sterren / die Planeten / het Water / die Aerde : en hoe oft
 door wat oorsaeck die Aerde ghedraghen wordt / in't midden van de
 Lucht / waerom het Water hem Circkel-rondt om den Aerdtbo-
 dem sluyt /waerom alle dinghen dalen nae't midden der Aerden / uyt-
 ghesondert het vyer. Ende ter contrarie / hoe die Son / die Maen / en

alle die Sterren / in de hooghste ghedraghen worden: Also oock de oorz-
 saeck van Regen/van Wint/van Donner/van Blixem/van Bloedt/
 en hoe alle dinghen ghevoedt worden / en haer vermeerderen: Ten
 waer (o Coningh)dit so wel conde bewijsen met lebendige instrumen-
 ten/ als met natuerlijcke reden / soo en soude niet hebben bestaen dug
 veel te schrybē: Want my is wel bekent/dat meest alle cloeckie verstan-
 den niet willen ghelooven/ dat wy dese verburghen oorzaken met onse
 vernuft moghen begripen / waerom tot bewijs dat verstaē die oorz-
 saeck van't Primum mobile: So maeck een Clood/die hem eeuwelijck
 bewegen can/nae den loop des Hemels/alle vierentwintigh uren eens
 rontom/ of soo veel malen meer als van nooden: Also dat in duyfent
 jaer niet eens salieren wil/ ons wijsende/ Jaren/ Maenden/ Daghē/
 Wren/den loop van Son/van Maen/ van alle Planeten en Sterren/
 wiens loop den Mensch bekent: also oock maeck allerley Instrumen-
 ten/die eeuwelijck spelen op haer tijdt/en in summa wat vooz een tijdt
 ghemacckt can werden/ dooz dalent gewicht/ of dooz springh-veeren/
 dooz loopende wateren/ dooz wint/ oft dooz vier/ dat can ghemacckt
 worden dooz dese kennis/vooz eeuwelijck. Maer die costen alleen/zijn
 die oorzsaeck/dattet onprosjtelyc/om te gebuytē vooz groot gewelt.
 En voozder tot bewijs/hoe versta/waerom die dinghen opwaerts rij-
 sen/oft nederwaerts dalen/oft dooz wat oorzsaeck de Aerde in't midde
 van't Water / en het Water in't midden van de Lucht, ghedraghen
 werden: soo hangh alsoo/ in een besloten glas / de Aerde in't midden
 van't Water/en het Water in't midden van de Lucht/ende de Lucht
 in't midden van't Vier/ den een den anderen omvangende/en haer sel-
 ven soo ront makende/ als eenigh dingh op die Weerelt/ seer wonder-
 lijck en gheuuechlijck om sien. Oft ter contrarie/hangh die lucht in't
 midden van't Water/ so ront als een clood/ en het Water in't midden
 van de Aerde/ den een den anderē omvangende/ghelijck wy sien doen
 de Lucht den Aerdt bodem. En maeck aldus/hooch als laegh/laegh
 als hoogh / het licht als swaer/ het swaer als licht: en doe het staen-
 de water opwaerts rijse/ tot die hooghde van thien/ twintigh/ hon-
 dert/oft meer voeten. Doozts also verstaē die oorzsaeck des Windts/
 maeck Instrumenten die geweldelijck windt gheben/ en dooz de ken-
 nis van ebbe en bloedt/maeck een Instrument/ dat eeuwelijck ebt en
 bloept/tusschē nacht en dagh tweemael hoogh en leegh/wijseude dooz
 scherp opmercken/ Maenden/ uren/ en andere dinghen meer. Ghelijck
 (o Coningh) in dit tegenwoordige Instrument meught sien en proe-
 ven / alle nae lust/ die waerheyt van mijn schryben: dit is een twijck-
 ken van den eeuwigh-bewegenden Boom/ghegriffet op de ware ken-
 nis der Elementen / een wit van alle ondersoekers der dinghen / tot
 eeuwiger gedachtenis/vooz den ghenen soo nae comen sullen/ op dat se

alle die Sterren/ in de hooghte ghedraghen worden : Also oock de oorsaeck van Regen / van Wint / van Donder / van Blixem / van Vloedt / en hoe alle dinghen ghevoedt worden / en haer vermeerderen : Ten waer (O Coningh) dit so wel conde bewijzen met levendige instrumenten / als met natuerlijcke reden / soo en soude niet hebben bestaen dus veel te schryvê: Want my is wel bekent / dat meest alle cloecke verstanten niet willen ghelooven / dat wy deze verburghen oorsaken met onse vernuft moghen begripen / waerom tot bewijs dat verstaet die oorsaeck van't *Primum mobile* : So maeck een Cloot / die hem eeuwelijck bewegen can/ nae den loop des Hemels/ alle vierentwintigh uren eens rontom / of soo veel malen meer als van nooden : Also dat in duysent jaer niet eens falieren wil / ons wijsende Jaren / Maenden/ Daghen / Uren/ den loop van Son / van Maen / van alle Planeten en Sterren / wiens loop den Mensch bekent : also oock maeck allerley Instrumenten / die eeuwelijck spelen op haer tijdt/ en in summa wat voor een tijdt ghemaect kan werden / door dalent gewicht / of door springh-veeren / door loopende wateren / door wint / oft door vier / dat kan ghemaect worden door dese kennis voor eeuwelijck. Maer die costen alleen / zijn die oorsaeck/ dattet onprofijtelyck/ om te gebruyckê voor groot gewelt. En voorder tot bewijs / hoe versta / waerom die dingen opwaerts rijzen / oft nederwaerts dalen / oft door wat oorsaeck de Aerde in't middê van't Water / en het Water in't midden van de Lucht ghedraghen werden : soo hangh alsoo / in een besloten glas / de Aerde in 't midden van't Water / en het Water in 't midden van de Lucht / ende de Lucht in 't midden van 't Vier/ den een den anderen omvangende/ en haer selven soo ront makende / als eenigh dingh op die Weerelt / seer wonderlijck en ghenuechlijck om sien. Oft ter contrarie / hangh die lucht in't midden van't Water / so ront als een cloot / en het Water in 't midden van de Aerde / den een den anderê omvangende / ghelijck wy sien doen de Lucht den Aerdtbodem. En maeck aldus / hoogh als laegh / laegh als hoogh / het licht als swaer / het swaer als licht : en doe het staende water opwaerts rijzen / tot die hooghte van thien / twintigh / hondert / oft meer voeten. Voorts also verstaet die oorsaeck des Windts/ maeck Instrumenten die geweldelyck windt gheven/ en door die kennis van ebbe en vloedt / maeck een Instrument / dat eeuwelijck ebt en vloeyt / tusschê nacht en dagh tweemaal hoogh en leegh/ wijsende door scherp opmercken / Maenden / uren / en andere dinghen meer. Ghelijck (O Coningh) in dit tegenwoordige Instrument meught sien en proeven / alle nae lust / die waerheyt van mijn schrijven : dit is een twijcken van den eeuwich-bewegenden Boom / ghegriffet op de ware kennis der Elementen / een wit van alle ondersoekers der dinghen / tot eeuwiger gedachtenis/ voor den ghenen soo nae komen sullen/ op dat se

fouden verstaen die wonderlijckheyt van de natuere/en wat dooz haer
 gaben vermoghen: waeromme ben also oock bereybt die andere proe-
 ven te verdoonen/ verhopende daer dooz veel Menschenen te doen sin-
 ken die aenghenamie soetheyt van de verburghen oorsaeck der din-
 ghen: Want onderbindigh leert my/ dat geen soetheyt by Natuere
 ware kennig te verghejlichen / also ons leert verstaen die volmaecte
 goetheyt/ wijsheyt en mogentheyt Gods: Waerom wil niet/ gelijck
 veel dooz my ghebaen/haer roemende wonderlijckie dinghen/stellende
 het bewijs daer van met selt same namen/ en vzeemde processen / wel
 wetende wanneer haer raem met naecte reden soude bewijfen/dat alle
 Menschen haer soetheyt fouden gewaer worden/en also haer grooten
 naem verliesen. Hierom wil niet alleene bewijse met reden en exempe-
 len/maer ooc die exempelen verclaren nae de waerheyt: En vooz eerst
 vertellen die oorsaeck des viers/daer nae zijn natuer en werck: Alsoo
 oock die eyghenschap van d'andere Elementen: En voozs achter-
 volgende wat die roude is/ wat die oorsaeck van't Primum mobile,
 wat die oorsaeck van de Son/hoe die beweeght/ v̄ Hemel/alle Ster-
 ren/ die Maen/ de Zee/ ven Aerdtbodem / wat die oorsaeck van Ey/
 van Bloet/ van Wonder/ van Blyem/van Regen/van Wind/ en hoe
 alle dinghen wassen en vermeerderen/ verhopende hier dooz ander en
 den wegh te wijfen/soo ick nae veel dolingh gebonden/op dat sy dooz
 cleynē arbejdt/ wonderlijcker dinghen fouden int licht brengen: Want
 verclare vooz den lebendigen Godt/dat noch die schyften van de Oud-
 den/ noch eenighen Mensch my de minste huly hier in ghebaen heeft:
 maer heb dit alleen ghehouden/dooz gestadich opmercken/in't onder-
 soeckē van de Elementen: Want wy hebben ooc geen getuygenis/dat
 de Ouden dese wetenschap bekent is geweest/hoewel daer veel nage-
 tracht. Cicero schryft/dat Archimedes had een Sphæer gemaccht/die
 hem eenwelijck na den loop des Hemels conde belveghen: maer soude
 dooz't verderlijckie Oozlogh / beyde den Meester en zijn Instrument
 op zenen dagh vernielt zijn/ waerom het teeckē van waerheyt verlo-
 ren. Daer worden wel vershepden Processen van het Mobile by den
 Ouden beschreven / maer t'zijn die grootste beuselen van de Weerelt/
 wonder veel verleydt/ maer niemant yet uyt gerecht: waren die Pro-
 cessen goet/ die Ouden fouden die gheinercht hebben/ en ons in ghe-
 dachtenis ghelaten / waer van wil alle Liefhebbers waerschoutwen/
 en haer een beter wegh wijfen: Biddende den ghenadigen Godt / alle
 Coninghen ende Regenten te verlichten/ met zijn goedertierene wijs-
 heyt/op dat alle Menschen (o Coningh/ gelijck wy uwe Onderfaten)
 fouden sinaken die waere wellust van de Godlijckie vrede / waerom
 dooz uwe M. genietende/de grootste welbaet die han den wijssten Re-
 gent te wenschen/ so wete niet wat danckbaerheyt sal bewijfen: ober-
 dene

souden verstaen die wonderlijckheydt van de natuere / en wat door haer gaven vermoghen: waeromme ben also oock bereydt die andere proeven te vertoonen / verhopende daer door veel Menschen te doen smaken die aenghename soetheyt van de verburghen oorsaeck der dinghen : want ondervindingh leert my / dat geen soeticheyt by Natuers ware kennis te verghelijcken / also ons leert verstaen die volmaeckte goetheyt / wijsheydt en mogentheydt Gods : Waerom wil niet / gelijk veel voor my ghedaen/ haer roemende wonderlijcke dinghen/ stellende het bewijs daer van met seltsame namen / en vreemde processen / wel wetende wanneer haer raem met naecte reden soudê bewijsen / dat alle Menschen haer sotheyt souden gewaer worden/ en also haren grooten naem verliesen. Hierom wil niet alleene bewijsê met reden en exempelen / maer ooc die exempelen verclaren nae de waerheyt : En voor eerst vertellen die oorsaeck des viers / daer na sijn natuer en werck : Alsoo oock die eyghenschap van d'andere Elementen: En voorts achtervolgende wat die coude is / wat die oorsaeck van 't *Primum mobile*, wat die oorsaeck van de Son / hoe die beweeght / dê Hemel / alle Sterren / die Maen / de Zee / den Aertbodem / wat die oorsaeck van Eb / van Vloet / van Donder / van Blixem / van Regen / van Wint / en hoe alle dinghen wassen en vermeerderen / verhopende hier door anderen den wegh te wijzen / soo ick nae veel dolingh gevonden / op dat sy door cleynê arbeidt / wonderlijcker dinghen souden in 't licht brengen : Want verclare voor den levendigen Godt / dat noch die schriften van de Ouden / noch eenighen Mensch my de minste hulp hier in ghedaen heeft : maer heb dit alleen ghevonden/ door gestadich opmercken / in 't ondersoeckê van de Elementen: Want wy hebben ooc geen getuygenis / dat de Ouden dese wetenschap bekent is geweest / hoewel daer veel nage-tracht. *Cicero* schrijft / dat *Archimedes* had een Spheer gemaect die hem eeuwelijck na den loop des Hemels konde beweghen : maer soude door't verderflijcke Oorlogh / beyde den Meester en zijn Instrument op eenen dagh vernielt zijn / waerom het teecken van waerheyt verloren. Daer worden wel verscheyden Processen van het *Mobile* by den Ouden beschreven / maer 't zijn die grootste beuselen van de Weerelt / wonder veel verleydt / maer niemant yet uytgerecht : waren die Processen goet / die Ouden souden die ghemerckt hebben / en ons in ghedachtenis ghelaten / waer van wil alle Liefhebbers waerschouwen / en haer een beter wegh wysen : Biddende den ghenadigen Godt / alle Coninghen ende Regenten te verlichten / met sijn goedertierene wijsheydt / op dat alle Menschen (o Coningh / gelijk wy uwe Ondersaten) souden smaken die waere wellust van de Godlijcke vrede / waerom door uwe M. genietende / de grootste weldaet die van den wijsten Regent te wenschen / so wete niet wat danckbaerheyt sal bewijsen : over-

benckende/ hoe meest alle Coningen haer laten verleyden van de blinde begheerte/ soekende door't bloedighē Dozlogh vermeerderinghe des Rijcx / niet ghedenckende/ hoe dat onmoghelijck te vercrighen/ sonder grooter verlies ende elendigē verberf van haer ghetrouwe Onderfaten / die lijf/ goet/ bloedt / daer woort moeten abontueren : wat cloeck verstandt wil zijn leben alleen vergheijken by eenigh vergancelijck goet? Waer upt moghen belienmen die byucht van het bloedighē Dozlogh / ende die wijsheyt van de vreedsamighe Coningen/ welcke door goede Wetten soeken te verhoeden die misdaet/ en het quact door Justitia rechtveerdelijck te straffen : ghedenckende/ dat rechtveerdicheyt niet wil/ dat straf de misdaet sal overwegen/ maer liever dat straf door beweghelijcke barmherticheyt soude verlicht worden / op dat alle Menschen souden sinaken die aenghename byucht van de wijse Regenten/ en in plaets van't wreede bittere Dozlogh/ haer vermaken met de soeticheyt van de Consten/ waerom tot een inlepdingh dese mijne arbeydt begonnen : Waer alsoo mijn meeninghe niet en can volcomen uptbeelden / noch in de Engelsche/ noch in de Latijnsche tael/ so hebbe dat in Duyts geschreben/ en van woort tot woort laten oversetten/ op dat den sin onveranderlijck soude moghen verstaen/ en haer somtijts in de wonderlijckheyt van de natuere vermaken / waeromme verhoep dat mijn goede wille sulc ten besten nemen/ en langh ghesont en vreedsaem leben/ onder die bescherminghe van de moghende handt Gods/ Amen.

Cornelis Drebbel.

denckende / hoe meest alle Coningen haer laten verleyden van de blinde begheerte / soeckende door 't bloedighe Oorlogh vermeerderinghe des Rijcx / niet ghedenckende / hoe dat onmoghelijck te vercrijghen / sonder grooter verlies eñ elendigh verderf dan haer ghetrouwe Ondersaten / die lijf / goedt / bloedt / daer voor moeten avontueren : wat cloeck verstandt wil sijn leven alleen verghelijcken by eenigh verganckelijck goedt? Waer uyt moghen bekennen die vrucht van het bloedighe Oorlogh / ende die wijsheyt van de vreedsamighe Coningen / welcke door goede Wetten soecken te verhoeden die misdaet / en het quaet door Justitia rechtveerdelijck te straffen: ghedenckende/ dat rechtveerdicheyt niet wil / dat straf de misdaet sal overwegen / maer liever dat straf door beweghelijcke barmherticheyt soude verlicht worden / op dat alle Menschen soudensmaken die aenghename vrucht van de wyse Regenten / en in plaets van 't wreede bittere Oorlogh/ haer vermaken met de soeticheyt van de Consten / waerom tot een inleydingh dese mijne arbeyt begonnen : Maer alsoo myn meyninghe niet en can volcomen uytbeelden / noch in de Engelsche / noch in de Latijnsche tael/ so hebbe dat in Duyts geschrevê / en van woordt tot woordt laten oversetten / op dat den sin onveranderlijck soude moghen verstaen/ en haer somtijts in de wonderlijckheyt van de natuere vermaken /waeromme verhope dat myn goede wille sult ten besten nemen / en langh ghesont en vreedsaem leven / onder die bescherminge van de moghende handt Gods / Amen.

Cornelis Drebbel

Cicero Tuscul. quæstionum lib. 1. de morte
contemnenda.

NAm cum Archimedes Lunæ, Solis, quinque errantium motus in Sphæram illigavit, effecit idem, quod ille, qui in Timæo mundum ædificavit Platonis Deus, ut tarditate & celeritate dissimillimos motus una regeret conversio. Quod si in hoc mundo fieri sine Deo non potest, ne in sphæra quidem eisdem motus Archimedes sine Divino ingenio potuisset imitari.

L. Cœlij Lactantij Firmiani de falsa
relig. Lib. 2. Cap. 5.

AN Archimedes Siculus concavo æri similitudinem mundi, ac figuram potuit machinari, in quo ita Solem Lunamque composuit, ut inæquales motus, & cælestibus similes, conversionibus singulis quasi diebus efficerent. Et non modò accessus Solis, ac recessus, vel incrementa, diminutionesque Lunæ, verùm etiam Stellarum vel errantium, vel vagantium dispares cursus.

Cicero, Tusculanae disputationes I, 63

Immers, toen Archimedes de beweging van de Maan, de Zon, de vijf planeten in een sfeer onderbracht, deed hij hetzelfde als de God van Plato, hij die in de Timaeus de architect van de wereld is : hij deed het zo dat één enkele omwenteling omgezet werd in compleet verschillende snelheden en vertragingen. En als het waar is, dat dit in onze wereld niet zonder God kan worden tot stand gebracht, zo kon Archimedes deze bewegingen in zijn sfeer onmogelijk nabootsen zonder Goddelijk vernuft. (F.F.)

(Oui, quand Archimède fixa dans une sphère le mouvement de la Lune, du Soleil, des cinq planètes, il réalisa la même chose que le dieu de Platon, l'être qui dans le Timée, est l'architecte du monde : il réalisa le prodige d'une révolution unique où sont réglés les mouvements les plus dissemblables par la lenteur et la vitesse. Et s'il est vrai que dans notre univers, cela ne peut se faire sans un dieu, il fallait à Archimède, rien que pour en reproduire les mouvements sur sa sphère, une intelligence divine.^{vii})

Lactantius, Institutiones Divinae II, 5-18

Ja zeker, Archimedes van Sicilie is erin geslaagd een concaaf bronzen model van de wereld te ontwerpen, waarin hij de Zon en de Maan zo plaatste dat ze de ongelijke bewegingen analoog aan huns gelijken aan de hemel maakten als in de opeenvolging van de dagen. En het gaf niet alleen het rijzen en het dalen van de Zon weer, en het wassen en afnemen van de Maan, maar zelfs de verschillende banen van Sterren en van planeten, en de loop van ronddwalende hemel-lichamen. (F.F.)

(Eh quoi ! Le Sicilien Archimède a pu faire fonctionner, dans une sphère de bronze, une représentation figurée du monde, dans laquelle il a si judicieusement placé le Soleil et la Lune, qu'ils accomplissent des déplacements inégaux et analogues à ceux de leurs modèles célestes, comme si c'était la succession des jours, et, par ces rotations, ce mécanisme présente non seulement les montées et les descentes du Soleil ou les phases croissantes et décroissantes de la Lune, mais encore les courses toutes différentes des étoiles et des astres errants et vagabonds, et Dieu n'aurait pas pu organiser et mettre en place ce que l'habileté humaine a pu représenter en l'imitant?^{viii})

VVT BARTAS DE FRANSCHÉ
VEERSE-DICHTER.

MAer wie ghelooft doch, dat sterffelijcke handen maken
Nieuwe Hemels? die (seer schoon) vol nieuwe Sterren blaken
Die door de tegenloop van hare staghe gangh
Aftreyck'nen connen niet, Dagh, Maendt en Iaren langh;
T'is nochtans een verhael, bewaerheyt schier van hondert
Lofwaerde tuyghen, dat Archimedes verwondert
Kon Circels maken, daer al de Dwael-sterren van
De laeghste Hemels, met de Sterren van t'ghespan
Des hooghste Firmaments, door een seltfame plegingh
Van selfs omdraeyden, met een schicklijcke bewegingh.
Ey, soud' ick berghen door een doncker stille bandt,
Dien silv'ren Hemel nieuw? dien certijts Ferdinandt
Sandt tot Byzancen aen den Tutck'schen Keyfer machrigh,
Daer een Gheest sonder eynd' in wandelende drachtigh,
Dees Kloot omdraeyde staegh: end' hoe wel d'eene spheer
Seer loom omcroop, en dat daer teghen d'ander weer
Zijn gangen snellijck dreef: nochtans soo overtraden
Haer Sterren nimmermeer der Natuer-sterren paden:
De Sonne volghend' daer de blinckend' huysen sijn
Des Teyckendragers scheef, treedt nimmermeer van zijn
Beschreven oude wegh; daer doet zijn Suster aerdigh
Haer loop snel, in een Maendt, end' wisselende vaerdigh
Van Aensicht en van Form, nu groot, dan cleyn ghedaen,
Volgt sy het wassen en t'afgaen van d'ander Maen.

UIT BARTAS DE FRANSCHÉ

VEERSE-DICHTER

Maer wie ghelooft doch, dat sterffelijcke handen maken
 Nieuwe Hemels? die (seer schoon) vol nieuwe Sterren blaken
 Die door de tegenloop van hare staghe gangh
 Afteyck'nen connen net, Dagh, Maendt en Iaren langh;
 T' is nochtans een verhael, bewaerheyt schier van hondert
 Lofwaerde tuyghen, dat Archimedes verwondert
 Kon Circkels maken, daer al de Dwael-sterren van
 De laeghste Hemels, met de Sterren van 't ghespan
 Des hooghste Firmaments, door een seltsame plegingh
 Van selfs omdraeyden, met een schicklijcke bewegingh.
 Ey, soud'ick berghen door een doncker stille bandt,
 Dien silv'ren Hemel nieuw? dien eertijts Ferdinandt
 Sandt tot Byzancen aen den Turckschen Keyser machtigh,
 Daer een Gheest sonder eynd'in wandelende drachtigh,
 Dees Kloot omdraeyde staegh: end' hoe wel d'eene spher
 Seer loom omcroop, en dat daer teghen d'ander weer
 Zijn gangen snellijck dreef: nochtans soo overtraden
 Haer Sterren nimmermeer der Natuer-sterren paden:
 De Sonne volghend' daer de blinckend' huysen sijn
 Des Teyckendragers scheef, treedt nimmermeer van zijn
 Beschreven oude wegh; daer doet zijn Suster aerdigh
 Haer loop snel, in een Maendt, end' wisselende vaerdigh
 Van Aensicht en van Form, nu groot dan cleyn ghedaen,
 Volght sy het wassen en t' afgaen van d'ander Maen.

**Brief van Cornelis Drebbel (*Alkmaar 1572 – Londen 1633*)
vanuit Londen,**

aan Ysbrandt van Rietwijck te Alkmaar;

Manuscript. Const.. Huygens-bundel XLVII, der Koninklijke Akademie van Weenschappen te Amsterdam. (Waarschijnlijk in 1608 of 1609 geschreven.)

Gunstige vrundt Mr. Ysbrant Rietwijck,

UE. heeft mij voor desen geswegen 't verre sien gevonden bij den zoon van Mr. *Adriaen Thonissen*^{ix}. Ick bidde laat mij weten wat daerin gedaen heeft. Ick hebbe oock vele excellente dingen daerin gevonden, soo ongelooflijke schijnen ende als tooverij geestimeert werden, waervan UE. hier een weinich wil gedencken.

Ick set mij in een camer opentlijck, sonder ijemant anders bij mij te hebben. En vooreerst verandere mijn cleedinge ten aensien van alle degene die in de camer sijn. Nu ben ick gecleet al in een swart fluweel, en in een oogenblick, jae soo haest als ijemant dat dencken can, ben ick al in groen fluweel, in root fluweel, ende in alle coleuren van de werelt mijnselven veranderende. Ende niet alleene dit, maer verandere mijn cleedinge in alle manieren van gewaet, soo ick selver begeere, als nu in sattijn, van alle verwen, dan in armozijn van alle verwen, dan in laken van alle verwen, dan in silveren, dan in gouden laken, nu als een coningh mijnselven presenteerende, met diamanten en allerley aert van steenen verciert, en in een oogenblick mij veranderende in de gedaente van een bedelaer alle mijne cleederen met lappen beset ende verscheurt zijnde, sonder dat nochtans maer een cleet aenhebbe, twelck noyt van mij doe.

Hierenboven verandere mijselven in een natuere boom zonder dat yemánt anders mercken can, de bladen haer roerende als van de wint beweecht; en niet alleen in de gedaente van eenen boom, maer van

alle aert als ick selver sal begeren. Daernae verandere mijnselven in de gedaente van eenich creatuer alst mijn gelieft, alsnu in een Leeuw, dan in een Beer, nu in een Peert, nu in een Koe, een Schaep, in een Kalff, in een Vercken; enz. Ende boven dit, soo schijnt dat de aerde haer opent ende dat de geesten daeruyt rijsen, eerst in de gedaente van een wolck en daernae haer formerende in eeniche gedaente als mij goetduncken sal, te weten in de gedaente van ALBERTUS MAGNUS off in de gedaente van eenich prins ofte coninck als mijselver sal gelieven, Jae maeck dat de reusen, soo van oude tijden geweest sijn, schijnen uyt de aerde te rijsen, twintich, dertich voeten lang, zoo wonderlijk en volcomen haer bewegende ende roerende alle litmaten van haer lichaem dat natuerlijk schijnt te leven. Ende dit doe ick altesamen door een nieuwe inventie, die ick door de oochconst gevonden hebbe, waermede wonderlijk aerdige dingen can doen, te lang hier te gedenken, waervan breeder op een ander tijt. Hiermede wil ick UE. den Almogenden God bevelen. In haest uyt Westmunster door uwe dienstwillige vrundt

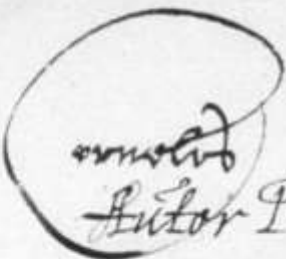
CORNELIS DREBBEL.

Toonien geyt Finckel Durely, Durely Durely D. L. fide die
 Overuig die gederichy, Ich set my in die Camer
 openteⁿ souder yemant anders by myne gesbe, Zy voor
 over F Dandere myn elidinge, by aen slyc way alle des
 geyne die Inle Camer syp? Qui by ick geyt al by
 swart feurell, Zy by die ongenblich, Jaw soe geyt F
 als yemant dat dierichy way, by Ich al in geyt feurell

1610 Oefend u gaven

10.

Oefend u gaven recht

 rebbat
 Autor Perpetui mobilis.
 Van Drommelen

Anno 1610 Junij . 7 . Junij
 in London

Oefend u gaven recht

Cornelis Drebbel
Autor Perpetui mobilis
Van Alcmaer
A^{no} 1610 den . 7. Junij
in London

1613 Drebbel aan King James

<http://www.xs4all.nl/~adcs/beeckman/append/drebbel.html>

C. de Waard, *Journal tenu par Isaac Beeckman de 1604 à 1634*

III, 1627 - 1634 (1635), Appendice II

[[439](#)]

Cornelis Drebbel, te Londen, aan Jacobus I, koning van Engeland (1613)

[[Drebbel](#) had Praag verlaten in febr. 1613 (na de dood van 'Caes. M.' Rudolph II in januari 1612) en deze brief schijnt geschreven te zijn kort na zijn terugkeer in Londen. [Drebbel](#) was in oktober 1610 naar Praag gegaan, en had aan Henry, prince of Wales, beloofd binnen een half jaar terug te komen. De nieuwe keizer Matthias wilde hem pas laten gaan toen hij een brief kon tonen van de prins, die intussen overleden was (nov. 1612).

Beeckman heeft de brief gekopieerd op enkele pagina's van zijn manuscript die leeg gebleven waren (fol. 294v-5v), met erboven:

Ad verbum exscripta epistola Corn. Drebbelij ad Regem Angliae,
15^e Meerte 1631.

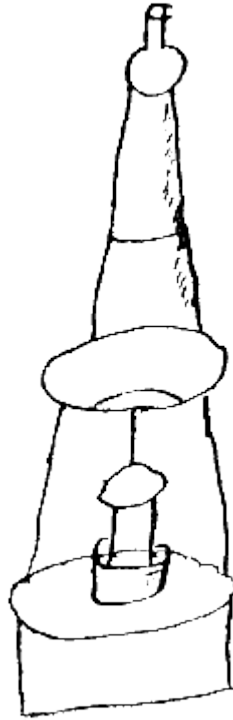
Op deze datum werd de kopie gemaakt, zoals blijkt uit een notitie [[≤](#)]. Het is niet bekend waar Beeckman zijn kopie vandaan haalde. Hij zette aanduidingen in de marge [hier als tussenkop], en voegde er drie tekeningen aan toe.]

De brief met versie in het Engels: [A letter from Cornelius Drebbel](#).

perspectivum dr

perspectivum dr

kijker van Drebbel

instrumentis auctae quantitatis

instrumentum auctae quantitatis

vergrotingsinstrument

stapes

stapes

voetstuk

*motus perpetuus
fluxus et re-
fluxus*

motus perpetuus
fluxus et re-
fluxus

voortdurende beweging
van eb en vloed

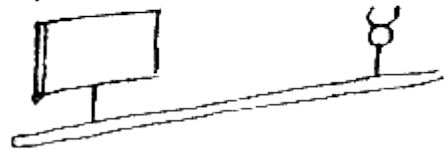

*pixis
lignea*

pixis
lignea

doosje
van hout

*picturae in camera clausa
ut in tabula apparent*

picturae in camera clausa
ut in tabula apparent.

om plaatjes in een gesloten kamer
op een bord te doen verschijnen.

Ante aliquot annos, Rex serenissime et potentissime, ut opus aliquod artificiale conficerem pro Vestra Majestate, quod V. M. vidit quoque post, Pragam profectus sum consensu et venia V^{rae} M^{tis}, sancte promittens Sereniss. Princ. Henrico beatis. mem. (serio mihi mandans) me intra sex menses rediturum. Verum cum Caes. M. impense delectaretur meis inventionibus, quarum specimen vidit, tam brevi temporis spatio ab ipso demitti nequivi, sed me ad mortem usque detinuit suam.

Interea obitus Caesareus ad aures pervenit principis Henrici nunquam satis laudandae memoriae; igitur per litteras serio mihi in mandatis dedit ad se ut redirem. Quamobrem obnixè supplicavi Sereniss. Imper. Matthiae ut mihi veniam dare dignetur Magnam Britanniam repetendi; sed petitioni meae annuere noluit, affirmans se opera mea usurum aliis in rebus, nec ullo modo ab aula dimittere voluit donec accipiam litteras mandatorias a Sereniss. Henrico principe gloriosiss. memoriae. Eas tandem accepi et Caesareae M^{ti} legendas exhibui, quibus perlectis, mihi veniam dedit huc redeundi, honorifico me beans viatico ad inter perficiendum.

Haec dum geruntur, incredibili meo maerore et infortunio, intellexi mortem Ser. mem. principis Henrici. Quapropter, cum maximo desiderio semper flagraverim et etiamnum flagro Sacratiss. Vestrae Maj^{ti} inserviendi et eam meis inventionibus delectandi, iterum debita animi subjectione mea officia et servitia humiliter offero, optima dimicans spe M. V^{am} haud exiguam ex iis capturam delectationem. Quarum hic breviter mentionem faciam.

Primo habeo modum omnia horologia perfecte movendi per motum perpetuum, ita ut seipsa dirigant et moveant, aut, quod magis est, si index duabus aut tribus circiter horis plus aequo mane aut sero protundatur vel retrahatur, ille ad veram horam et minutam diei redibit Sole lucente, cujus specimen vidit imperator Rudolphus.

Secundo conficere possum instrumentum quo litterae per miliare Anglicum legi poterunt, nec ambigo quin, si M. V^a velit mihi sumptu succurrere, (uti spero), fore ut tantum praestando sim, quo litterae legi possint plus minus 5, 6 aut 7 miliaribus; nec literarum characteres vulgo majores sunt. Cujus quoque instrumenti V. M. ea videre poterit quae circiter per 8 aut 10 miliaria fiunt, aequè bene ac si in proprio V. M^{tis} cubuculo acciderent. Nec sunt haecce mea instrumenta similia vulgaribus vitreis opticis: non possunt enim multiplicari.

Tertio et notitiam habeo omnis generis componendi instrumenta musica quae sole lucente sponte lucant et suavissimum sonum edant, cujus rude solum specimen Vestra M. vidit, quae, inquam, perfectius et absolutius perficere statueram, eo nimirum modo ut vela et portae dictorum instrumentorum sponte aperiantur et sole splendente suavissimum faciant concentum musicum; ac denuo sole obnubilato, vela et portae eorundem per se sponte claudantur. Praeterea huic musico instrumento (vulgo virginals) iungere decreveram fontem ex quo manarent duae

A couple of years ago, Fairest and Mightiest King, I created some artificial instruments for your Majesty, which your Majesty indeed beheld. Afterwards I traveled to Prague with your Majesty's approval and leave, truly promising to the fairest, Prince Henry of our good memory (who seriously ordered me so) that I would return in six months. But since His Majesty the Emperor was very much pleased with my inventions, of which he saw some specimen, I could not leave in such a short time, because he detained me there until his death.

When the news of the Emperor's death reached Prince Henry, whose memory should always be praised, he commanded me in writ that I should return to him. For this reason, I humbly beseeched the Fairest Emperor Matthias that he condescend to give me leave to return to Great Britain. But he did not wish to approve of my petition, affirming that he would make use of my works in certain affairs, and that he by no means wanted to let me leave his court until he should receive a letter of order from the Fairest Prince Henry of our great memory. When I received it and showed it to His Majesty the Emperor for his perusal, he read them and gave me leave to come back here, presenting me with excellent goods for travel.

While these things happened, to my greatest grief and misery, I learned that Prince Henry had died. Therefore, since I have always had and still have the greatest desire to serve and entertain your Fairest Majesty with my inventions, I am offering you my offices and services with my soul's appropriate humbleness and my humility, greatly hoping that your majesty would have quite some pleasure coming from these. I briefly mention a couple of them here.

Uurwerk van Drebbel.

Ten eerste heb ik een manier om alle uurwerken volmaakt te laten bewegen door een voortdurende beweging, zo dat ze zichzelf gelijkzetten en bewegen, of, wat meer is, als de wijzer ongeveer twee of drie uur voor of achter gezet wordt door duwen of trekken, zal deze naar het juiste uur en de juiste minuut teruggaan als de Zon schijnt, waarvan keizer Rudolf een voorbeeld heeft gezien.

Telescoop van Drebbel.

Ten tweede kan ik een instrument maken waarmee letters op een Engelse mijl afstand te lezen zullen zijn, en ik twijfel er niet aan, als Uwe Majesteit mij wil bijstaan in de kosten (zoals ik hoop), dat het ervan komt dat ik een zo groot instrument zal kunnen leveren, dat daarmee letters te lezen zijn op zo'n 5, 6 of 7 mijl; en de lettertekens behoeven niet groter te zijn dan gewone. Met welk instrument U. M. ook dingen zult kunnen zien die ongeveer op 8 of 10 mijl gebeuren, even goed als of ze in U. M.'s eigen kamer zouden voorvallen. En deze instrumenten van mij zijn niet gelijk aan de gewone kijkglazen: ze kunnen namelijk niet vermenigvuldigd worden¹.

Instrumenten van Drebbel in beweging gezet als de Zon schijnt.

Ten derde heb ik ook de kennis om allerlei muziekinstrumenten samen te stellen die als de Zon schijnt vanzelf gaan spelen en een allerzoetst geluid geven, waarvan U. M. slechts een ruw voorbeeld heeft gezien, waarvan ik me voorgenomen had, zeg ik, ze volmaakter en vollediger te maken, namelijk op die manier dat gordijnen en deuren van genoemde instrumenten vanzelf opengaan en dat ze bij volle Zon de zoetste muzikale samenklank maken; en als de Zon opnieuw achter de wolken is, de gordijnen en deuren ervan zich vanzelf sluiten [\leq]. Bovendien had ik besloten aan dit muziekinstrument (in de volkstaal virginals [spinet]) een fontein toe te voegen waaruit twee voortdurend vloeiende

scaturigines perpetuo fluentes, et sole lucente inde prodibunt 100 diversi et varii rivuli aspectu longe iucundissimi; Neptunus etiam prodibit ex rupe vel petra, comitatus, Tritonibus et deabus marinis, lavantes se aqua promanante coram altari Neptuni.

Super quod et videri poterit vitrum aqua plenum, fluens et refluens debito tempore ut mare, singulis 24 horis circiter 40 minutis bis ascendens et descendens, ea perfectione ut ex ascensu et descensu aquae agnoscere possint horae et minutae diei, semper seipsum sponte dirigens. Verum sole nubilito aut occidente, scaturigines finem fluendi facient, duabus supradictis exceptis quae aeternum manabunt; et Neptunus cum suo consortio se rursus in rupem vel petram conferet tanquam vehementer deflens absentiam et iacturam splendoris solis. Adhaec Phoebus ex nubibus prodibit cythara ludens, curruisque insidens suo cum 4 quis volantibus, qui putabuntur in aere pendere per modum alarum; rotae quoque dicti currus movebuntur; sole obnubilato Phoebus sub nubibus se abscondet. Quae omnia per solos solis radios absque ulla ope fient. Si V. M. cuperet oculos suos refocillare hisce artificiosis motionibus coelo integro obnubilato, eas agitare nihilominus poterit calida nimirum manu parvum vitrum tangendo.

Si fuisset adeo importunus, ut multi aulicorum consueverunt V.M^{ti} promissum in memoriam revocando, quod mihi ex singulari gratia clementer fecit, iam pridem haec ad oculum omnia perfecte monstrassem magna sane delectatione M^{tis} V. Sum et aliis instructus inventionibus, quarum mentionem hic omitto, quia pridem M.V. de iis certiore feci.

Conclusionis loco, Ser. potent. Rex, haec volui M^{ti} V. humillime significare ut vel hinc intelligat quanta damna, quamque magna incommoda perpessus sim morte Ser^{ssimi} principis Henrici, deserens locum stipendiarii et ministri Caes. M^{tis}. Praeterea haec observantur scribo ut certior fieri possim num V.M^{ti} propendeat vel delectetur supra memoratis inventionibus, sperans ulterius Regiam V. M^{tem} perpensuram. Quam industrius et sedulus fuerim subinde meis inventionibus, ut V. M^{ti} cum iucunda delectatione gratificarer, pro quibus nihil adhuc accepi remunerationis a V. M^{te}. Quapropter confido fore ut V.M. non sit plane depositura memoriam clementissimi promissi, sed gratiose me cohonestatura sumptu vel pensione annua qua possim me et familiam meam honeste alere et hac ratione ad maiora fructuosiora stimuler inventa quae sint V. M. magis arrisura.

Tandem humi prostratus, supplico V. M.^{ti} me brevi responso fortunare dignetur. Inter ea temporis ego cum meis Dominum iunctis precibus invocabimus ut Vestram Majest. tanquam pupillam oculorum suorum tueatur.

Vestrae Maj^{tis} humiliss. et obedientiss.

Cornelius Drebbel

waaruit twee voortdurend vloeiende waterstralen zouden stromen, en bij Zon zullen er 100 verschillende en veranderlijke beekjes uit te voorschijn komen, zeer aangenaam om te zien; Neptunus zal ook te voorschijn komen uit een grot of een rots, vergezeld van Tritons en zeegodinnen, badend in het water dat voortstroomt bij het altaar van Neptunus. <

Boven dit alles zal ook een glas te zien zijn gevuld met water, dat op gezette tijden vloeit en terugvloeit [<] zoals de zee, elke 24 uur en ongeveer 40 minuten twee keer stijgend en dalend, zo volmaakt dat aan het stijgen en dalen van het water het uur en de minuten van de dag waar te nemen zijn, steeds zichzelf vanzelf regelend. Maar als de Zon achter de wolken is, of bij zonsondergang, zullen de waterstralen ophouden met stromen, behalve de twee bovengenoemde die eeuwig zullen stromen; en Neptunus zal zich met zijn gezelschap weer terugtrekken in de grot of de rots, als het ware de afwezigheid en het verlies van de zonneglans hevig bewenend. Hierbij zal Phoebus [Apollo] uit de wolken te voorschijn komen, spelend op zijn lier, en zittend in zijn wagen met 4 vliegende paarden, die in de lucht schijnen te hangen door middel van vleugels; ook de wielen van de genoemde wagen zullen bewegen; als er geen Zon is zal Phoebus zich achter de wolken verbergen. Dit alles zal gebeuren door de zonnestraling alleen, zonder enige hulp. Als U. M. haar ogen wil verkwikken met deze kunstige bewegingen bij geheel bewolkte hemel, zal ze die niettemin in beweging kunnen zetten door met een natuurlijk warme hand een klein glas aan te raken.

If I have been a nuisance thus far, as many from the court usually are, to recall to Your Majesty's memory the promise that Your Majesty mercifully made to me out of singular grace; let me mention that I have truly shown all of these already for the great and perfect delight of Your Majesty. And I also know other inventions that I do not mention here, because I have already ascertained Your Majesty of these.

By way of conclusion, Fairest and Mightiest King, I wanted to most humbly mention that it be understood what a great and inconvenient financial loss I have been enduring because of the Fairest Prince Henry's death; I have abandoned His Majesty the Emperor's service and lost my income. While these are observed I am also writing so that I can be more certain if Your Majesty is inclined to or delighted by these inventions described above, also hoping for Your Majesty the King's assessment. Thereupon I would be most industrious and sedulous with my inventions, so that I can gratify Your Majesty with pleasant delight. For these inventions I have not accepted any remuneration from Your Majesty until now. Therefore I hope that Your Majesty will not completely decline to remember your most merciful promise, but will kindly do me the honor of paying my expenses or offering me an annual pension, which would make it possible for me to feed myself and my family properly; and with which I would be stimulated to make more fruitful and greater inventions that would please Your Majesty.

In the end, prostrate on the ground I humbly beseech your Majesty to condescend to please me with a short response. In the meantime together with my family we are including Your Majesty in our prayers, so that Your Majesty be kept as the apple of the eye.

Your Majesty's most humble and obedient servant,

Cornelius Drebbel

1621 Drebbel aan King James

V.

*Manuscript van DREBBEL aan JAMES I; ADD. Manusc. N° 19402,
Fol. 124, British Museum, London.*

(De hand is dezelfde als die in de Alkmaar'sche acte van 1597
en in het EGERTON Manusc.)

Invictissime Rex,

Cum non minus deditus sim M. T. operam dare utilibus, quam artificiosis et delectabilibus inventionibus, summam diligentiam adhibui, ut explorarem, quo M. T. prodessem in argenti fodinâ: quae jam iacet et nullius fere momenti est, propter inscitiam operariorum, quorum errore argenti pretium sumptibus inferius est. Dum ergo diu multumque quaero, incidi in amicum, qui viam ostendit cum mediocri lucro id purgandi: quod antehac exacte examinavit.

Exploratum est quaslibet minerae [ut nunc in turre] centum libras continere circiter quinque uncias: unde ex quoque vase centum unciae resultant, quae si in pecuniam numeratam reducantur, incidunt in triginta libras Anglicas plus minus.

Quapropter humillime rogo M. T., ut mihi in septem proximos annos omnia mineralia concedat eâ lege, ut pro unoquoque vase solvam quindecim libras Anglicas, supra quod nulli principi in Germania, aut etiam alibi quicquam solvitur, nisi minerae meliores sint.

Reliquum cedet in artem, laborem,

Onoverwinnelijke Koning,

Daar ik niet minder geneigd ben om aan Uwe Majesteit mijne diensten te bewijzen door nuttige, dan door kunstige en aangename uitvindingen, zoo heb ik den grootsten ijver betracht, om te onderzoeken, hoe ik Uwe Majesteit van voordeel zou kunnen zijn met de zilvermijn, die nu stil ligt, en bijna van geene beteekenis is door de onwetendheid der ontginners, door wier fouten de waarde van het zilver beneden de kosten is. Terwijl ik lang en veel daarover nadacht, trof ik een vriend, die mij een middel heeft getoond, om, met eene matige winst, dit (erts) te zuiveren. Tevoren heeft hij een nauwkeurig onderzoek hiernaar ingesteld. Bij onderzoek is gebleken, dat mogelijk elke 100 pond erts (zooals nu in den toren is) ongeveer vijf ons (zilver) bevat. Dientengevolge komt er uit elke ton honderd ons, die, als zij tot baargeld gemaakt worden, circa 30 Engelsche ponden leveren. Daarom vraag ik Uwe Majesteit nederig, om mij voor de eerste zeven jaren al het mineraal af te staan, op voorwaarde, dat ik voor

carbones, fornaces, crucibula, salia, etc. Ita tamen ut si minerae sint pleniores, plus rependam, si deteriores minus, pro rato. Ulterius quoque oro ut in primis gratis habeam quindecim vasa mineralium, quae jam in turri sunt; idque in subsidium impensarum factarum, et in principis atque magno opere adhuc faciendarum: et si quae praeterea sint, supra scripto pretio emam: deinde etiam ut M. T. dignetur hoc beneficium privilegio viginti annorum et unius stabilire, ne quis hanc artem intra praedictum tempus imitetur, quo facto debebo M. T. maximam gratiam, etc.

M. T. humillimus cliens

CORNELIUS DREBBEL.

elke ton 15 Engelsche ponden betaal, waarboven aan geen vorst in Duitschland of elders ooit betaald wordt, tenzij wanneer de ertsen van betere kwaliteit zijn.

Het overige komt op rekening van het bedrijf, den arbeid, de kolen, ovens, kroezen, zouten; enz. Echter met dien verstande, dat, als de ertsen rijker zijn, ik meer zal betalen; als zij slechter zijn, naar verhouding minder. Verder verzoek ik ook, dat ik de 15 tonnen mineraal, die reeds in den toren zijn, gratis zal krijgen en dat wel ter vergoeding van gemaakte kosten, zoowel in den beginne, als grootendeels ook nog te maken. En als er verder nog iets is, dat ik het dan tegen den bovengenoemden prijs mag koopen; vervolgens, dat Uwe Majesteit zich verwaardigen zal deze weldaad door een privilegie van 21 jaren te bevestigen, opdat niemand deze kunst binnen den voornoemden tijd zal navolgen, waarvoor ik Uwe Majesteit grooten dank zal verschuldigd zijn; enz.

Uwer Majesteit nederigste dienaar,

CORNELIS DREBBEL.

Inuictissime Rex,

123

124

Cum non minus reditus Sui M. J. operam daret
utilibus, quam artificiosis et delictabilibus inuenti-
onibus, summam diligentiam adhibui, ut exploretur,
quod M. J. prodest in argenti-fodina: quae iam
laret, et melius fieri mouenti est, propter insti-
tiam exoratorum, quorum errore argenti proferunt
sumptibus in fecerunt est. Quis ergo dum inuentum
quod, in diuinitate, qui diuinitate et fecerunt in
in diuinitate, Turco id purgandi: quod ante facta parte
examinant.

Exploretur et quilibet inuentum ^{inuentum, factum} libras
continetur in rebus quing. unciat. unde et quod
vase centum unciat. resultant. Quae si in peruniam
numeratam redurantur, in diuinitate in triginta libras
Anglicas plus minus. Quapropter summissimè rogo
M. J. ut nisi in septem proximos annos omnia
inuentalia contredat, ea Lege, ut pro unoquoque
vase solam quindem libras Anglicas; supra quod
inuentum in Germania, aut etiam alibi quicquam
soluitur, nisi in diuinitate melioris sint. Reliquam redet
in actum, Laborum, carbones, fornaces, retribula,
Salia etc. Ita tamen ut, si in diuinitate sunt pleni-
ores, plus expendant. si deteriores; minus, pro-
tato. Et scio quod oro ut in primis gratias
faciam quindem vasa inuentum, quae iam in turci
sunt; idque in subsidium impenduntur factum, et in
principio atque magno opere adhibere faciendum; et
si quae praeterea sunt, supra scripto pretio emant,
Quod etiam de M. J. dignetur hoc bene firmum
privilegio dignum amorem et unum habere, ut
quod sunt actum intra praedictum tempus in diuinitate.
Quo facto de se M. J. maximam gratiam sit.

M. J. humilissimus
Filius

Corneilius Joesel

EEN KORT TRACTAET
VAN DE
NATUERE DER ELEMEN-
TEN, ENDE HOE SY VER-
OORSAECKEN, DEN WINT,
REGHEN, BLIXEM, DONDER,
ende waeromme dienstlich zijn.

Gedaan door CORNELIS DREBBEL.

Gescand en gedigitaliseerd door
Francis Franck, Erelid van het
Tweede Drebbel Genootschap,
in mei 2009

www.drebbel.net

Dit document komt best tot zijn
recht met “Beeld / Pagina
weergave / Twee pagina's”

Contents

EEN KORT TRACTAET	52
<i>VOOR-REDEN</i>	54
Dat eerste Capittel.....	70
Het tweede Capittel	78
Dat derde Capittel.	84
Dat vierde Capittel.....	92
Dat vijfste Capittel.	100
Dat seste Capittel.....	104
Dat sevenste Capittel.	110
Dat achtste Capittel.....	114
Dat neghenste Capittel.....	120
Dat thienste Capittel.....	122
Dat elfste Capittel.....	128
Lust gierigen Leser / indien ghy.....	136
LOF-LIED-DICHT:.....	174
Voetnoten	275

Wiskundig Genootschap:

**Een onvermoeide arbeid komt alles
te boven.**

N°. 1762 DEEL. —

waarde f 3: —

EEN KORT TRACTAET
 VAN DE
NATVERE DER ELEMEN-
TEN, ENDE HOE SY VER-
OORSAECKEN, DEN VVINT,
REGHEN, BLIXEM, DONDER,
 ende waeromme dienstich zijn,
 Gedruckt door **CORNELIS DREBBEL.**

TOT HAERLEM, Ghedruckt
 By *Vincent Castelvyn*, aen't Marckt-velt, in
 de Boeck-druckery. ANNO 1621.

EEN KORT TRACTAET
VAN DE
NATUERE DER ELEMEN-
TEN, ENDE HOE SY VER-
OORSAECKEN, DEN WINT,
REGHEN, BLIXEM, DONDER,
ende waeromme dienstlich zijn.

Gedaan door CORNELIS DREBBEL.

TOT HAERLEM, Ghedruckt
By *Vincent Casteleyn*, aen 't Marckt-velt, in
de Boeck-druckery. Anno 1621.

VANDE ELEMENTEN
VOOR-REDEN.

WAnneer Beminde, dit
Tractaet zult sien, soo
ghelooft dat om u, ende
niet om mijn eere ghe-
schrevē hebbe, vvant my
vvel bekent is, de ydelheyt van alle
roem, zijn vvy niet van eenen Godt
gheschapen, onnoosel ende ootmoe-
dich? VVelcke verloren hebbende
door achteloofheyt, ende quade oef-
feningh, soo schijnt ghy my, ende ick
u vvel vvat anders dan vvy zijn, also
oock dat ick u, noch ghy my niet en
kent: als vvy nu achteloofheyt ha-
ten, ende 'tgoede oeffenen: zijn vvy
A 2 dan

VAN DE ELEMENTEN

VOOR-REDEN

Wanneer Beminde, dit Tractaet zult sien, soo ghelooft dat om u, ende niet om mijn eere gheschrevê hebbe, want my wel bekend is, de ydelheyt van alle roem, zijn wy niet van eenen Godt gheschapen, onnoosel ende ootmoedich? Welcke verloren hebbende door achteloosheyt, ende quade oefeningh, soo schijnt gy my, ende ick u wel wat anders dan wy zijn, also oock dat ick u, noch ghy my niet en kent: als wy nu achteloosheyt haten, ende 't goede oeffenen : zijn wy

4
 dan niet onnoosel-vvijs ; ende oot-
 moedich-rijck? zijt ghy dan niet my,
 ende ick u , als een broeder? vvant
 vvat hebt ghy, dat u niet ghenadelijck
 is gheleendt? oft vvat heb ick dat
 ick my roemen mach? Hieromme
 vvee ons, indien vvy yet ons achten,
 ende onse broeders dat laeten ghe-
 breck hebben, Aensiet de goetheydt
 Gods, hoe overvloedelijck ons geeft,
 meer dan vvy souden vveten te eys-
 fchen. Ondersoect de rijckheydt van
 u gemoet, zijt ghy niet een Coninck
 van 'theerlijckste juvveel dat Godt
 hier gheschapen heeft? Hebt ghy niet
 alle Rijckdom van de VVereldt tot u-
 vven dienst? Ende als ghy die sult ver-
 laten, sal u Goddan niet een onver-
 ganckelijcke hemelsche gave gheven
 die duysendt-mael-duysendt vvaerdi-
 gher is? VVaerom bemint ghy dan
 niet (Beminde) die , ghelijck ghy
 van Godt bemint zijn? Ben ick on-
 verstandich, zijt ghy niet onverstan-
 digher

dan niet onnoosel-wijs, ende ootmoedich-rijck? zijt ghy dan niet my, ende ick u, als een broeder? want wat hebt ghy, dat u niet ghenadelijck is gheleendt? oft wat heb ick dat ick my roemen mach? Hieromme wee ons, indien wy yet ons achten, ende onse broeders dat laeten ghebreck hebben, Aensiet de goetheydt Gods, hoe overvloedelijck ons geeft, meer dan wy souden weten te eyschen. Ondersoect de rijckheydt van u gemoet, zijt ghy niet een Coninck van 't heerlijckste juweel dat Godt hier gheschapen heeft? Hebt ghy niet alle Rijckdom van de Wereldt tot uwen dienst? Ende als ghy die sult verlaten, sal u God dan niet een onvergancelijcke hemelsche gave gheven die duysent-mael-duysent waerdigher is? Waerom bemint ghy dan niet (Beminde) die, ghelijck ghy van Godt bemint zijn? Ben ick onverstandich, zijt ghy niet onverstan-

dighet ghevveeft? Lyde ick daerom⁵
 ghebreck? zijt ghy niet ghebreck-
 lijcker sonder uven God? VVaerom
 ondervijft noch helpt ghy my niet?
 Ghy die soo ghenadelijck ende rijck-
 lijck van uven Godt gezeghent zijt.
 Sal ick u daerom haten? neen ic niet,
 soo ick u hate, haet ick niet my:vvant
 als ick my aensach soo vant ick u, zal
 ick my dan verheffen boven u? neen
 ick mijn broeder, ben ick niet als ghy?
 VVat sal ick my dan roemen? neen,
 verootmoedighen, ende haten alle
 roems ydelheydt: Hebben vvy ons
 te roemen dan in God, die ons al
 bemint? VVant zijn vvy niet sonder
 hem die ellendichste? Hieromme die
 naer prijs soecken, hebben die niet
 Godt verlooren, in vvien alle Eer
 vvoont: Maer die hem verootmoe-
 dight, ontfanght die niet rijckdom
 ende eer uyt Godt? Dit sach ick in
 mijn ootmoedicheyt, ende mijn glo-
 rie vvas mijn ellende: mijn ellende

digher gheweest? Lyde ick daerom ghebreck? zijt ghy niet ghebrecklycker sonder uwen God? Waerom onderwijst noch helpt ghy my niet? Ghy die soo ghenadelijck ende rijcklijck van uwen Godt gezeghent zijt. Sal ick u daerom haten? neen ic niet, soo ick u hate, haet ick niet my: want als ick my aensach soo vant ick u, zal ick my dan verheffen boven u? neen ick mijn broeder, ben ick niet als ghy? Wat sal ick my dan roemen? neen, verootmoedighen, ende haten alle roems ydelheydt: Hebben wy ons *yet* te roemen dan in God, die ons al bemint? Want zijn wy niet sonder hem die ellendichste? Hieromme die *naer* prijs soecken, hebben die niet Godt verlooren, in wien alle Eer woont: Maer die hem verootmoedicht, ontfanght die niet rijckdom ende eer uyt Godt? Dit sach ick in mijn ootmoedicheyt, ende mijn glorie was mijn ellende : mijn ellende

6

de stralen des doodts: die dooqt vvas
 mijn victorie: die victorie mijn on-
 sterffelijcke ziele: die ziele, mijn vva-
 re rijckdom: mijn rijckdom den ghe-
 nadighen God, uyt vvien vvat vvas,
 vvat is, is, ende in vvien het vveder-
 om eyndighen sal. Vvat zullen vvy
 doen in danckbaerheydt, zullen vvy
 Myrrhe, of V Vierroock offeren, of sul-
 len vvy ons laten Besnijden, of den
 baerdt ende kruyn scheeren, zullen
 vvy onsen stoel verhooghen, ende in
 vvitte oft svyarte kleederen prediken?
 Of zullen vvy die sonder Godt on-
 vvetende zijn, die onvvetende met
 den Svvaerde uytroeyen? of zullen
 vvy Godts lof uytroepen? of groote
 Boecken schrijven, ende hem een
 groote naem maken? Och Broeder
 ist niet ydelheydt? vvat kunnen vvy
 Godt gheven, die het al heeft, end
 zynen lof door allen vvijft, meer dan
 ons hart kan dencken. Vvat zullen
 vvy dan doen? danckbaer zijn, ende
 lee

de stralen des doodts: die doodt was mijn victorie : die victorie mijn onsterffelijcke ziele: die ziele, mijn ware rijckdom: mijn rijckdom den ghenadighen God, uyt wien wat was, wat is, is, ende in wien het wederom eyndighen sal. Wat zullen wy doen in danckbaerheyt, zullen wy Myrrhe, of Wieroock offeren, of sullen wy ons laten Besnijden, of den baerdt ende kruyn scheeren, zullen wy onsen stoel verhooghen, ende in witte oft swarte kleederen prediken? Of zullen wy die sonder Godt onwetende zijn, die onwetende met den Swaerde uytroeyen? of zullen wy Godts lof uytroepen? of groote Boecken schrijven, ende hem een groote naem maken? Och Broeder, ist niet ydelheydt? wat kunnen wy Godt gheven, die het al heeft, ende zynen lof door allen wijst, meer dan ons hart kan dencken. Wat zullen wij dan doen? danckbaer zijn, ende

7

leeren van Godts Zone ootmoedig-
 heyt ende die korte vvet, Bemindt
 Godt boven al, ende uvven naesten
 als u zelve. Dit is die VVet ende
 leere der Apostelen ende propheten,
 ghelijck Godt ons oock door die na-
 tuere leert, op dat niemant den tvvee-
 den doot soude smaken.

Hieromme als ick aensach, hoe
 die bedriechlijcke achteloofheydt,
 den Mensch vervoert in quade oef-
 feninghe, ende hem belet die leeren-
 de natuer verstaen, als oock, den
 svaren arbeydt die ghedaen vvordt,
 om 'tghene dat vveynich ofte niet
 vvaerdich vvas. Doe vverde ick be-
 vveeght, die leerende natuyre te be-
 beminnen, om Godt te kennen uyt
 sijn schepselen, die ick met vervvon-
 deren aensach. Ick ondersocht die
 Elementen, die my leerden de natuy-
 re der Aerden, haren Cristalijnen
 gheest, sach ick als een nevel, haer
 ghevervyde ziele ghelijck Bloedt,

leeren van Godts Zone ootmoedigheydt ende die korte wet, Bemindt Godt boven al, ende uwen naesten als u zelven. Dit is die Wet ende leere der Apostelen ende propheten, ghelijck Godt ons oock door die natuere leert, opdat niemant den tweeden doodt soude smaken.

Hieromme als ick aensach, hoe die bedriechlijcke achteloosheydt, den Mensche vervoert in quade oefeninghe, ende hem belet die leerende natuer verstaen, als oock, den swaren arbeydt die ghedaen wordt, om 't ghene dat weynich ofte niet waerdich was. Doe werde ick beweeght, die leerdende natuyre te ~~be-~~ beminnen, om Godt te kennen uyt zijn schepselen, die ick met verwonderen aensach. Ick ondersocht die Elementen, die my leerden de natuyre der Aerden, haren Cristalijnen gheest, sach ick als een nevel, haer ghevervyede ziele ghelijck Bloedt,

8
haer standtvastich Lichaem , als een
Cristael.

Den Gheest sach ick kampen te-
ghen Ziel ende Lichaem , ende heeft
die overvonnen , sy vvierden een.
't Lichaem diende Ziel ende Gheest ,
als een standtvaste vvooningh , de
Gheest verlichte Ziel ende Lichaem,
als een Cristalijnen Hemel, die ziele
verchierde gheest ende lichaem, met
haer Hemelsche Rubijn-roode ver-
ve. Ick sach Doodt, Verrijsenisse,
ende die onsterffelijckheydt voor oo-
ghen , ick vvas danckbaer mijnen
Godt, ende beminde seer die natuyre,
bedachte dit aldus om uventvulle
te beschrijven , of misschien u hier-
mede mocht dienen , in plactse van
quade oeffeninghe : VVaerom ver-
hope dit niet met onverstandt zult
verachten , noch my oock niet qua-
lijck afnemen , dat mijn schrijven,
niet met d'oude Schrijvers bevvijse,
want voorvvaer ick hebbe niemant
daer

haer standtvastich Lichaem, als een Cristael.

Den Geest sach ick kampen teghen Ziel ende Lichaem, ende heeft die overwonnen, sy wierden een. 't Lichaem diende Ziel ende Gheest, als een standtvaste wooningh, de Gheest verlichte Ziel ende Lichaem, als een Cristalijnen Hemel, die ziele verchierde gheest ende lichaem, met haer Hemelsche Rubijn-roode verwe. Ick sach Doodt, Verrijsenisse, ende die onsterffelijckheydt voor ooghen, ick was danckbaer mijnen Godt, ende beminde seer die natuyre, bedachte dit aldus om uwentwille te beschrijven, of misschien u hiermede mocht dienen, in plaetse van quade oeffeninghe: Waerom verhope dit niet met onverstandt zult verachten, noch my oock niet qualijck afnemen, dat mijn schrijven, niet met d'oude Schrijvers bewijse, want voorwaer ick hebbe niemant

9
 daer over ghelesen : maer vvilt u ge-
 ven soo ick dat van de natuyre ont-
 fanghen hebbe, vveest verzekert, dat
 u hier vvordt ghevvesen, 'tgene voor
 velen verborghen is, ende sonder ghy
 my grondich verstaer, soo is u on-
 bekent vvaer in het dient. VVelck
 ick om u onverstandich begheeren
 moet versvvijghen, om mijn zelven
 niet te vervaren, maer als mijn ziel
 mijn lichaem sal hebben overvvon-
 nen, soo hope ick sal't opentlijck in
 den dach gaen. 'Tis niet vvat nieus,
 maer voor duysendt Iaren ghevveest,
 vvaeromme sal schrijven vande ghe-
 meen Elementen, alsoo u die best be-
 kendt zijn, op dat soudt leeren ken-
 nen, het overblijfsel, oft Element
 der Aerden.

Alsoo die Aerde niet soo simplex
 is als Vyer, Lucht, ende VVater,
 maer is bet onreyn ende overblijfsel :
 VVant vvy volkomelijck, vier
 Elementale natuyren vinden in de

A 5

Aerde,

daer over ghelesen: maer wilt u geven soo ick dat van de natuyre ontfanghen hebbe, weest verzekert, dat u hier wordt ghewesen, 't gene voor velen verborghen is, ende sonder ghy my grondich verstaet, soo is u onbekent waer in het dient. Welck ick om u onverstandich begheeren moet verswijghen, om mijn zelven niet te vervaren, maer als mijn ziel mijn lichaem sal hebben overwonnen, soo hope ick sal 't opentlijck in den dach gaen. 'T is niet wat nieuws, maer voor duysendt Iaren gheweest, waeromme sal schrijven van de gemeen Elementen, alsoo u die best bekendt zijn, op dat soudt leeren kennen, het overblijfsel, oft Element der Aerden.

Alsoo die Aerde niet soo simplex is als Vyer, Lucht, ende Water, maer is bet onreyn ende overblijfsel: Want wy volkomelijck, vier Elementale natuyren vinden in de

10

Aerde , ende alle haer Schepfelen,
 vvaer mede volbrengnen moeten on-
 se vverck , Vyer , VVater , Lucht,
 zijn dienaers van de Aerde, 'tVyer
 vverckt in de lucht, lucht in't vva-
 ter, 'tvvater in aerde, die bevochti-
 ghende op behoeflijcke plaetsen, ge-
 lijk in't breede hier nae sal volgen,
 Verhopende door Gods gratie van
 de eerste scheppinghe te begin-
 nen, ende die aenvvijen soo
 vele vvy oogenschijnelijck
 daer van sien ende
 verstaen mo-
 ghen.

Dat

Aerde, ende alle haer Schepselen,
waer mede volbrengnen moeten on-
se werck, Vyer, Water, Lucht,
zijn dienaers van de Aerde, 't Vyer
werckt in de lucht, lucht in 't wa-
ter, 't water in aerde, die bevocti-
ghende op behoeflijcke plaetsen, ge-
lijck in 't breede hier nae sal volgen,
Verhopende door Gods gratie van
de eerste scheppinghe te begin-
nen, ende die aenwijzen soo
vele wy oogenschijnelijck
daer van sien ende
verstaen mo-
ghen.

Dat eerste Capittel.

A L L E dingen hebbē haer
 beghin uyt Godt / ende
 zullen in hem haer eynde
 nemen: Want het eynde
 van alle dinghen (ghe-
 lijck wy dagelijcks sien)
 is haer beghin. Wat uyt der Aerden
 koint / wordt weder tot Aerdt: Wat
 uyt Water / Water / etc. Alle dinghen
 zijn in't begin by Godt perfect ghe-
 weest / ende zullen in't eynde wederom
 feckt worden / als de Elementen zullen
 smelten / ende haer wederom in klaer-
 heydt met Godt vergaderen: Daer
 en sal niet verlozen gaen / dan d'onghe-
 rechtigheydt / want Godt heeft doen
 den tijdt verbult was / oft als het sijne
 Goddelijcke Voorzienigheydt goet
 ghedocht / gheschepen het wesen van
 alle dinghen. Ende voor eerst / daer
 van ghescheyden het alder-subtiylste /
 'twelck is geworden het Element des
 Opers / ende sijn plaets ghenomen in
 alder-opperste / verbullende de oneynde
 De

Dat eerste Capittel.

ALLE dingen hebbê haer beghin uyt Godt / ende zullen in hem haer eynde nemen : Want het eynde van alle dinghen (ghe-lijck wy dagelijks sien) is haer beghin. Wat uyt der Aerden komt / wordt weder tot Aerdt: Wat uyt Water / Water / etc. Alle dinghen zijn in't begin by Godt perfeckt ghe-weest / ende zullen in't eynde wederom feckt worden / als de Elementen zullen smelten / ende haer wederom in klaer-heydt met Godt vergaderen: Daer en sal niet verloren gaen / dan d'onghe-rechtigheydt / want Godt heeft doen den tijdt vervult was / oft als het sijne Goddelijcke Voorsienigheydt goet ghedocht / gheschapen het wesen van alle dinghen. Ende voor eerst / daer van ghescheyden het alder-subtijlste / 't welck is geworden het Element des Vuers / ende sijn plaets ghenomen int alder-opperste / vervullende de oneyn-

12

delijcke wijsde / ende ombanghende
 alle heerlijckheydt des Heeren / wans
 alle wat 'tlichtste is / rijst opwaerds.
 Daer nae Godt wederom het alder-
 subtiylste ende lichtste hier van ghe-
 schepden hebbende / is gheworden het
 Element des Luchts / ende sijn plaets
 genomen neffens het subtiylste. Doen
 wiert het ghetemperde bochtich ende
 grof: Alsoo heeft Godt wederom het
 subtiylste ende bochtichste gesche-
 den / van het ober-ghebleven / ende is
 gheworden Water ende Aerde / welcke
 water den gantschen Aerdebodem
 bedeckte / ghelijck oock doet het Oper
 de Lucht / de Lucht het Water / etc.
 Waeromme Godt door sijn Godde-
 lijcke kracht / de Aerde heeft verheven
 uyt den grondt des waters / ende ons
 gheset in't midden sijnder scheppin-
 ghen / op dat wy te beter souden sien
 de schijnselen sijnder klaerheydt / ende
 hem beminnen niet als de Enghelen /
 maer om de volmaecktheydt sijnder
 scheppinghen. Aldus heeft God sijn
 scheppinghen ghedeelt in vier deelen /
 als namentlijck Oper / Lucht / Water
 ende

delijcke wijdde / ende omvanghende
alle heerlijkheydt des Heeren / want
alle wat 't lichtste is / rijst opwaerds.
Daer nae Godt wederom het alder-
subtijlste ende lichtste hier van ghe-
scheiden hebbende / is gheworden het
Element des Luchts / ende zijn plaets
genomen neffens het subtijlste. Doen
wiert het ghetemperde vochtich ende
grof: Alsoo heeft Godt wederom het
subtijlste ende vochtichtigste geschey-
den / van het over-ghebleven / ende is
gheworden Water ende Aerde / welc-
ke water den gantschen Aertbodem
bedeckte / ghelijck oock doet het Vuer
de Lucht / de Lucht het Water / etc.
Waeromme Godt door zijn Godde-
lijcke kracht / de Aerde heeft verheven
uyt den grondt des waters / ende ons
gheset in't midden sijnder scheppin-
ghen / op dat wy beter souden sien
de schijnselen sijnder klaerheydt / ende
hem beminnen niet als de Enghelen /
maer om de volmaecktheydt sijnder
scheppinghen. Aldus heeft Godt zijn
scheppinghen ghedeelt in vier deelen /
als namentlijck Vuer / Lucht / Water

13

ende Aerde: ende elck heeft sijn krachte
 volghens sijn subtylhedt. Waerom
 het vper haer allen te boben gaet/ende
 heeft macht haer ghelijck te maecten/
 de klaerhedt sijnder klaerhedt; Hy
 gheeft alle dingen het leven/ ende son-
 der hem zijn alle dinghen doot/gelijck
 wy alledage sien/eñ principalisc inden
 Winter: Mensiet het Element des
 vpers / hoe het vooz eerst die lucht ver-
 klaert/ende ghelijck maect de klaer-
 hedt sijnder klaerhedt. Alsoo die
 volkomentlijck verlichtende van alle
 dupsternisten/ende maect openbaer/
 wat in hem vooz dupsternisse verboz-
 ghen was/ende repnighet hem van al-
 le vaporeuse bochtighepd / ende van
 alle aerdsche roocken: Hy subtiliseert
 die lucht van alle grovighepd / ende
 doet hem alle solida doordringen. In
 somma/'t vper maect de Lucht in al-
 len hem ghelijck / alsoo dat gheen on-
 derschedt tusschen hen bepden is/ge-
 lijk wy sien aen onse ghemeyne vper/
 'twelck gheboedt zijnde met Turff of-
 te Hout / treckt ende zupcht terstondt
 aen hem / met een groot gheweldt/die
 lucht

ende Aerde: ende elck heeft sijn kracht volghens sijn subtiylheydt. Waerom het Vuer haer allen te boven gaet / ende heeft macht haer ghelijck te maecken / de klaerheydt sijnder klaerheydt. Hy gheeft alle dingen het leven / ende sonder hem zijn alle dinghen doot / gelijk wy alledage sien / eñ principalijc in den Winter : Aensiet het Element des vuers / hoe het voor het eerst die lucht verklaert / ende ghelijck maeckt de klaer-heydt sijnder klaerheydt. Alsoo die volkomentlijck verlichtende van alle duysternissen / ende maeckt openbaer / wat in hem voor duysternisse verborghen was / ende reynight hem van alle vaporeuse vochtigheydt / ende van alle aerdsche roocken : Hy subtiliseert die lucht van alle grovigheydt / ende doet hem alle solida doordringen. In somma / 't Vuer maeckt de Lucht in allen hem ghelijck / alsoo dat gheen onderscheydt tusschen hen beyden is / gelijk wy sien aen onse ghemeyne vuer / 't Welck ghevoedt zijnde met Turff ofte Hout / treckt ende zuycht terstondt aen hem / met een groot gheweldt / die

14
 lucht/hem reynighende/ zuyberende/
 clarificerende ende maectse hem sel-
 ven ghelijck/hy clarificeert hoe langer
 hoe meerder : **I**aer is zoo ghene ghen
 om die te clarificeren/dat zoo wanneer
 belet wordt / en sulcks niet langher
 doen mach/ende die lucht van hem af-
 ghekeert (dat is/wanneer het vyer be-
 floten wordt) zoo verdwijnt dat / ende
 gaet van daert ghekomen is / twelck
 waerdich is om te noteren : **W**ant het
 leert ons eerst/ hoe dat **G**odts schepse-
 len haer beroep waer-nemen / ende
 wercken zoo langhe sy werck binden/
 ende hoese meerder binden / hoe sy
 meerder ende beter clarificeren / zoo
 langhe als haer sulcks niet verhin-
 dert. **O**p dat wy oock alsoo onsen
 beroep zouden waernemen/ende **G**od
 onsen **S**chepper/of sijn gaben in ons/
 laten wercken-zonder hem te verhin-
 deren / op dat wy zouden wandelen/
 uyt het eene licht int ander / ende ghe-
 clarificeert worden/doo de schijnsele
 zijnder klaerhepdt.

Het

lucht / hem reynighende/ zuyverende / clarificerende ende maecktse hem selven ghelijck / hy clarificeert hoe langer hoe meerder : Jae is zoo gheneghen om die te clarificeren / dat zoo wanneer belet wordt / en zulcks niet langher doen mach / ende die lucht van hem afghekeert (dat is / wanneer het vuer besloten wordt) zoo verdwijnt dat / ende gaet van daer't ghekomen is / 't welck waerdich is om te noteren : Want het leert ons eerst / hoe dat Godts schep-selen haer beroep waer-nemen / ende wercken zoo langhe sy werck vinden / ende hoese meerder vinden / hoe sij meerder ende beter clarificeren / zoo langhe als haer sulcks niet verhindert wordt. Op dat wy oock alsoo onsen beroep zouden waernemen / ende God onsen Schepper / of sijn gaven in ons / laten wercken zonder hem te verhinderen / op dat wy zouden wandelen / uyt het eene licht int ander / ende gheclarificeert worden / door de schijnselen zijnder klaerheydt.

Het tweede Capittel.

ENDE alsoo ghelijck het **V**per werckt/in die lucht/ alsoo werckt het oock in **W**ater ende **A**erde/ ghelijck wy sien aen **T**urff oft **H**out/ 'twelck gheclarificeert wordt/ ghelijck die lucht. **A**ensiet de kolen/hoe zwars sy zyn buyten 't**v**per / ende in 't **v**per zyn sy zoo klaer/ende licht als 't**V**per/ ende worden door 't**v**per geclarificeert/ ende verandert in een onsielijcke gedaente/gaen also in haer eerste wesen/ ende die **A**ssche/zoude ten laetsten ooc worden veranderdt ende verklaert in een ghedaente als **G**als / en daer nae onsielijck. **N**u zoudt ghy moghen segghen/hoe ist moghelijck dat 't**W**ater geschapen van 'tzelfde/ daer 't**v**per af gheschaepen is / aenghesien alle dinghen ghemeynschap hebben / mes het ghene daer zy van gheschapen zyn/'twelck 't**v**per niet en doet. **D**aerom oock onmogelijck dat **W**ater door **V**per gheclarificeert zoude moghen worden/etc. **H**ier op antwoorde / dat twee

Het tweede Capittel

ENDE alsoo ghelijck het Vuer werckt / in die lucht / alsoo wercket oock in Water ende Aerde / ghelijck wy sien aen Turff oft Hout / 't welck gheclarificeert wordt / ghelijck die lucht. Aensiet de kolen / hoe zwart sy zijn buyten 't vuer / ende in 't vuer zijn sy zoo klaer / ende licht als 't Vuer / ende worden door 't vuer geclarificeert / ende verandert in een onsienlijcke gedaente / gaen also in haer eerste wesen / ende die Assche / zoude ten laetsten ooc worden veranderdt ende verklaert in een ghedaante als Gals / en daernae onsienlijck. Nu zoudt ghy moghen segghen / hoe ist moghelijk dat 't Water geschapen van 't zelfde / daer 't vuer af gheschaepen is / aen ghesien alle dinghen ghemeyschap hebben / met het ghene daer zy van gheschapen zijn / 't welck 't vuer niet en doet. Daerom oock onmogelijk dat Water door Vuer gheclarificeert zoude moghen worden / etc. Hier op antwoorde / dat

16

twee contrarien niet konnen veraccoz-
 deert worden / sonder middel / want als
 Godt / het alder-subtiylste / klaerste /
 drooghste / en 't alder-heetste / hadde ge-
 schepden / van't eerste schepsel zijnder
 schepselen / doen was terstont zyn con-
 traris geschapen. Dat is 't alder grof-
 ste / dupsterste / vochtighste / ende kout-
 ste / 'twelck is die grovicheydt der Aer-
 den / ende de vochticheyt des Waters /
 welke vochticheydt des waters was
 gematigt dooz de droochte des luchts /
 ende der Aerden / alsoo oock die gro-
 vicheydt ende droochte der Aerden /
 dooz die subtiylheyt des luchts / ende
 vochticheydt des Waters / etc. Aldus
 blijkt dat gheen vereeninghe kan ge-
 schieden / zonder middelaer. Hierom
 kan het Water niet vereenicht wor-
 den met het Oyer / sonder subtiylheyt
 des luchts ende droochte der Aerden,
 welke menghinghe dan / is inde ghe-
 waente van Aqua vite oft Olie / ende
 haer vereenicht met het Oyer. **O** diep-
 te der Wijs heydt / hoe ongrondelijck
 zijn u schepptinghen / ende loflijk u
 wercken / wie en sal u niet loben / die
 eenich

twee contrarien niet kunnen veraccordeert worden / sonder middel / want als Godt / het alder-subtijlste / klaerste / drooghste / en't alder-heetste / hadde gescheyden / van 't eerste schepsel zijnder schepselen / doen was terstont zyn contrarie geschapen. Dat is 't aldergrootste / duysterste / vochtigste / ende koutste / 't welck is die grovicheydt der Aerden / ende de vochtigheyt des Waters / welcke vochtigheyt des waters was gematigt door de droochte des lichts / ende der Aerden / alsoo oock die grovigheyt ende droochte der Aerden / door die subtijlheydt des lichts / ende vochtigheyt des Waters etc. Aldus blijkt dat gheen vereeninghe kan geschieden / zonder middelaer. Hierom kan het Water niet vereenight worden met het Vuer / sonder subtijlheydt des lichts ende droochte der Aerden, welcke menghinghe dan / is inde ghe-daente van Aqua vite oft Olie / ende haer vereenight met het vuer. O diepte der Wijsheydt / hoe ongrondelijck zijn u scheppinghen / ende loflijk u wercken / wie en sal u niet loven / die

eenich licht der natuyren geboelt/ende
 verwonderen die de scheppinghe voor
 ogen ziet? Och beminde/hoe moochte
 ghy Godts Wonderen / zonder ver-
 wonderen aen sien? Waerom zijt ghy
 ziende blindt / en speculeert niet in het
 werck Godts / noch looft Godt niet/
 als ghy ziet het eerste wesen / of scep-
 sel sijnder scepsele / waer in Oper/
 Lucht / Water ende Aerde blijncken/
 in de gedaente gelyck sy eerst by Gode
 gheschapen zijn? Merckt hoe haer die
 Elementen scepden / de gheest des
 vpers treckt opwaerts / met hem voer-
 rende Water/Lucht ende Aerde / die
 welke door de koude des lichts/word-
 den verkout ende vergroft / ende gaen
 by haers ghelijck/ daer sy van gheko-
 men zijn / die bochtigheydt des olys/
 'twelck is water/wordt veranderdt in
 een nebel/eñ valt neder in water. Drop-
 pelen/die Aerde treckt op als een root/
 eñ valt neder als Swartselis/die lucht
 worde van haerselven ontfangen. Wie
 kan van dit wonder reden geben/ ende
 den Heere vergheten te loben? Aldus
 blyckt Beminde / dat het Oper is het
 B leven

eenich licht der natuyren gevoelt / ende
 verwonderen die de scheppinghe voor
 oogen ziet? Och beminde / hoe moocht
 ghy Godts Wonderen / zonder ver-
 wonderen aensien? Waerom zijt ghy
 ziende blindt / ende speculeert niet in het
 werck Godts / noch looft Godt niet /
 als ghy ziet het eerste wesen / of schep-
 sel sijnder schepselen / waer in Vuer /
 Lucht / Water ende Aerde blijncken /
 in de gedaente gelyck sy eerst by Godt
 gheschapen zijn? Merckt hoe haer die
 Elementen scheyden / de gheest des
 vuers treckt opwaerts / met hem voe-
 rende Water / Lucht ende Aerde / die
 welcke door de koude des lichts wor-
 den verkout ende vergroft / ende gaen
 by haers ghelijck / daer sy van gheko-
 men zijn / die vochtigheydt des olys /
 't welck is water / wordt veranderdt in
 een nevel / eñ valt neder in water drop-
 pelen / die Aerde treckt op als een rooc /
 eñ valt neder als Swartselis / die lucht
 wordt van haerselven ontfangen. Wie
 kan van dit wonder reden geven / ende
 den Heere vergheten te loven? Aldus
 blijkt Beminde / dat het Vuer is het

18

leven van alles / verklaert ende verandert alle dinghen / in de gedaente ende klaerhepdt die't eerst by Godt gehad heeft / soo wel Water / als Aerde / ende lucht. Maer niet zonder middel / hierom moet die grobighhepdt des waters / worden ghematicht door die subtylhepdt des luchts / ende die vochtichepdt door die droochte der Aerden. Als dan is die materie berepdt / om gheclarificeert ende lebendich gemaect te worden van den vperen / waer van noch veel te schryven / dan om kortheyt naeghelaten / om dat wy te eerder souden komen tot onsen propooste.

Dat derde Capittel.

NU Beminde / willē wy ondersoecken die deugt des luchts / neffens die ander Elementen. Want gelyck de dyp Elementen doot zijn / zonder het Vper. Alsoo is dock Vper doot / zonder die Elementen : waer upt die volkommen wijshepdt Godts wordt bemerckt / die welcke niet vergheefs geschapen heeft : want
ghe

leven van alles / verklaert ende verandert alle dinghen / in de gedaente ende klaerheydt die 't eerst by Godt gehad heeft / soo wel Water / als Aerde / ende lucht. Maer niet zonder middel / hierom moet die grovigheydt des waters / worden ghematight door die subtielheydt de luchts / ende die vochtigheydt door die droochte der Aerden. Als dan is die materie bereydt / om gheclarificeert ende levendich gemaect te worden van den vuere / waer van noch veel te schrijven / dan om kortheydt naeghelaten / om dat wy te eerder soudē komen tot onsen propooste.

Dat derde Capittel.

Nu Beminde / willê wy ondersoecken die deugt des luchts / neffens die ander Elementen.

Want gelyck de dry Elementen doot zijn / zonder het Vuer. Alsoo is oock 't Vuer doot / zonder die Elementen : waer uyt die volkommen wijsheydt Godts wordt bemerckt / die welcke niet vergheefs geschapen heeft : want

19

ghelpck het Oper het leven is / en leeft
 inde lucht / alsoo leeft oock die lucht in
 'toper / ghelpck oock het Water in die
 Aerde / ende die Aerde in't Water / wa-
 ter in lucht / etc. Het vier repnighet die
 lucht / die lucht het water / 'twater de
 Aerde / ende elck maect d'ander dooz
 'tOper ghelpck / de klaerhepde sijnder
 klaerhepde. Mensiet in den Somer /
 hoe dooz die kracht der Zonnen / 'twa-
 ter onsienslyck wordt opghetrocken /
 ende gheclarificeert dooz de lucht. Al-
 soo dat tuschen lucht ende water geen
 onderschepde is / ghelijck wy daghes-
 lijcks bevinden aen water / dat in de
 Zon gheset / wordt opghetrocken on-
 sienlyck ende subtil blijft / soo langhe
 het niet en wordt vergroft van de kou-
 de : want ghelpck het Oper alle din-
 ghen subtiliseert alsoo ter contrarie de
 koude / zijnde 'topers teghendeel / al-
 les vergroft / ende 'twater wederom
 by een druckt / dat benemende die
 wermtede des vners / ende die subtil-
 hepde des luchts. Waerom het water
 wederom in droppelē neder valt / welc-
 ke droppelē ontfangen van die Aerde.

ghelyck het Vuer het leven is / eñ leeft inde lucht / alsoo leeft oock die lucht in 't vuer / ghelyck oock het Water in die Aerde / ende die Aerde in 't Water / water in lucht / etc. Het vier reynight die lucht / die lucht het water / 't water de Aerde / ende elck maectt d' ander door 't Vuer ghelyck / de klaerheydt sijnder klaerheydt. Aensiet in den Somer / hoe door die kracht der Zonnen / 't water onsienlyck wordt opghetrocken / ende gheclarificeert door de lucht. Alsoo dat tusschen lucht ende water geen onderscheydt is / ghelijck wy daghelijcks bevinden aen water / dat in de Zon gheset / wordt opghetrocken onsienlijck ende subtyl blijft / soo langhe het niet en wordt vergroft van de koude : want ghelyck het Vuer alle dinghen subtiliseert alsoo ter contrarie de koude / zijnde 't vuers teghendeel / alles vergroft / ende 't water wederom by een druckt / dat benemende die wermte des vuers / ende die subtylheydt des lichts. Waerom het water wederom in droppelê neder valt / welke droppelê ontfangen van die Aerde.

20

Het boecsel der dinghen of nature der
 Elementen. Alsoo doozdinghende
 'tZaedt tot inde wortel/maer dooz die
 warmte der Zonnen klemmende we-
 derom opwaerdt/ tot aen de uysterste
 deelkens des ghewas/ verlaet als dan
 wederom de gheesten/ of boedtsel der
 Aerden / welcke dooz de warmte der
 Zonnen/dier natueren/ende leven des
 ghewas/wordt veranderdt nae de for-
 ma ende kracht van dien. Werden al-
 soo gheboedt ende vermeerderdt dooz
 ghestadighe ende gheduerighe dooz-
 treckinghe des waters/uyt het welcke
 wy verstaen / de goede ordening ende
 wijs heyt van onsen Schepper. Maer
 indien de koude seer groot is/soo wort
 het water ghecogeleerdt/ ende veran-
 derdt in de ghedaente van Aerde. Ge-
 lyck dan die koude / als het effect der
 Aerden/'twater vergroft / ende haer
 dickheyt ende hartheyt gelijk maect:
 Also vergroft die Lucht ooc het byer/
 wanneer die koude des luchts meer-
 der is als die warmte des byers. Het
 Byer wordt verandert in de ghedaen-
 te des luchts/die lucht inde ghedaente
 des

Het voedsel der dinghen of nature der Elementen. Alsoo doordringhende 't Zaedt tot in de wortel / maer door die warmte der Zonnen klemmende wederom opwaerds / tot aen de uysterste deelkens des ghewas / verlaet als dan wederom de gheesten / of voedtsel der Aerden / welcke door de warmte der Zonnen / dier natueren / ende leven des ghewas / wordt veranderdt nae de forma ende kracht van dien. Werden alsoo ghevoedt ende vermeerderdt door ghestadighe ende gheduerighe doortreckinghe des waters / uyt het welcke wy verstaen / de goede ordening ende wijsheyt van onsen Schepper. Maer indien de koude seer groot is / soo wort het water ghecogeleerd / ende veranderdt in de ghedaente van Aerde. Gelyck dan die koude / als het effect der Aerden / 't water vergroft / ende haer dickheyt ende hartheyt gelijk maect: Also vergroft die Lucht ooc het vuer / wanneer die koude des lichts meerder is als die warmte des vuers. Het Vuer wordt verandert in de ghedaente des lichts / die lucht in de ghedaente

des waters / ende het water in de ghe-
 daente der Aerden / ghelyck vooz be-
 wesen. Twelck een saecke is om ver-
 wonderen / waer mede onse voozgaen-
 de reden / van de schepdinghe des eer-
 sten wesens volkomelijck bevestight
 wordt / want ghelyck Godt die Ele-
 menten ghescheyden heeft / upt sijn
 eerste schepsel / Alsoo worden die E-
 lementen wederom dooz onse vper / als
 een schaduwe van het eerste wesen /
 ghebrocht in haer eerste schepsel / ghe-
 lyck wp aen een brandende Lampe /
 ende alle verbzantlycke dinghen licha-
 telyck bemercken / want soo haest die
 Lampe wordt ontsteecken / soo wordt
 die Olpe dooz de vlamme verklaerdt /
 alsoo dat tusschen die Vlamme ende
 Olpe gheen onderscheydt is. Iae die
 Olpe is de Vlamme / ende die vlamme
 de Olpe / die welcke dooz die vlamme
 passeert / ende wordt terstondt wede-
 om dooz de koude (als 't vper's contra-
 rie) ghebrocht in sijn Elementen / als
 boven verhaelt is.

Hieromme die de vlamme niet aen-
 dacht aensiet / die merckt niet alleen de

des waters / ende het water in de ghe-
 daente der Aerden / ghelyck voor be-
 wesen. 'T welck een saecke is om ver-
 wonderen / waer mede onse voorgaen-
 de reden / van de scheidynghe des eer-
 sten wesens volkomelijck bevestight
 wordt / want ghelyck Godt die Ele-
 menten ghescheyden heeft / uyt sijn
 eerste schepsel / Alsoo worden die E-
 lementen wederom door onse vuer / als
 een schaduwe van het eerste wesen /
 ghebrocht in haer eerste schepsel / ghe-
 lyck wy aen een brandende Lampe /
 ende alle verbrantlycke dinghen lich-
 telyck bemercken / want soo haest die
 Lampe wordt ontsteecken / soo wordt
 die Olye door de vlamme verklaerd /
 alsoo dat tusschen die Vlamme ende
 Olye gheen onderscheydt is. Jae die
 Olye is de Vlamme / ende die vlamme
 de Olye / die welcke door die vlamme
 passeert / ende wordt terstondt wede-
 rom door de koude (als 't vuers contra-
 rie) ghebrocht in sijn Elementen / als
 boven verhaelt is.

Hieromme die de vlamme met aen-
 dacht aensiet / die merckt niet alleen de

22

reductie / ende clarificatie van de Ele-
 menten / in jaer eerste wesen / Maer
 oock de scheidingsge uyt het eerste / in
 de Elementen / welck is een saeck bo-
 ven al om verwonderen / ende waer-
 dich om te noteren / waer van wy bree-
 der spzecken willen tot sijnder tijdt.

Dat vierde Capittel.

WANNEER wy nu denckē
 wat boven gheleerd is /
 ende 't selve wel verstaen /
 soo begrippen wy perfectelijck d'oor-
 saeck des Windts / Donders / ende
 Blixems : Want wanneer die stralen
 van de lucht-schijnende ende lebende-
 maeckende Zonne / zonder verhinde-
 ringhe / die Lucht / ende het dicke kou-
 de Water / doordringht / verdunc / ende
 verwarmt / soo wordt die lucht ver-
 groot / ontbonden / ende veranderdt in
 de natuyze des vyers / ende het Water
 inde natuyze des lichts / waer uyt dan
 gaet een ghestadighe beweghenisse /
 welcke haer verbreedt uyt alle zijden /
 over den Aerdt bodem / om die te be-
 boch-

reductie / ende clarificatie van de Elementen / in haer eerste wesen / Maer oock de scheidynghe uyt het eerste / in de Elementen / welck is een saeck boven al om verwonderen / ende waerdich om te noteren / waer van wy weder spreecken willen tot sijnder tijdt.

Dat vierde Capittel.

WANNEER wy nu denckê wat boven gheleerd is / ende 't selve wel verstaen / soo begriippen wy perfectelijck d'oor-saeck des Windts / Donders / ende Blixems : Want wanneer die stralen van de lucht-schijnende ende levendt-maeckende Zonne / zonder verhinde-ringhe / die Lucht / ende het dicke koude Water / doordringht / verdunt / ende verwarmt / soo wordt die lucht vergroot / ontbonden / ende veranderdt in de natuyre des vuers / ende het Water inde natuyre des luchts / waer uyt dan gaet een ghestadighe beweghenisse / welcke haer verbreedt uyt alle zijden / over den Aerdtbodem / om die te be-

23

vochtighen. Maer het dungemaecte water / dat alsoo komt te dypben boven de reflexie ofte warme lucht/cot in de dichte / dicke ende koude lucht / wordt wederom in een ghedzonghen/ vergroft/verkleent / ende veranderdt/ in de natuſze des waters / ende valt nederwaerdtſ met droppelen: waeromme van noodtewendich moet volghen/stilte / ghelyck wy bebinden alſte reghent / ten zy die optreckinghe gheduyrende blijft / ende meerder is dan de koude lucht vergroft ende by een gedzongen hadde. Want ghelijck de warmte / lucht / ende water / ſubtyl/ dun/ende groot maect/also vergroft/verkleent/en druckt by een/die koude/ als het teghen-deel van de warmte. Treckende ſo wederom in alle de winden/ die door die warmte uptghegaen waren: ghelyck wy perfectelijck ſien/ iſt dat wy hanghen een ledighe glazen Retort met den mondt in een vat met water/ende met het rondt teghens een warm vper / ghelijck deſe Figurze wiſt.

vochtighen. Maer het dungemaecte water / dat alsoo komt te dryven boven de reflexie ofte warme lucht / tot in de dichte / dicke ende koude lucht / wordt wederom in een ghedronghen / vergroft / verkleent / ende veranderdt / in de natuyre des waters / ende valt nederwaerds met droppelen : waeromme dan noodtwendich moet volgen / stilte / ghelijck wy bevinden alst reghent / ten zy die optreckinghe gheduyrende blijft / ende meerder is dan de koude lucht vergroft ende by een gedrongen hadde. Want ghelijck de warmte / lucht / ende water / subtiel / dun / ende groot maect / also vergroft / verkleent / en druckt op een / die koude / als het teghen-deel van de warmte.

Treckende so wederom in alle de winden / die door die warmte uytghegaen waren : ghelyck wy perfectelijck sien / ist dat wy hanghen een ledighe glazen Retort met den mondt in een vat met water / ende met het rondt teghens een warm vuer / ghelijck dese figuyre wijst.

34

Soo sult ghy sien / soo haest als die
 lucht in't glas sal beghinnen warm te
 worden / winden komen al boztelende
 upt den mondt des Retorts / met bel-
 lekens dooz't water / ende dit sal ghe-
 duyzen so langhe als de lucht warmer
 ende warmer wordt **Maer** wanneer
 dat van't vper sult nemen / eñ die lucht
 begint kout te worden / so sal die luche
 van binnen wederom in een gaen / en-
 de worden grof ende dicht / alsoo dat
 het Glas achtervolghende een grooe
 deel verbullen sal / met water / nae dat
 die lucht van te boozen heet ghewor-
 den / ontfloten oste ghedunt was / dooz
 de warmte des vpers. **Want** indien
 ghy

Soo sult ghy sien / soo haest als die lucht in't glas sal beghinnen warm te worden / winden komen al borrelende uyt den mondt des Retorts / met bellekens door 't water / ende dit sal gheyren so langhe als de lucht warmer ende warmer wordt Maer wanneer dat van 't vuer sult nemen / eñ die lucht begint kout te worden / so sal die lucht van binnen wederom in een gaen / ende worden grof ende dicht / alsoo dat het Glas achtereenvolghende een groot deel vervullen sal / met water / nae dat die lucht van te vooren heet gheworden / ontsloten ofte ghedunt was / door de warmte des vuers. Want indien

25

ghy het Glas sonder bryken heel heet
 koudt maecten / soo sal de Retort in't
 koudt worden / haer by-nae gheheel
 met water verbullen : Waeroni een
 steenen Retort seer bequaem is / maer
 om die verbullinghe te sien / is Glas
 bequamer. Ende soo veel als 'twa-
 ter grober ende zwaerder is / dan die
 lucht / soo veel te meerder wordt dat
 dooz de warmte ontsloten ende ver-
 groot / Iae veel duysendt-mael meer-
 der. Ghelijck wy sien in het bzaeden
 van een Appel / hoe die winden upt-
 gaen / zonder dat wy qualijck eenig-
 ghe verminderinghe van vochtig-
 hepdt vernemen. Alsoo oock soo
 wy een yseren Pot boven dicht lute-
 menteeren / ende laten daer in een
 gaetken / maeckende de Pot heet : la-
 tende een druppel waters druppen
 dooyt gaetken / soo sal 'twater ter-
 stontd vergroot worden / ende
 als een snellen windt / dooyt
 gaetken gypbende
 upt-gaen.

B §

Dat

ghy het Glas sonder te breken heel heet
 kondt maecken / soo sal de Retort in't
 koudt worden / haer by-nae gheheel
 met water vervullen : Waerom een
 steenen Retort seer bequaem is / maer
 om die vervullinghe te sien / is Glas
 bequamer. Ende soo veel als 't wa-
 ter grover ende zwaerder is / dan die
 lucht / soo veel te meerder wordt dat door
 de warmte ontsloten ende ver-
 groot / Jae veel duysent-mael meer-
 der. Ghelijck wy sien in het braeden
 van een Appel / hoe die winden uyt-
 gaen / zonder dat wy qualijck eeni-
 ghe verminderinghe van vochtig-
 heydt vernemen. Alsoo oock soo
 wy een yseren Pot boven dicht lute-
 menteeren^x / ende laten daer in een
 gaetken / maeckende de Pot heet : la-
 tende een druppel waters druypen
 doort gaetken / soo sal 't water ter-
 stondt vergroot worden / ende
 als een snellen windt / doort
 gaetken guyvende
 uyt-gaen.

Dat vijfste Capittel.

MAER also tegens den abont die optreckinghe oft ontbindinghe des waters/ door den onderganck der Zonnen vermindert/ soo hebben wy ghemeenlijck stilte; hoe-wel' twater nimmermeer zonder optreckinghe is / ten zy die koude soo groot is/ dat het water bevroest. Ghelijck wy sien soo wy een breede Plaatseel met Water verbullen/ ende settense in een coele Kamer/ sullen bevinden/ in eenighe daghen twater veel gheminderdt / uyt oorsack dat die lucht des Kamers / een wepnig warmer was dan het water: Maer wanneer wy des avondts gheen stilte gheboelen / is / om dat wy verre zyn van de plaetsen daer Lucht ende Water ontbonden worden/ want die Windt / oft beweegde lucht achtervolgende gaet. Ghelijck wy sien aen eenich gheluyde dat verre van ons ghemaectt wordt / twelck wy langh nae dat den slaggh / of tgheluyt hebben sien maken / eerst hoorzen.

Dat vijfste Capittel.

MAER also tegens den avont
 die optreckinghe oft ontbin-
 dinghe des waters / door den
 onderganck der Zonnen vermindert /
 soo hebben wy ghemeenlijck stilte :
 hoe-wel 't water nimmermeer zonder
 optreckinghe is / ten zy die koude soo
 groot is / dat het water bevriest. Ghe-
 lijck wy sien soo wy een breede Plat-
 teel met Water vervullen / ende setten-
 se in een coele Kamer / sullen bevinden /
 in eenighe daghen 't water veel ghe-
 minderdt / uyt oorsaeck dat die lucht
 des Kamers / een weynigh warmer
 was dan het water : Maer wanneer
 wy des avondts gheen stilte ghevoe-
 len / is / om dat wy verre zyn van de
 plaetsen daer Lucht ende Water ont-
 bonden worden / want die Windt / oft
 beweegde lucht achtervolgende gaet.
 Ghelijck wy sien aen eenich gheluydt
 dat verre van ons ghemaect wordt /
 't welck wy langh nae den slagh /
 of 't gheluyt hebben sien maken / eerst

hoozen. Hieromme al ist dat die starcke beweghenisse ophoudt / dooz der Zonnen onderganck / werden wy nochtans 'tselfde dooz d'achtervolgēde beweghenisse des lichts / in langhe niet ghewaer / ghevoelen daerom dooz d'eene windt meer stilte dan dooz d'ander / nae de ghelegghentheydt der plaetsen. Maer zyn wy nae by die plaetsen / soo hebben wy stilte / soo haest den avondt beghint / om reden als boven.

Wy hebben oock op eenighe tijden des Jaers veel Regens / als in Maert / April / May / September / October / ende November / 'twelck insghelijcks uyt het voorgaende fundament kan verstaen worden want in dese Maenden zyn wy tusschen die koude ende warmte. Also dat die dypbende wolcken dan niet andermael kunnen vergroot oft ontbonden worden / dooz gebreck van warmte / maer die lucht is dan recht bequaem / om die opgetrocken Wolcken / in Reghen-Droppelen te veranderen / waeromme wy in dese koude Landen / in 'tkoudtste van de Winter / soo veel Reghen niet vernemen /

hooren. Hieromme al ist dat die starcke beweghenisse ophoudt / door der Zonnen onderganck / werden wy nochtans 't selfde door d' achtervolgêde beweghenisse des lichts / in langhe niet ghewaer / ghevoelen daerom door d' eene windt meer stilte dan door d' ander / nae de gheleghenheydt der plaetsen. Maer zyn wy nae by die plaetsen/ soo hebben wy stilte / soo haest den avondt beghint / om reden als boven.

Wy hebben oock op eenighe tijden des Jaers veel Regens / als in Maert / April / May / September / October / ende November / 't welck insghelijcks uyt het voorgaende fundament kan verstaen worden want in dese Maenden zyn wy tusschen die koude ende warmte. Also dat die dryvende wolcken dan niet andermael kunnen vergroot oft ontbonden worden / door gebreck van warmte / maer die lucht is dan recht bequaem / om die opgetrocken Wolcken / in Reghen-droppelen te veranderen / waeromme wy in dese koude Landen / in 't koudtste van de Winter / soo veel Reghen niet ver-

28

neuen/ want die Wolcken neder vallen dooz die koude des lichts / eer sy komen in de koutste plaetsen: oft ten zy / die optreckinghe seer groot ende lanckdupzich is / ende dooz den Zuydelijcken Windt/die koude overwint: oft die Wolcken worden dooz stercken Windt opghehouden/ende haesteijck dese plaetsen dooz by ghedreven / ende dooz die groote koude in Snee-blocken veranderdt. Hieromme Broeder/ indien met fundament speculeert / soq sult ghy volkomelijck verstaen / alle boozcomende exempelen vande Wint/ meer dan hier soude kunnen schrybē; hebbe dus veel gheschreven om 'tfundament te doen verstaen / alsoo oock wat hier by tot meerder bebestinghe sal volghen.

Dat feste Capittel.

GHY soudt mogen vragen/ hoe comt dan dat wy des Somers dē wint dickwils upt de wolcken gheboelen/ende niet upt die plaetsen daer 'twater is verdunt / oft opgetroc

nemen / want die Wolcken neder vallen door die koude des luchts / eer sy komen in de koudste plaetsen : oft ten zy / die optreckinghe seer groot ende lanckduyrich is / ende door den Zuydelijcken Windt / die koude overwint: oft die Wolcken worden door stercken Windt opgehouden / ende haestelyck dese plaetsen voorby ghedreven / ende door die groote koude in Snee-vloeken veranderdt. Hieromme Broeder / indien met fundament speculeert / soo sult ghy volkomelyck verstaen / alle voorcomende exempelen van de Wint / meer dan hier soude kunnen schryvê; hebbe dus veel gheschreven om 't fundament te doen verstaen / alsoo oock wat hier by tot meerder bevestinghe sal volghen.

Dat seste Capittel.

GHY soudt mogen vragen / hoe comt dan dat wy des Somers dê wint dickwils uyt de wolcken ghevoelen / ende niet uyt die plaetsen daer 't water is verdunt / oft opge-

29

trocken / 'twelck scrift teghen die booz-
 gaende exempelen? Dient booz andt-
 woorde : dat die boozgaende exempe-
 len hier dooz versterct worden. Want
 nae dat die verwarmende Zon / 'twa-
 ter ghesubtiliseert ende opghetrocken
 heeft tot in de koude lucht / wordt dooz
 die koude een wepnich vergroft / ende
 drijft nederwaerdt / als een dicker
 nebel / tot onder die laute oft reflexie
 der Aerden / alwaer die lucht mercke-
 lijk warmer is / waer dooz die nebel-
 achtighe wolcken wederom vergroot
 ende verdunt worden. Alsoo dat die
 lucht achtervolghende / upt haer be-
 weeght wordt. Alsoo wordt oock die
 dichte / dicke / ende koude lucht / (die
 boven de laute der Aerden is) dooz
 daelen der dicke wolcken inghelaten /
 welcke op andere plaetsen dooz die
 warmte werdt uptghekeert / waerom
 me den windt vermeerdert / ende hent
 aen alle zijden uptspreept / waer dooz
 oock die wolcken dickwils tegen mal-
 kanderen dypben. Want / die koude
 dichte lucht / drijft ober die warme
 lucht / tot aen de koele plaetsen / daerse
 ander

trocken / 't welck strijt teghen die voorgaende exempelen? Dient voor andt-woorde : dat die voorgaende exempelen hier door versterct worden. Want nae dat die verwarmende Zon / 't water ghesubtiliseert ende opghetrocken heeft tot in de koude lucht / wordt door die koude een weynich vergroft / ende drijft nederwaerds / als een dicken nevel / tot onder die laute oft reflexie der Aerden / alwaer die lucht merckelijck warmer is / waer door die nevelachtighe wolcken wederom vergroot ende verdunt worden. Alsoo dat die lucht achtervolghende / uyt haer beweeght wordt. Alsoo wordt oock die dichte / dicke / ende koude lucht / (die boven de laute der Aerden is) door 't daelen der dicke wolcken inghelaten / welcke op andere plaetsen door die warmte werdt uytghekeert / waeromme den windt vermeerdert / ende hem aen alle zijden uytspreydt / waer door oock die wolcken dickwils tegen mal-kanderen dryven. Want / die koude dichte lucht / drijft over die warme lucht / tot aen de koele plaetsen / daer se

30

onder de schaduwē / oft koude der
 Wolcken wort inghelaten / ende daer
 naer wederom dooz die wermte / ver-
 wermt / ende verhooght / boven die res-
 tectie der Aerden / aldus komen ende
 gaen die Winden / verkoelende den
 Aerdtbodem / dooz de wijse ende goe-
 de oꝛdeninghe Godts. Hierom ghe-
 boelen wy die Windt upt die plaetsen /
 daer die dicke ende swarte nebelachtig-
 ge Wolcken sien dꝛyben / gelijk wy als
 sien in den Somer / een dicken nebel
 opdꝛyben / in't Zuydt-west / soo ghe-
 boelen wy kortz daer nae een Zuydt-
 westen wint / dan een Westen / Noord-
 westen / een Noorden ende Noord-oo-
 sten / etc. Ende soo voortz upt alle
 plaetsen daer wy de nevelen sien. Ins-
 ghelijcks heeft oock sijn reden / waer-
 om somtijdts soo boven-maten ster-
 ken Windt hebben. Waeromme het
 in die Hollantsche conrepen met den
 Oosten / oft Zuydt oosten windt lang
 reghent. Waerom den Westen / of
 Noordt-westen soo hortich oft verans-
 derlijck waent / als nu groote windt /
 als dan met een wepnigh regens we-
 derom

onder de schaduwe / oft koude der Wolcken wort inghelaten / ende daer naer wederom door die wermte / verwemt ende verhooght / boven die reflectie der Aerden / aldus komen ende gaen die Winden / verkoelende den Aerdtbodem / door de wijze ende goede ordeninghe Godts. Hierom gevoelen wy die Windt uyt die plaetsen / daer die dicke ende swarte nevelachtige Wolcken sien dryven / gelijk wy als sien in den Somer / een dicken nevel opdryven / in 't Zuydt-west / soo gevoelen wy korts daer nae een Zuydt-westen wint / dan een Westen / Noord-westen / een Noorden ende Noord-oosten / etc. Ende soo voorts uyt alle plaetsen daer wy de nevelen sien. Inghelijcks heeft oock sijn reden / waerom somtijdts soo boven-maten stercken Windt hebben. Waeromme het in die Hollantsche contreyen met den Oosten / oft Zuydt oosten windt lang reghent. Waerom den Westen / oft Noordt-Westen soo hortich oft veranderlijck waeyt / als nu groote windt / als dan met een weynich regens we-

31

derom stilte / terstonds daer nae stercken windt / waeromme in die warme landen die aen die rupine Zee liggen / die windt des moꝝghens / ende voorts dooꝝ den dach upt die Zee komt / ende des avonds of nae midder-nacht wederom upt het Landt? welke oorzsaecken alle met natuꝝlycke reden soude moghen bewijfen / maer alsoo wel wete / indien de voozgaende oorzsaecken wel verstaet / dat desen volkomelijcker ende rijckelijcker sult verstaen / dan ick soude konnen beschryben / soo sal hier mede den windt laten / ende vanden Donder ende Blixem beghinnen.

Dat sevenste Capittel.

WANNEER het Donder ende Blixemt / soo is die Lucht seer droogh / subtil / ende warm / ende het water dat dooꝝ die warmte der Zonnen is oprekkende / veranderdt in de ghedaente des lichts / dꝝvende tot in de hooghte / boven die reflexie of loute der Aerden /

derom stilte / terstondt daer nae stercken windt / waeromme in die warme landen die aen die ruyme Zee liggen / die windt des morghens / ende voorts door den dach uyt die Zee komt / ende des avondts of nae midder-nacht wederom uyt het Landt ? welcke oorsaecken alle met natuyrlycke reden soude moghen bewijzen / maer alsoo wel wete / indien de voorgaende oorsaecken wel verstaet / dat desen volkomelijcker ende rijckelijcker sult verstaen / dan ick soude kunnen beschryven / soo sal hier mede den windt laten / ende van den Donder ende Blixem beghinnen.

Dat sevenste Capittel.

WANNEER het Dondert ende Blixemt / soo is die Lucht seer droogh / subtijl / ende warm / ende het water dat door die warmte der Zonnen is optreckende / veranderdt in de ghedaente des lichts / dryvende tot in de hoogte / boven die reflexie of loute der Aer-

32

den / wordt dooz de koude weder bergroft / by een ghedzonghen ende veranderdt in de natuyze des Waters / waeronne nebelachtich nederdalende / werde ghedzeben dooz de koude lucht / in die seer drooghe / subtijle / of warme lucht / welke dan die grobe en dicke wolcken haestich dooztreckt / ontfluyt / subtijl / ende dun maect / die heranderende wederom in die natuere des lichts. Waerom haer forma in een ooghenblick veel honderdt-mael bergroot wordt / waer upt volghet die grouwelijcke beweghenisse / welke kraeckende ende barstende die lucht ontsteect / ende beweegt / tot dat daer ghelijckhepdt is / in grootte ende dichte / dan is daer rust / ghelijck wop sien / soo het lichaem des Salpeters gebroeken ende ontbonden wordt / dooz die kracht des vpers / ende alsoo veranderdt in de natuyze des lichts : of soo wop een natte handt / of doeck / dingherende nebelachtich doen gaen / op een heet Aser / of ghesmolten Loot / twelck dooz die ontfluytinghe / of bergrootinghe der hitten / kraekende ende barstende /

den / wordt door de koude weder ver-
groft / by een ghedronghen ende ver-
anderdt in de natuyre des Waters /
waeromme nevelachtich nederdalen-
de / werdt ghedreven door de koude
lucht / in die seer drooghe / subtijle / of
warme lucht / welcke dan die grove
eñ dicke wolcken haestich doortreect /
ontsluyt / subtijl ende dun maect / die
veranderende wederom in die natuere
des lichts. Waerom haer forma in
een ooghenblick veel honderdt-mael
vergroot wordt / waer uyt volght die
grouwelijcke beweghenisse / welcke
kraeckende ende barstende die lucht
ontsteeckt / ende beweegt / tot dat daer
ghelijckheydt is / in grootte ende dick-
te / dan is daer rust / ghelijck wy sien /
soo het lichaem des Salpeters gebro-
ken ende ontbonden wordt / door die
kracht des vuers / ende alsoo veran-
derdt in de natuyre des lichts: of soo wy
een natte handt / of doeck / slinghe-
rende nevelachtich doen gaen / op een
heet Vuer / of ghesmolten Loot/ 't welck
door die onsluytinghe / of vergrootin-
ge der hitten / krakende ende barsten-

33

de/gaet ghelpeck den **D**onder. Inſghe-
 lijer ſien wy ooc aen eē **O**perflach/dooz
 'thaestich breecken van't lichaem des
 ſteens / d'oozſaeck van de brandende
 klaerhepdt/etc. **W**aer alsoo die ober-
 ghebleven **W**olcken / overdypben die
 plaetsen/welcke dooz den **D**onder/ofte
 ontbonden **W**olcken / wat vergroft/
 ofte verkoelt zyn / ende komen weder-
 omme te dypben in de subtijle warme
 lucht / welke haer al opklimmende
 (ghelpeck de warmte des byers) dooz-
 treckt/ontsluyt/dun maecht/ende ver-
 anderdt in de natuere des luchtes / als
 hoben. **W**aeron wy hooren die ver-
 scheyden flagen/die duerende blyben/
 tot alle die plaetsen / welke dooz die
 warmte der **Z**onnen / soo seer dun ge-
 maecht waren / wederom getempert/
 vergroft/ofte verkoelt zyn.

Dat achtste Capittel.

WAEROMME wy geboe-
 len/hoe **G**odt / ons dooz
 de **N**atuere beweeght/om
 sijn wijshept/goethepdt ende mogent-
 hept

de / gaet ghelyck den Donder. Insghe-
lijcks sien wy ooc aen eê Vuerslach/ door
't haestich breecken van ' t lichaem des
steens / d' oorsaeck van de brandende
klaerheydt / etc. Maer alsoo die over-
ghebleven Wolcken / overdryven die
plaetsen / welcke door den Donder / oft
ontbonden Wolcken / wat vergroft /
ofte verkoelt zyn / ende komen weder-
omme te dryven in de subtijle warme
lucht / welcke haer al opklimmende
(ghelyck de warmte des vuers) door-
treckt / ontsluit /dun maect / ende ver-
anderdt in de natuere des lichts / als
boven. Waerom wy hooren die ver-
scheiden slagen/ die duerdende blyven
tot alle die plaetsen/ welcke door die
warmte der Zonnen / soo seer dun ge-
maect waren / wederom getempert /
vergroft / oft verkoelt zijn.

Dat achtste Capittel.

WAEROMME wy gevoe-
len / hoe Godt / ons door
de Natuere beweeght / om
sijn wijsheydt / goetheydt ende mogent-

34

heyt te kennen ende te beminnen. Men
 siet sijn goede ende wonderlycke ordē
 ning / die wy ondersoekende in alle
 dingen vinden. Merckt hoe wonder
 lijk / dooz reden als boven / het dicke
 water dooz de Zonne onsielijck wort
 opghetrocken / ende vergroot in de ge
 daente des lichts / waer dooz met eenē
 die beweghende cracht des wints ver
 oorsaeckt. Dypende alsoo vergroo
 rende landtwaerts / dooz dien uyt ghe
 breck van water / daer zonderlingh
 gheen optreckinghe oft vergrootinge
 is / ende onder en tusschen dooz der
 Zonnen warmte / al opwaerdt rysen
 de / tot in de koude lucht / boven die re
 flexie oft staende warmte der Aerden /
 wort wederom vergroft / ende by een
 ghedronghen / als een nebel / also oock
 dooz de koude des nachts / waeromme
 die stilte des abonts veroorsaect wort /
 ende die Lucht haer nebelachtich o
 penbaert / waer dooz die wolcken gro
 ver ende dicker worden / ende in Wa
 terdrippelen veranderen. Also die
 doostighe Aerde bevochtigende / waer
 in die kracht der Aerden verrottende
 smelt /

heyt te kennen ende te beminnen. Aensiet sijn goede ende wonderlycke ordening / die wy ondersoeckende in alle dingen vinden. Merckt hoe wonderlijck / door reden als boven / het dicke water door de Zonne onsienlijck wort opghetrocken/ ende vergroot in de gedaente des luchts / waer door met eenê die beweghende cracht des wints veroorsaect. Dryvende alsoo vergrootende landtwaerts / door dien uyt ghebreck van water / daer zonderlingh gheen optreckinghe oft vergrootinge is / ende onder en tusschen door der Zonnen warmte / al opwaerds rysende / tot in de koude lucht / boven die reflexie oft staende warmte der Aerden / wordt wederom vergroft / ende by een ghedronghen / als een nevel / also oock door de koude des nachts / waeromme die stilte des avonts veroorsaect wort / ende die Lucht haer nevelachtich openbaert / waer door die wolcken grover ende dicker worden / ende in Waterdruppelen veranderen. Alsoo die dorstige Aerde bevochtigende / waer in die kracht der Aerden verrottende

35

sintele / ende dooztreckt niet die vocht-
 tighede t'Ghewas der Aerden/maer
 dooz die warmte der Zonnen werdt
 niet die waterachtighe vochtighede
 opghetrocken/ tot aen de uiterste dees-
 len des ghewas / Ende alsoo 'tWater
 vluchtigher is / dan't nutriment ofte
 kracht der Aerden/soo verdoocht het
 Water in de Lucht / ende verlaet het
 nutriment / welke dooz 'tleben der
 dingen in de natuere des ghewas ver-
 andert wort / werden alsoo alle schep-
 selen der Aerden ghevoedt ende ver-
 meerderdt / uut dese eenighe substan-
 tie. Waeromme dooz die verrottinghe
 wederom in Aerde veranderē. Twelc
 een peghelpck siet/ maer qualijck van
 dupsendē een die't recht verstaet; want
 verstonde veel Alchimisten dit / so
 soudē haer soo droeflijck niet becom-
 merē/om te wetē haer materie. Maer
 so dese opgetrocken nebelen komē te
 dypen/ in plaetsen die seer warm sijn/
 veroorzaecken sy eerst Donder ende
 Blixem / dooz die haestighe berggroo-
 tinghe / ende gheben daer nae windt.
 Maer is die lucht natuerlyck / ende
 C 2 alleen

smelt / ende doortreect met die vochtigheydt 't Ghewas der Aerden / maer door die warmte der Zonnen werdt met die waterachtighe vochtigheydt opghetrocken / tot aen de uysterste deelen des ghewas / Ende alsoo 't Water vluchtigher is / dan 't nutriment ofte kracht der Aerden / soo verdroocht het Water in de Lucht / ende verlaet het nutriment / welcke door 't leven der dingen in de natuere des ghewas verandert wordt / werden alsoo alle schepselen der Aerden ghevoedt ende vermeerderdt / uyt dese eenighe substantie. Waeromme door die verrottinghe wederom in Aerde veranderê. Twelc een yeghelyck siet / maer qualijck van duysendê een die 't recht verstaet; want verstonden veel Alchimisten dit / sy souden haer soo droeflijck niet becomerê / om te wetê haer materie. Maer so dese opgetrocken nevelen komen te dryven / in plaetsen die seer warm zyn / veroorsaecken sy eerst Donder ende Blixem / door die haestighe vergrootinghe / ende gheven daer nae windt. Maer is die lucht natuerlyck / ende

36

alleen een weynigh warmer / dan die nebelen / soo gheven sy alleenlijc winc / ende regen / gelpck booz desen int bzeede verklaert hebben.

Dat neghenste Capittel.

NU achte ick genoeghsaem ondersocht / het ambacht des **V**pers / **L**uchts / **W**aters / ende der **A**erden / 'twelck dient om te verstaen wat elck is / om alsoo die kracht der natueren te leeren kennen / ende segghen in't kozt alsoo : 't**V**per is een subtijle **L**ucht / die **L**ucht een subtijl **W**ater / 't**W**ater een subtijle **A**erde / ende d'**A**erde een grof **V**per / ghelpck uyt onse boozgaende **E**xemlen ghenoechsaem verstaen kan worden / want die **A**erde ontbonden zijnde / dooz die kracht des **v**pers / of dooz die purificatie der natueren / veranderdt hem in't lichaem des **W**aters / ende wordt sout ende een kracht der **A**erden / ghelijck wy uyt de **C**alcinatie perfectelijck bevinden / 'tsout dooz 't**v**per ontbonden zijnde / wordt verandere

= 18

alleen een weynich warmer / dan die nevelen / soo gheven sy alleenlijc wint / ende regen/ gelyck voor desen int breete verklaert hebben.

Dat neghenste Capittel.

Nu achte ick genoeghsaem ondersocht / het ambacht des Vuers / Luchts / Waters / ende der Aerden / 't welck dient om te verstaen wat elck is / om alsoo die kracht der natueren te leeren kennen / ende segghen in 't kort alsoo: 't Vuer is een subtijle Lucht / die Lucht een subtijl Water / 't Water een subtijle Aerde / ende d' Aerde een grof Vuer / ghelyck uyt onse voorgaende Exemlen ghenoechsaem verstaen kan worden / want die Aerde ontbonden zijnde / door die kracht des vuers / of door die purificatie der natueren / veranderdt hem in 't lichaem des Waters / ende wordt sout ende een kracht der Aerden / ghelijck wy uyt de Calcinatione perfectelijck bevinden / 't sout door 't vuer ontbonden zijnde / wort veran-

37

bert in water / 'twelck de distilatie der
 sterck-wateren ons perfectelyck leert/
 ende dat Water dan dooz die krachte
 des vpers ontbonden zijnde / wort ver-
 anderdt in Lucht / als boven bewesen /
 ende die Lucht in Vper / etc. Aldus
 wort de grobe donckere Aerde veran-
 derdt in het subtiylste / doozschynende /
 blyncckende ende penetrerende Vper /
 'twelck alles doozdzingt / klarificeert /
 doozdzinghende ende klarificerende
 maecht.

Dat thienste Capittel.

HIER OMME soo moeten wy
 verstaen / dat oock alsoo / alle
 wat upt de Elementen ghes-
 chapen is / gheclarificert wordt / soo
 wel Mineral / Animael / als Vegeta-
 bel. Want ist / dat wy yet van dien
 willen clarificeren / mach dooz gheen
 ander middel gheschieden als boven /
 het Lichaem der Aerden moeten wy
 clarificeren dooz den vper / ende maec-
 ken't booz eerst ghelyck het Lichaem
 des waters / 'twelck dan is als sout /

dert in water / 't welck de distilatie der sterck-wateren ons perfectelyck leert / ende dat Water dan door die kracht des vuers ontbonden zijnde / wort veranderdt in Lucht / als boven bewesen / ende die Lucht in Vuer / etc. Aldus wort de grove donckere Aerde veranderdt in het subtiylste / doorschynende / blyncckende ende penetrerende Vuer / 't welck alles doordringt / klarificeert / doordringhende ende klarificerende maect.

Dat thienste Capittel.

HIEROMME soo moeten wij verstaen/ dat oock alsoo/ alle wat uyt de Elementen gheschape is / gheclarificeert wordt / soo wel Minerael / Animael / als Vegetabel. Want ist / dat wy yet van dien willen clarificeren / mach door gheen ander middel gheschieden als boven / het Lichaem der Aerden moeten wy clarificeren door den vuere/ ende maecten 't voor eerst ghelyck het Lichaem des waters / 't welck dan is als sout

38

dat wy dan moghen clarificeren/ ende
 distileren tot een Water / als een lichaem
 des luchts/ onbesmet / klaer als
 Cristal / doorschynende als die lucht/
 ende blyncckende als een vper. Waer
 mede wy ons moghen laten ghenoe-
 ghen / ende is niet noodigh eenighe
 hoogher clarificatie / upt oorsaecken
 dat wy gheen onsienslycke gheesten
 kunnen bewaren / anders dan in een
 sienlijck Lichaem/ oft souden die moe-
 ten verliesen. Want als het gheclar-
 ficieert is/ in de ghedaente des waters/
 soo wordt het verandert door distilatie
 in de ghedaente des luchts / ende door
 die vergrovinghe der koude / weder-
 om in water/ als een sienlijck lichaem.
 Maer indien wy 'tselve clarificeren
 tot in de ghedaente des vpers/ soo sal't
 vergroven door koude/ in de ghedaen-
 te des luchts / hoe souden wy die dan
 ghebruycken? 'twelck oock 'tklaerste
 is van alle sienlijcke dinghen / ende
 door ons onbruyckelijck. Hieromme
 mogen wy klarificeren in lucht/ welc-
 ke hem vergroft door die coude in wa-
 ter/ ende hoogher niet/ want alle din-
 ghen

3

4

5

6

dat wy dan moghen clarificeren / ende distileren tot een Water / als een lichaem des luchts / onbesmet / klaer als Cristal / doorschynende als die lucht / ende blijnckende als een vuer. Waer mede wy ons moghen laten ghenoeghen / ende is niet noodigh eenighe hoogher clarificatie / uyt oorsaecken dat wy gheen onsienlycke gheesten kunnen bewaren / anders dan in een sienlijck Lichaem / oft souden die moeten verliesen. Want als het gheclarificeert is / in de ghedaente des waters / soo wordt het verandert door distilatie in de ghedaente des luchts / ende door die vergrovinghe der koude / wederom in water als een sienlijck lichaem. Maer indien wy 't selfde clarificeren tot in de ghedaente des vuers/ soo sal 't vergroven door koude / in de ghedaente des luchts / hoe souden wy die dan ghebruycken? 't welck oock 't klaerste is van alle sienlijcke dinghen / ende voor ons onbruyckelijck. Hieromme mogen wy klarificeren in lucht / welke hem vergroft door die coude in water / ende hoogher niet / want alle din-

39

ghen die ghereducceert worden in haer
 hooghste perfectie/ hebben gheen Ge-
 neracie/ of Multiplicatie. Maer wan-
 neer wy die geclarificeert hebbē / dooz
 distilatie/ in eē claer doozschpnet blinc-
 kent Water/ Olye/ of hoe wy het sou-
 den moghen noemen/ soo zaepen wy
 hier in onse lichamen Sperma/ 'twelc
 hier in wordt verrot / ende gheclarifi-
 ceert in ghelycke ghedaente van claer-
 hepdt. Maecten alsoo van Waeter
 Aerde/ dooz die kracht des vpers / va-
 ren voort ghelijck de Natuere / ende
 maecten de graeuwe Aerde wit/ klaer
 ende doozschpnet als die lucht. Doch
 in een sienlijcke ghedaente / daer nae
 upt die ghedaente des lichts / in een
 vperighe/ klare / zupbere/ onbesmette
 roode berwe als een Robijn. Twelck
 in perfecthepdt alle Aerdsche schep-
 selen te hoven gaet / maer indien wy
 'tselvede klare/zupbere/ ende onbesmet-
 te Vper / noch hoogher soudē willen
 clarificeren / ende verhooghen / soo
 moet het selve weder ghebracht wer-
 den/ in sijn eerste wesen / dooz 'twater
 voorszreben / om de generatie te on-

C 4

Der

ghen die ghereduceert worden in haer hooghste perfectie / hebben gheen Generatie / of Multiplicatie. Maer wanneer wy die geclarificeert hebbê / door distilatie / in eê claer doorschynêt blinckent Water / Olye / of hoe wy het souden moghen noemen / soo zaeyen wy hier in onse lichamen Sperma / 't welc hier in wordt verrot / ende gheclarificeert in ghelijcke ghedaente van claerheydt. Maecken alsoo van Waeter Aerde / door die kracht des vuers / varen voort ghelijck de Natuere/ ende maecken de graeuwe Aerde wit / klaer ende doorschynent als die lucht. Doch in een sienlijcke ghedaente / daer nae uyt die ghedaente des lichts / in een vuerighe / klare / zuyvere / onbesmette roode verwe als een Robijn. Twelck in perfecktheydt alle Aerdsche schepselen te boven gaet / maer indien wy 'tselfde klare/ zuyvere/ende onbesmette Vuer / noch hoogher souden willen clarificeren / ende verhooghen / soo moet het selve weder ghebracht werden / in sijn eerste wesen / door 't water voorschreven / om de generatie te on-

40
 Verhouden/ende alsoo door het gesup-
 berde perfecte Zaedt/ (in koude / in
 hitte/wiens vper buyten / ende bocht
 binnen staet) een generatie maecten
 in't bochtighe Water/wiens droochte
 binnen etc. latende die natuer haer
 wederom verhooghen / ende verbeter-
 ren / als boven Door welke reite-
 ratie ons Materie soo zupber/ subtiyl/
 ende penetrerende wordc/ dat het on-
 ghelooflijck is/ alsoo datse kortelingh
 alle Daten soude doordringhen / ende
 soudt die moeten verliefen.

Dat elffte Capittel.

GHY soudt moghen vraeghen /
 Hoe ist moghelijk eenighe
 dinghen aldus te verbeteren?
 Sien wy niet dat alle Zaeden / niet
 anders voort brenghen dan haers ge-
 lijck / somtijds een weynigh beter /
 somtijds een weynigh slimmer. Hoe?
 souden wy door onse Vper meerder
 klarificeren / dan Godt door delicht-
 schynende Zonne? Hier op antwoor-
 de/

derhouden/ ende alsoo door het gesuy-
 verde perfeckte Zaedt / (in koude / in
 hitte / wiens vuer buyten / ende vocht
 binnen staet) een generatie maecken
 in 't vochtighe Water / wiens droochte
 binnen etc. latende die natuer haer
 wederom verhooghen / ende verbete-
 ren / als boven. Door welcke re-ite-
 ratie ons Materie soo zuyver / subtijl /
 ende penetrerende wordt / dat het on-
 ghelooflijck is / alsoo datse kortelingh
 alle Vaten soude doordringhen / ende
 soudt die moeten verliesen.

Dat elfste Capittel.

GHY soudt moghen vraeghen /
 Hoe ist moghelijck eenighe
 dinghen aldus te verbeteren?

Sien wy niet dat alle Zaeden / niet
 anders voortbrenghen dan haers ge-
 lijck / somtijdts een weynich beter /
 somtijdts een weynich slimmer^{xi}. Hoe
 souden wy door onse Vuer meerder
 klarificeren / dan Godt door de licht-
 schynende Zonne? Hier op antwoor-

41

de / dat onse clarificatie gheschiedt op
 een ander manier. Want wy nemen
 die Lichamen / die **G O D** dooz
 die natuyze gheklarificeert heeft / en
 de klarificeren die wederom dooz on-
 se **O**per / ende **W**ater / die maecten-
 de soo klaer als een kristal / repni-
 ghende van alle onsupberhepdt / die
 de natuyze daer inne ghelaten heeft /
 ende brenghen het in een ghedaente
 van **W**ater / waer in die natuer der
Aerden in sijn binnenste verborghen
 is / in welke wy dan / als verhaelt /
 onse Lichamen zaepen / ende dan dooz
 dit supbere **W**ater repnighen / maec-
 kende d'een / d'ander in klaerhepdt
 ghelijck / het welck in de **N**atuyze
 alsoo niet en gheschiedt. **W**aerom
 alle dinghen in de ghedaente blif-
 ven / ghelijck **G O D** die in den
 beghinne gheschepen heeft. **W**ant
 het **Z**aedt dat in der **A**erden ghezaept
 wordt / wordt niet gheklarificeert
 dooz die **A**erde / maer die **A**erde wordt
 gheklarificeert / ende verhoockt van
 't **O**per ende leven des zaedts. **A**en-
 ghesien die **A**erbe onsupberder is als

de / dat onse clarificatie gheschiedt op een ander manier. Want wy nemen die Lichamen / die G O D T door die natuyre gheklarificeert heeft / ende klarificeren die wederom door onse Vuer / ende Water / die maeckende soo klaer als een Kristal / reynighende van alle onsuyverheydt / die de natuyre daer inne ghelaten heeft / ende brenghen het in een ghedaente van Water / waer in die natuer der Aerden in sijn binnenste verborghen is / in welcke wy dan / als verhaelt / onse Lichamen zaeyen / ende dan door dit zuyvere Water reynighen / maecende d'een / d'ander in klaerheydt ghelijck / het welck in de Natuyre alsoo niet en gheschiedt. Waerom alle dinghen in de ghedaente blijven / ghelijck G O D T die in den beghinne gheschapen heeft. Want het Zaedt dat in der Aerden ghezaeyt wordt / wordt niet geklarificeert door die Aerde / maer die Aerde wordt gheklarificeert / ende verkoockt van 't Vuer ende leven des zaedts. Aenghesien die Aerde onsuyverder is als

42

Zaedt / etc. Waerom **twerck** des
zaedts altijd in een ghedaente blijft/
tingeert die onzuybere Aerde in sijn
natuer ende forma.

Dus vele **Vriendt** ende **Broeder** /
hebbe ick gheschreven van de **Nature**
re/ghelpck ick selver dat metter hande
bebonden hebbe / ende alsoo niet bo-
ven kennisse van dien / ny tot **GOD**
treckt / hebbe die eyghenschap der
Elementen moeten beschrijven / want
sp een wooningh ofte **Lichaem** van
de **Nature** sijn / zonder welke wy
die **Nature** niet kennen, wy leven in
haer / worden in haer ghevoedt ende
onderhouden; soo wy dan haer niet
kennen / soo kennen wy noch ons /
noch die **Nature** : Hieromme die de
Elementen leert kennen / leert oock
GOD / hem / ende sijn **Nature**
kennen / zonder welcken wy **Godts**
Moghentheydt / **Wijsheydt** / noch
goodtheydt / niet recht moghen be-
minnen. Wie ghetuyght van **GOD**
boven de **Nature** ? want wy zijn
naer den evenbeeldt **GODS** ghe-
schapen / op dat wy door dese din-
ghen

't Zaedt / etc. Waerom 't werck des zaedts altijd in een ghedaente blijft / tingeert die onzuyvere Aerde in sijn natuer ende forma.

Dus vele Vriendt ende Broeder / hebbe ick gheschreven van de Natuere / ghelijck ick selver dat metter handt bevonden hebbe / ende alsoo niet boven kennisse van dien my tot G O D treckt / hebbe die eyghenschap der Elementen moeten beschrijven / want sy een wooningh ofte Lichaem van de Natuyre zyn / zonder welcke wy die Natuyre niet kennen, wy leven in haer / worden in haer ghevoedt ende onderhouden; soo wy dan haer niet kennen / soo kennen wy noch ons / noch die Natuere : Hieromme die de Elementen leert kennen / leert oock G O D T / hem / ende sijn Natuyre kennen / zonder welcken wy Godts Moghentheydt / Wijsheydt / noch goedtheydt / niet recht moghen beminnen. Wie ghetuyght van G O D boven de Natuyrt? want wy zijn naer den evenbeeldt G O D T S gheschapen / op dat wy door dese din-

43

ghen souden leeren kennen onse He-
 melsche gaeben / die wy van onsen
 Schepper / neffens onse scheppinghe/
 ontfanghen hebben / om alsoo te ver-
 kryghen ware kennis van haer / soo
 veel ons in desen leven van nooden is/
 soo om onsen **G O D T** / als om ons
 selven / ende die leerende Natuyre te
 moghen kennen / beminnen / ende
 dienen. Waeromme niet recht alle
 onepndelyck ghekljflaten / ende wat
 wy niet verstaen / behooren te prysen
 noch laecken / soo soude onse Ziele
 rust binden ende **G O D S** Wijs-
 heydt smaecken. Want hoe zullen
 wy kennen / dat wy niet en sien / smaec-
 ken noch gheboelen / etc? Of bemin-
 nen / dat wy niet en kennen? Ist dan
 niet recht van nooden vrient / d'eygen-
 schap der Elementen t'ondersoecken /
 om die Natuere te leeren kennen / ende
 alsoo **G O D T** beminnen / den welc-
 ken alleen Lof ende Eere behoort van
 eeuwigheyt.

Neemt hieromme dit in danck / ende
 ondersoeckt neerstelyck de Natuyre /
 sy sal hier van / als de Waerhende
 ghe-

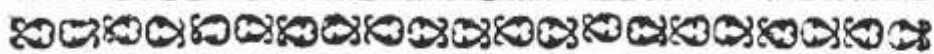
ghen souden leeren kennen onse Hemelsche gaeven / die wy van onsen Schepper / neffens onse scheppinghe / ontfanghen hebben / om alsoo te verkryghen ware kennis van haer / soo veel ons in desen leven van nooden is / soo om onsen G O D T / als om ons selven / ende die leerdende Natuyre te moghen kennen / beminnen / ende dienen. Waeromme met recht alle oneyndelyck ghekijf laten / ende wat wy niet verstaen / behooren te prijzen noch laecken / soo soude onse Ziele rust vinden ende G O D T S Wijsheydt smaecken. Want hoe zullen wy kennen/ dat wy niet en sien/ smaecken noch ghevoelen / etc ? Of beminnen / dat wy niet en kennen? Ist dan niet recht van nooden vrient / d'eygen-schap der Elementen t' ondersoecken / om die Natuere te leeren kennen / ende alsoo G O D T beminnen / den welcken alleen Lof ende Eere behoort van eeuwigheydt.

Neemt hieromme dit in danck / ende ondersoeckt neerstelyck de Natuyre / sy sal hier van / als de Waerheydt

44

ghetuyghen / ende leeren verstaen dat
nae desen volghen sal / als het grootste
wonder / dat wy hier dooz de Na-
tuere in de Elementen sien.

Tot Lof ende verseke-
ringhe van onsen
Salichmaker/
Amen.

Lustgierigen Leser / indien ghy
begeerich zijt om te weten wie en
hoedanich dese voozsz. Cornelis Dreb-
bel gheweest is / soo overleest dese naevol-
ghende ghetuyghenissen / metten aenkle-
ven van dien: de welke ick tot bevestinge
van zulcks / ende tot ghenoeghen van u l.
hier by ghebaegt hebbe; ghy sult daer uyt
lichtelijck afmeten konnen / wat scherp-
sinnich ende niet min liefhebbende onder-
soecker der Natuer-konst desen Dreb-
bel gheweest zy; die niet alleen met getuyge-
nis vā ander / maer principael met eygen
daden 'tselbe bewijst waerachtich te zijn.

Ger-

ghetuyghen / ende leeren verstaen dat
 nae desen volghen sal / als het grootste
 wonder / dat wy hier door de Na-
 tuere in de Elementen sien,
 Tot Lof ende verseke-
 ringhe van onsen
 Salichmaker /
 Amen.

Lust gierigen Leser / indien ghy

begeerich zijt om te weten wie eñ
 hoedanich desê voorsz. Cornelis Dreb-
 bel gheweest is / soo overleest dese naevol-
 ghende ghetuychenissen / metten aenkle-
 ven van dien : de welcke ick tot bevestinge
 van zulcks / ende tot ghenoeghen van u l.
 hier by ghevoegt hebbe; ghy sult daer uyt
 lichtelijck afmeten kunnen / wat scherp-
 sinnich ende niet min liefhebbende onder-
 soecker der Natuer-konst desen Dreb-
 bel gheweest zy ; die niet alleen met getuyge-
 nis vâ ander / maer principael met eygen
 daden 't selve bewijst waerachtich te zijn.

G H E R R I T P I E T E R S z.

Schaghen, vvenscht den Eervveerdighen, VVel-gheleerden, Sterckten-boumeester van de Vereenichde Neder-landen : Ende eertijds van V Villem Prins van Orangien, hooch-loffelijcker gedachtenisse : Oock V Vis-konstenaer, ende in de Meet-konst uytmuntent Meeſter : Oock Oudt-Burgher-meeſter tot Alckmaer, M. Aeriaen Thoniſz. veel ghelucx.

DA T het onderſoecken in't licht der Natueren ſeer vermakelijck, vol diepe ende nutte eygenſchappen is, betuyghen niet alleen verſcheyden Gheleerden: Maer'tis deur d'ervaring in allen, aen elcken bekend. 'Tis oock openbaer, dat de ſeven vrye Konſten tot grooten voordeel der Menſchen zijn ſtreckende,

GHERRIT PIETER Sz.

Schaghen^{xii} ,wenscht den Eerweerdighen, Wel-gheleerden, Sterckten-boumeester van de Vereenichde Neder-landen : Ende eertijds van Willem Prins van Orangien, hooch-loffelijcker gedachtenisse : Oock Wis-konstenaer, ende in de Meet-konst uytmuntent Meester : Oock Oudt-Burgher-meester tot Alckmaer , M. Aeriaen Thonisz.^{xiii}, veel ghelucx.

DAT het ondersoecken
in't licht der Natueren
seer vermakelijck, vol
diepe ende nutte eygen-
schappen is, betuyghen
niet alleen verscheyden Gheleerden:
Maer'tis deur d'ervaring in allen, aen
elcken bekent. 'Tis oock openbaer,
dat de seven vrye Konsten tot groo-
ten voordeel der Menschen zijn strec-
kende,

46.
 kende, maer moghen naulijcks de be-
 ginfelen gheacht vvorden, vande eeu-
 vvigh bevveghingh ; daer den Philo-
 fooph Cornelis Iacobfz. Drebbel van
 Alckmaer, den Groot-machtighen
 Coningh Iacob van groot Brittan-
 gien heeft mede vereert. Naedien de
 voorfz. Drebbel de Copy van de De-
 dicatie oft toe-eygheninghe van de
 eeuvvigh bevvegingh, aen Coningh
 Iacob my te hande bestelt heeft, om
 te lesen : die selve lesende vvas my
 seer vermakelijck ende aenghenaem,
 en docht my vvonder boven vvonder
 te zijn, vvas terstont gheneghen om
 hier van alle Nederlandtsche Const-
 beminders te vervvittighen : VVant
 de zoetigheydt van desen vvas my
 soo smaeckelijck, dattet my jammert,
 dat niet de gantsche VVeereldt daer
 van soude smaeck-monden. So heeft
 my goedt ghedocht de selfde Dedi-
 catie ofte Toe-eygheningh, in druck
 te laten uytgaen, ende V. E. noch een-
 mael

46,

kende, maer moghen naulijcks de beginselen gheacht worden, vande eeuwigh beweghing , daer den Philosoph Cornelis Jacobsz. Drebbel van Alckmaer , den Groot-machtighen Coningh Iacob van groot Brittan-gien heeft mede vereert. Naedien de voorsz. Drebbel de Copy van de Dedicatie oft toe-eygheninghe van de eeuwigh bewegingh, aen Coningh Iacob my te hande bestelt heeft, om te lesen : die selve lesende was my seer vermakelijck ende aenghenaem, en docht my wonder boven wonder te zijn, was terstont gheneghen om hier van alle Nederlandtsche Const-beminders te verwittighen : Want de zoetigheydt van desen was my soo smaeckelijck, dattet my jammert, dat niet de gantsche Weereldt daer' van soude smaeck-monden. So heeft my goedt ghedocht de selfde Dedicatie ofte Toe-eygheningh, in druck, te laten uytgaen, ende V.E. noch een-mael

47

mael toe te eyghenen, vvant ick overdenckende vvas, vvien ick daer als Bescherm-heer over uvtpuycken soude, heb gheen bequamer konnen bedencken, als een soodanighen, die uytmuntende vvas in de Ster-konst, om dat de Ster-konst (na mijn meening) zonder dese vindjng niet volkomen kan ghevveten vvorden: Soo dese vvetenschap onder de Sterkondigers ghemeen vvas, soo en soude men niet behoeven soo veel stellingen, en rekeningh der Planeten, en ander Sterren, maer de Ster-konst soude licht zyn, en *Copernicus* soude bloeyē: vvant die bevvijsft (met reden) dat het Aert-rijck alle vier-en-tvvintich uren ront om gaet: Maer desen Alckmaerschen Philosooph kan 'tselvede niet alleen met reden, maer oock met levendigh Instrumenten bevvijsen. Daerom moghen vvy den Almachtighen Goet door Iesum Christum vvel hooghlyck dancken, dat soodanigen

vondt

47

mael toe te eyghenen, want ick overdenckende was, wien ick daer als Bescherm-heer over uvtpuycken soude, heb gheen bequamer kunnen bedencken, als een soodanighen, die uytmuntende was in de Ster-konst, om dat de Ster-konst (na mijn meening) zonder dese vindingh niet volkomen kan gheweten worden: Soo dese wetenschap onder de Sterkondigers ghemeen was, soo en soude men niet behoeven soo veel stellingen, en rekeningh der Planeten, en ander Sterren, maer de Ster-konst soude licht zyn, en *Copernicus* soude bloeyê: want die bewijst (met reden) dat het Aertrijk alle vier-en-twintich uren ront om gaet: Maer desen Alckmaerschen Filosooph kan 't selfde niet alleen met reden, maer oock met levendighen Instrumenten bewijzen. Daerom moghen wy den Almachtighen Godt, door Iesum Christum wel hooghlyck dancken, dat soodanigen vondt

48

vondt (die alle natuerlycke vvonden-
 ren overtreft) in onsen tijdt aen den
 dach komt : jae dat meer is, uyt dese
 Stadt Alckmaer gesproten is, hoevvel
 een vveynigh ongheluckigh zyn, dat
 vvy nu met den Vinder van delen (als
 vvy plachten) mondelingh niet mo-
 ghen spreken : O vvonderlijcke tijt !
 in vvelcke al vvat verburgen vvas, be-
 ghint aen den dach te komen. VVie
 heeft oyt ghehoordt, datter eenighe
 nieuve Sterren zyn ghevveest , dan
 nu in onsen tijdt? behalven een , te-
 gens de eerste toekomst van Messias,
 en Heylandt aller VVereldt. Is niet
 de alder-eerste verschenen in Cassio-
 pea? in't Iaer 1 5 7 2. die V. E. met
 verstandighe ooghen (soo vvel sijn
 eynde als beghin) aenschout hebt :
 VVast niet in de zelfde tijdt dat desen
 Drebbel eerst gheboren vvas? Hoe
 vveynigh dacht V. E. doe, dat desen
 soo vordt ghedrebbelt soude hebben?
 Ist nu niet het vijf ofte seste Iaer , dat
 de

48

vondt (die alle natuerlycke wonderen overtreft) in onsen tijdt aen den dach komt : jae dat meer is, uyt dese Stadt Alckmaer gesproten is, hoewel een weynigh ongheluckigh zyn, dat wy nu met den Vinder van desen (als wy plachten) mondelingh niet moghen spreken. : O wonderlijcke tijt! in welcke al wat verburgen was, beghint aen den dach te komen. Wie heeft oyt ghehoordt, datter eenighe nieuwe Sterren zyn gheweest, dan nu in onsen tijdt ? behalven een, tegens de eerste toekomst van Messias, en Heylandt aller Wereldt. Is niet de alder-eerste verschenen in Cassiopea? in 't Iaer 1 5 7 2.^{xiv} die V.E. met verstandighe ooghen (soo wel sijn eynde als beghin) aenschout hebt : Wast niet in dezelfde tijdt dat desen Drebber eerst gheboren was? Hoe weynigh dacht V.E. doe, dat desen soo vordt ghedrebbelt soude hebben : Ist nu niet het vijf ofte seste Iaer, dat de

49

de nieuwe Ster in de Svvân heeft in
 eender grootte geduyrt? en noch te-
 genvvoordigh onverandert, in breed-
 te en langhte staet ; vvaer over alle
 Ster-kondighers haer vvel moghen
 vervvonderen. Is niet de nieuwe
 Sterre, die in't Iaer 1604. en 1605.
 In den Slanghen-dragher openbaer-
 de, in't teycken van den Schutter ver-
 dvenen? Godt gheve dat oock alle
 Schutters ghereetschap en Oorlogh-
 tuygh, niet alleen in Nederlant, maer
 oock over de gantsche VVerelt, (ge-
 lyck nu alree in Engelant en Vranck-
 rijck begonnen is) mach verdvvijnen,
 op dat Syon mach bloeyen, end' alle
 Coninghen en Machtighen haer mo-
 ghen vermaecken in de zoetigheydt
 van de Konsten. Hoevvel veel na de
 eeuwvighe bevveghenis ghetracht is,
 soo vveet men niet zekers of die byt
 ghevonden is : Doch soo yemandt
 begeerigh is om 'tselve te onderfoec-
 ken, die vvijsen vvy tot Cicero, de

D

Veers-

49

de nieuwe Ster in de Swân heeft in eender grootte geduyrt? en noch tegenwoordigh onverandert, in breedte en langhte staet , waer over alle Ster-kondighers haer wel moghen verwonderen. Is niet de nieuwe Sterre, die in't Iaer 1 6 0 4^{xv} en 1 6 0 5. in den Slanghen-dragher openbaerde, in't teycken van den Schutter verdwenen? Godt gheve dat oock alle Schutters ghereetschap en Oorloghtuygh, niet alleen in Nederlant, maer oock over de gantsche Werelt, (geelyck nu alree in Engelant en Vranckrijk begonnen is) mach verdwijnen, op dat Syon mach bloeyen, end'alle Coninghen en Machtighen haer moghen vermaecken in de zoetigheydt van de Konsten. Hoewel veel na de eeuwige beweghenis ghetracht is, soo weet men niet zekers of die oyt ghevonden is: Doch soo yemandt begeerigh is om 't selve te ondersoeken, die wijsen wy tot Cicero, de Veers-

50

Veersdichter Claudianus, Lactantius en Bartas, die in hare boecken van Archimedes sulcx schynen te getuygen; daer uyt dat V.E. en alle Lesers mogen besluyten vvat daer van is: So is nochtans dese sodanigh als V.E. hier toege-eygent vvort. Ygelijke (om dat tet ongehoort is) soude vreesen, niet alleen met een laccherlijc voorstel te verschynen, maer selfs ooc belacht te vvordē. Nu op dz der spotters schamp tot getuygh haerder onvvetenheydt strecke, vvy hebben daer zekerheydt genoeg af: vvant Coning Iacob heeft den Vinder van desen, met groote geschencken vereert, daer afmen vvyder en breeder soude kunnen seggē. Maer vvant ons eynde tot zaken strect, niet tot vvooorden, sullen dese verlatende, ende die vervvachtende, V.E. in alle ootmoedige eerbiedingh veel gelucx vvenschē. VVt Alckmaer, in December, des 1607. Jaer onses Heeren.

G. P. D. S.

D E.

50

Veersdichter Claudianus, Lactantius en Bartas, die in hare boecken van Archimedes sulcx schynen te getuygen, daer uyt dat V.E. en alle Lesers mogen besluyten wat daer van is : So is nochtans dese sodanigh als V.E. hier toege-eygent wort. Ygelijc (om dat-tet ongehoort is) soude vreesen, niet alleen met een laccherlijc voorstel te verschynen, maer selfs ooc belacht te wordê. Nu op dz der spotters schamp tot getuygh haerder onwetenheydt strecke, wy hebben daer zekerheydt genoeg af: want Coning Iacob heeft den Vinder van desen, met groote geschencken vereert, daer af men wyder en breeder soude kunnen seggê. Maer want ons eynde tot zaken strect , niet tot woorden, sullen dese verlatende, ende die verwachtende, V.E. in alle ootmoedige eerbiedingh veel gelucx wenschê. Wt Alckmaer, in December, des 1607. Iaer onses Heeren.

DEDICATIE,

Ofte toeschrijvinge / van de
diepsinnigen / ende in't licht der
Natuere seer erbaren Philosoph/
Cornelis Jacobz. Drebbel, van Alkmaer / aen den Machtigen Coning
Jacob / van groot Bzittangien.

DE soeticheyt / soo ghe-
noten in't ondersoeken
van de Natuere der Ele-
menten / beweeght mi
alleen / o Coning / aen u
wz M. te schryven / ghesien
hebbende veel gheneuchlijcke en
ongelooflijcke wonderen / seer bequaem
om Godt te leeren kennen / upt de Na-
tuere der dingen : Want zijn niet door
Godts moghende erde goedertieren
wijsheyt / alle dese dinghen tot lof van
D z Godt /

DEDICATIE,

Ofte toeschrijvinge / van den
 diepsinnigen / ende in't licht der
 Natueren seer ervaren Philosoph
 /Cornelis Jacobsz. Drebbel, van Alck-
 maer / aen den Machtigen Coning
 Jacob / van groot Brittangien.

De soetichheyt / soo ghe-
 noten in't ondersoecken
 van de Natuere der Ele-
 menten / beweeght my
 alleen / o Coning / aen u-
 we M. te schryven / ghe-
 sien hebbende veel gheneuchlijcke en
 ongelooflijcke wonderê / seer bequaem
 om Godt te leeren kennen / uyt de Na-
 tuere der dingen: Want zijn niet door
 Godts moghende ende goedertieren
 wijsheyt / alle dese dinghen tot lof van

52

Godt / ten dienst van ons geschapen?
 Hierom wat kan ons meerder bewe-
 ghen / om onsen Schepper te kennen /
 beminnen / ende eeren / van de waere
 kennis der dinghen? in den welckē ons
 wijst / dooꝝ den Godlijcken vinger / sijn
 wijsheyt / goetheyt / ende mogentheyt.
 Wp en moghen niet ondanchbaer syn
 dooꝝ de heylige Schryften / maer moe-
 ten die altijt in goeder waerden hou-
 den : Alsoo doock 'tghene ons zonder
 her gheloobe / de Godelycke Natuer
 wijst / als Godt selber. Want leeren
 wp niet upt die verscheyden Natuer
 der dinghen Godes eenicheyt kennen /
 ende sijn wijsheyt loben / op verschey-
 den manieren? Waerom? soo wp nies
 en kennen dat wp sien / hoorē ende boe-
 len / hoe zullen dan Godt kennen / be-
 minnen oft eeren / die wp noch en sien
 noch en hoorē / anders dā dooꝝ de ware
 kennis der dinghen? Waer upt zul-
 len besluyten / dattet is Godes wil / en
 ons dienstigh / dat wp de Natuere der
 dinghen verstaen / om soo wel onsen
 God / als ons selven te kennen / bemin-
 nen en dienen : Hierom O Koningh /
 hebbe

Godt / ten dienst van ons geschapen?
Hierom wat kan ons meerder bewe-
ghen / om onsen Schepper te kennen /
beminnen / ende eeren / dan de waere
kennis der dingen? in den welckê ons
wijst / door den Godlijcken vinger / zijn
wijsheyt / goetheyt / ende mogentheyt.
Wy en moghen niet ondancckbaer syn
voor de heylige Schriften / maer moe-
ten die altijd in goeder waerden hou-
den : Alsoo oock 't ghene ons zonder
het gheloove / de Godtlycke Natuer
wijst / als Godt selver. Want leeren
wy niet uyt die verscheyden Natuer
der dingen Godts eenicheyt kennen /
ende zijn wijsheyt loven / op verschey-
den manieren? Waerom? soo wy niet
en kennen dat wy sien/hoorê ende voe-
len / hoe zullen dan Godt kennen / be-
minnen oft eeren / die wy noch en sien
noch en hoorê/ anders dâ door de ware
kennis der dinghen? Waer uyt zul-
len besluyten / dattet is Godes wil / en
ons dienstigh / dat wy de Natuere der
dinghen verstaen / om soo wel onsen
God als ons selven te kennen / bemin-
nen en dienen : Hierom O Koningh /

53

hebbe vooz eenighe Jaren met goeden
 pver voozghenomen / de oorzsaeck ofc
 Natuer der dinghen te ondersoecken:
 Eyndelyck / om onse gaben recht te
 kennen / ghegaen tot de Menschelijc-
 ke Natuer / en effen in my ghebonden /
 wat in anderen / bemindt of ghehaet.
 Maer ghesien hebbende / wat onsen
 sotten ghecoffenden wil / onse klepne
 macht / onse blindwillighe dolingh)
 ons blijdt en droevich leven / end' ons
 treurigh sterben / soo heb ick gemerct /
 dat onverstāt is de oorzsaec van dē ver-
 schepden wil / oordeel en leven des mē-
 schen : Maer voozder merckende de
 deught van de Godlycke gaben / soo
 van onsen Schepper in ons ghescha-
 pen / en hoe Godt als een Vader van
 de Natuer / in alle sijn werck een na-
 tuerlijke wijshepdt ghebruyckt / so is
 myn hert met meerder blijschap ver-
 buldt / en daerom voozgenomen te on-
 dersoecken die oorzsaeck van't Primum
 mobile, dat gheboelende / het eerste bes-
 ghinsel van Godts werck / en daerom
 een in-ganck tot waere kennis van de
 Natuer : Maer hoewel langh hier in

hebbe voor eenighe Jaren met goeden yver voorghenomen / de oorsaeck oft Natuer der dinghen te ondersoecken : Eyndelyck om onse gaven recht te kennen / ghegaen tot de Menschelijke Natuer / en effen in my ghevonden / wat in anderen / bemindt of ghehaet. Maer ghesien hebbende / wat onsen sotten gheoeffenden wil / onse kleyne macht / onse blindtwillighe dolingh / ons blijdt en droevich leven / end' ons treurigh sterven / soo heb ick gemerct / dat onverstânt is de oorsaec van dē verscheyden wil/ oordeel en leven des mêschen : Maer voorder merckende de deught van de Godtlycke gaven / soo van onsen Schepper in ons gheschapen / en hoe Godt als een Vader van de Natuer / in alle fijn werck een natuerlijcke wijsheydt ghebruyckt / so is myn hert met meerder blijschap vervuldt / en daerom voorgenomen te ondersoecken die oorsaeck van 't Primum mobile, dat ghevoelende / het eerste beghinsel van Godts werck / en daerom een in-ganck tot waere kennis van de Natuer : Maer hoewel langh hier in

54
 seer neerstigh was/rechte niet met alle
 uyt/tot dese scientie dienstigh/ghelyck
 dock veel vooz my/ waeron die zoete
 hoop van onderbinding vlozen: want
 die Natuere van alle dinghen gaf te
 kennen / die onmoghelyckheydt van
 dit te onderbinden. Maer aenmerck-
 kende hoe alle dingen uyt de Elemen-
 ten gheschapen/gheloeft ende onder-
 houden worden/ en hoe ons dooz haer
 ghewesen/die eeuwigheydt en onsterf-
 felijckheydt Godts/ die onepndelijcke
 hooghte / ongrondelijcke diepte / het
 blide licht / en het droebe duyster / en
 voozts alle wonderen des Weereldts :
 Soo nam vooz/haer natuer en werck
 te ondersoecken/ waer in mijn tijt niet
 qualijck besteedt : Want heb haest ge-
 merckt / dat dese waren de Deuren/
 tot rechte kennis der dinghen: Waer-
 om niet goeden pber de Natuer des
 Waters aenghegrepen/ willende dat
 uyt sijn selfs natuer/dooz verscheyden
 vaten ende ppen (op vzeemde manie-
 ren gheboghen) opwaerts doen klim-
 men/maer'twas al vooz niet : want te
 wilde niet een hanz breeet rypen : Maer
 gelyck sijn natuer/ liep altijts na benes-
 den/

seer neerstigh was / rechte niet met alle uyt / tot dese scientie dienstigh / ghelyck oock veel voor my / waerom die zoete hoop van ondervinding verloren : want die Natuere van alle dinghen gaf te kennen / die onmoghelyckheydt van dit te ondervinden. Maer aenmerkende hoe alle dingen uyt de Elementen gheschapen / ghevoedt ende onderhouden worden / en hoe ons door haer ghewesen / die eeuwigheydt en onsterfelyckheydt Godts / die oneyndelijcke hooghte / ongrondelijcke diepte / het blyde licht / en het droeve duyster / en voorts alle wonderen des Weereldts : Soo nam voor / haer natuer en werck te ondersoecken / waer in mijn tijt niet qualijck besteedt : Want heb haest gemerckt / dat dese waren de Deuren / tot rechte kennis der dinghen : Waerom met goeden yver de Natuer des Waters aenghegrepen / willende dat uyt sijn selfs natuer / door verscheyden vaten ende pypen (op vreemde manieren gheboghen) opwaerts doen klimmen / maer 't was al voor niet : want tē wilde niet een hayr breet rysen : Maer gelyck sijn natuer / liep altyts na bene-

55
 de/ hebbe niet te min *U*scheyde lustige
 fonteynkens gemaect / so op *U*scheyde
 manierē/ eē tijt lanc dooꝛt dalē vā haer
 epgen water / opwaerts straelden/ op
 die hoogte vā 20. oft meer voetē: maer
 dese beweegnis was gering doot / ten
 waer wederom dooꝛt vallende wateren
 lebendich gemaect / waerō mijn soete
 hoop/weder verlozē : *E*n welcomē ge-
 looft/dat die oorzac van *P*rimum mo-
 bile, vooꝛ den mensch onmogelijc was
 te begrijpē. *M*aer onderzoekende met
 groote neerstichz die verborge oorzac/
 waerō het water altijt na benedē liep/
 so hebbe dz tē leste *U*staē/dooꝛt onder-
 binden van de wōderlijcke nature des
 viers. *D*aerō/ o *K*oning/ my niet wey-
 nich *U*blijt: want doe *U*stont/waerō so
 lāg gedooft/en wat de wōderlycke oor-
 zac was/van *P*rimum mobile: also ooc
 hoe dē *H*emel beweegt/alle de sterren/
 die *P*laneten / het *W*ater / die *A*erde:
 en hoe oft dooꝛt wat oorzac die *A*erde
 ghedraghen wort / int midden van de
*L*ucht / waerom het water hem *C*irc-
 kel-ronde om den *A*erdtbodem sluyp/
 waerom alle dinghen dalen nae 'tmid-
 den der *A*erdē/ uytgesondert het vyer.

dê/hebbe niet te min verscheydê lustige fonteynkens gemaect / so op verscheydê manierê / eê tijt lanc doort dalê vâ haer eygen water / opwaerts straelden / op die hoogte vâ 20. oft meer voetê : maer dese beweegnis was gering doot / ten waer wederom door vallende wateren levendich gemaect / waerô mijn soete hoop / weder verlorê : En volcomê gelooft dat die oorsaec vant Primum mobile, voor den mensch onmogelijc was te begrijpê. Maer ondersoeckende met groote neerstichz die verborgê oorsaec / waerô het water altijd na benedê liep / so hebbe dz tê lestê verstaê/door't onder vinden van de wôderlijcke nature des viers. Daerô / o Koning / my niet weynich verblijt: want doe verstont / waerô so lâg gedooft / en wat de wôderlycke oorsaec was / vant Primum mobile: alsoo ooc hoe de Hemel beweegt / alle de sterren / die Planeten / het Water / die Aerde : en hoe oft door wat oorsaeck die Aerde ghedraghen wort / in't midden van de Lucht / waerom het water hem Circel-ronde om den Aerdtbodem sluyt / waerom alle dinghen dalen nae't midden der Aerdê / uytgesondert het vuer.

56

Ende ter contrarie / hoe die Son / die
 Maen / en alle die Sterren / inde hooch-
 te ghe draghen worden ; Alsoo oock de
 oorzaeck van Regen / van Windt / van
 Donder / van Blixem / van Bloedt / en
 hoe alle dinghen gheboedt worden / en
 haer vermeerderen : Ten waer (O Ko-
 ning) dit so wel konde bewysen met le-
 vendige instrumentē / als met natuer-
 lycke reden / so en soude niet hebbē be-
 staen dus veel te schryven : Want my
 is wel bekende / dat meest alle kloecke
 verstanden niet willen ghelooven / dat
 wy dese verburgen oorzaken niet onse
 vernuft mogen begryppē / waerom toe-
 bewijs dat versta die oorzaeck vant Pri-
 mum mobile : So maeck een Klood / die
 hem eeuwelijck bewegen can / nae den
 loop des Hemels / alle 24 urē eens cont-
 om / of so veel malen meer als van noo-
 den : Also dat in dupsent jaer niet eens
 falieren wil / ons wysende / Jarē / Maē-
 den / Dagen / Uren ; den loop van Son /
 van Maen / van alle Planetē en Ster-
 ren / wiens loop den mensch bekent : al-
 so oock maeck allerley Instrumenten /
 die eeuwelijck spelen op haer tijt , en in
 sume

Ende ter contrarie / hoe die Son / die
 Maen / en alle die Sterren / in de hooch-
 te ghedraghen worden : Alsoo oock de
 oorsaeck van Regen / van Windt / van
 Donder / van Blixem / van Vloedt / en
 hoe alle dinghen ghevoedt worden / en
 haer vermeederen : Ten waer (O Ko-
 ning) dit so wel konde bewysen met le-
 vendige instrumentê / als met natuer-
 lycke reden / so en soude niet hebbê be-
 staen dus veel te schryven : Want my
 is wel bekendt / dat meest alle kloecke
 verstanden niet willen ghelooven / dat
 wy deze verburgen oorzaken met onse
 vernuft mogen begrypê / waerom tot
 bewijs dat versta die oorsaec vant Pri-
 mum mobile : So maeck een kloot / die
 hem eeuwelyck bewegen can / nae den
 loop des Hemels / alle 24 urê eens ront-
 om / of so veel malen meer als van noo-
 den : Also dat in duysent jaer niet eens
 falieren wil / ons wysende Jarê / Maê-
 den/ Dagen / Uren, den loop van Son /
 van Maen / van alle Planetê en Ster-
 ren / wiens loop den mensch bekent : al-
 so oock maeck allerley Instrumenten /
 die eeuwelyck spelen op haer tijt, en in

57

summa wat vooꝝ een tist gemaect kan
 werden/dooꝝ dalent ghewicht/of dooꝝ
 spring-beeren / dooꝝ loopende waterē/
 dooꝝ wint/oft dooꝝ vper/ dat kan ghe-
 maect worden dooꝝ dese kennis vooꝝ
 eeuwelijc. Maer die costen alleen/ zyn
 die oorsaeck/dattet onprofijtelijck/ om
 te gebuycken vooꝝ groot gewelt. En
 vooꝝder tot bewijs/hoe versta / waerō
 die dingen opwaerts ryfen/ oft neder-
 waerts dalen/oft dooꝝ wat oorsaeck de
 Aerde in't midden van t water/ en het
 Water in't midden van de Lucht ghes-
 dragen werden: soo hang alsoo/in een
 besloten Glas/ de Aerde in't middē vā
 'tWater/ en het Water in't middē van
 de Lucht/en de Lucht int midden van
 'tVper / den een den anderē ombangē-
 de/en haer selven so ront makende/ als
 eenigh ding op die Weerelt/ seer won-
 derlyck en gheneuchlyck om sien. Ofte-
 ter contrarie/hang die lucht int middē
 van't water/ soo ront als een klood/ en
 het Water in't midden van de Aerde/
 den een den anderen ombangende/ ges-
 lyck wy sien doen de Lucht den Aerde-
 bodem. En maec aldus/ hoog als laeg/

D s

laeg

summa wat voor een tijt gemaect kan
 werden / door dalent ghewicht / of door
 spring-veeren / door loopende waterê /
 door wint / oft door vuer / dat kan ghe-
 maect worden door dese kennis voor
 eeuwelijc. Maer die costen alleen / zyn
 die oorsaeck / dattet onprofijtelijck / om
 te gebruycken voor groot gewelt. En
 voorder tot bewijs / hoe versta / waerô
 die dingen opwaerts rysen / oft neder-
 waerts dalen / oft door wat oorsaeck de
 Aerde in't midden van't water / en het
 Water in't midden van de Lucht ghe-
 dragen werden : soo hang alsoo / in een
 besloten Glas / de Aerde in 't middê vâ
 't Water / en het Water in 't middê van
 de Lucht / en de Lucht in 't midden van
 't Vuer / den een den anderê omvangê-
 de / en haer selven so ront makende / als
 eenigh ding op die Weerelt / seer won-
 derlyck en gheneuchlyck om sien. Oft
 ter contrarie / hang die lucht int middê
 van't water / soo ront als een kloot / en
 het Water in 't midden van de Aerde /
 den een den anderen omvangende / ge-
 lyck wy sien doen de Lucht den Aerd-
 bodem. En maec aldus / hoog als laeg /

58

laeg als hoog/ het licht als zwaer/ het
 zwaer als licht: en doe het staende wa-
 ter opwaerts rypen/ tot die hoochde vā
 thien/ twintich/ hondert/ oft meer voe-
 ten. Doozts also verstaet die oorsaec des
 Wints, maect instrumenten die ghes-
 weldelyck wint geben, en dooz die ken-
 nis van ebbe en bloede/ maect een In-
 strument dat eeuwelyck ebt en bloeyt/
 tusschē nacht en dach tweemaal hoog
 en laeg, wysende dooz scherp opmerc-
 ken / Maenden/ uren / en andere din-
 gen meer. Gelyck (O Koningh) in die
 tegenwoordige Instrument meugt siē
 en proeben/ alle na lust/ die waerheyde
 van myn schryven: Dit is een twijgh-
 ken van den eeuwigly-betwegghenden
 Boom / ghegriffet op de ware kennis
 der Elementen/ een wit vā alle onder-
 soeckers der dingen / tot eeuwiger ge-
 dachtenis/ vooz den genen so na komē
 zullen/ op datse souden verstaē die wō-
 derlyckheydt van de Natuere / en wat
 dooz haer gaben Onnogen: waeromme
 hē also ooc bereypt die andere proebē te
 vertoonen/ verhopende daer dooz veel
 menschen te doen smaken die aenghe-
 name

laeg als hoog / het licht als zwaer / het zwaer als licht : en doe het staende water opwaerts rysen / tot die hoochde vâ thien / twintich / hondert / oft meer voeten. Voorts also verstaë die oorsaec des Wints, maeck instrumenten die gheweldelyck wint geven, en door die kennis van ebbe en vloedt / maeck een Instrument dat eeuwelyck ebt en vloeyt / tusschê nacht en dach tweemaal hoog en laeg; wysende door scherp opmercken / Maenden / uren / en andere dingen meer. Gelyck (O Koningh) in dit tegenwoordige Instrument meugt siê en proeven / alle na lust / die waerheydt van myn schryven : Dit is een twijghken van den eeuwich-beweghenden Boom / ghegriffet op de ware kennis der Elementen / een wit vâ alle ondersoeckers der dingen / tot eeuwiger gedachtenis / voor den genen so na komê zullen / op dat se souden verstaê die wonderlyckheydt van de Natuere / en wat door haer gaven vermogen: waeromme bê also ooc bereyt die andere proevê te vertoonen / verhopende daer door veel menschen te doen smaken die aenghe-

59

name soetheyt van de verburgen oorz-
 saeck der dingen: want onderbinding
 leert my / dat gheen soeticheyt by Na-
 tuers ware kennis te vergelycken / al-
 soo ons leert verstaen die volmaeckte
 goetheyt/wijshepdt en moghenthepdt
 Gods: Waerom wil niet/ghelyck veel
 booz my gedaē / haer roemende won-
 derlycke dinghen/stellende het bewijs
 daer van met seltsame namen/en vrees-
 de processen / wel wetende wanneer
 haer raem met naecte redē souden be-
 wysen/dat alle menschen haer soetheyt
 souden gewaer worden/en also haren
 grooten Naem verliesen. Hieromme
 wil niet allene bewysen met reden en
 exempelen/maer ooc die exempelē ver-
 klaren na die waerheyt: En booz eerst
 vertellen die oorzsaeck des Opers/daer
 na sijn natuer en werck: Also oock die
 eygenschap van d'andere Elementen;
 En boozdts achterbolghende wat die
 koude is / wat die oorzsaeck van't Pri-
 mum mobile , wat die oorzsaeck van de
 Son/hoe die beweegt/den Hemel/alle
 Sterren/die Maen/de Zee/den Aert-
 bodem/wat die oorzsaeck van Eb/van
 Dloet/

name soetheyt van de verburgen oorsaeck der dingen : want ondervinding leert my / dat gheen soeticheyt by Natuers ware kennis te vergelycken / alsoo ons leert verstaen die volmaeckte goetheyt / wijsheydt en moghentheydt Gods : Waerom wil niet / ghelyck veel voor my gedaê / haer roemende wonderlycke dinghen / stellende het bewijs daer van met seltsame namen / en vreêde processen / wel wetende wanneer haer raem met naecte redê souden bewysen / dat alle menschen haer sotheyt souden gewaer worden / en alsoo haren grooten Naem verliesen. Hieromme wil niet alleene bewysen met reden en exempelen / maer ooc die exempelê verklaren na die waerheyt : En voor eerst vertellen die oorsaeck des Vuers / daer na sijn natuer en werck : Alsoo oock die eygenschap van d'andere Elementen. En voordts achtervolghende wat die koude is / wat die oorsaeck van 't Primum mobile, wat die oorsaeck van de Son / hoe die beweegt / den Hemel / alle Sterren / die Maen / de Zee / den Aertbodem / wat die oorsaeck van Eb / van

60

Dloet/van **D**onder/ van **B**lixem/ van
Regen/ van **W**int / en hoe alle dingen
 wajfen en vermeerderen / verhopende
 hier dooz anderé den wegh te wjfen/
 so ick na veel doling gebonden/ op dat
 sp dooz kleynen arbeyt/ wonderlycker
 dingen souden in't licht bzingé: want
 verklare vooz den lebendighen **G**oet/
 dat noch die schriften van de **O**uden/
 noch eenighen mensch in de minste
 hulp hier in gedaë heeft: maer heb dis
 alleen gebonden/ dooz ghestadigh op-
 mercken/ in't ondersoecken van de **E**les-
 menten: **W**ant wy hebben oock geen
 getuygenis/ dat de **O**uden dese wetens-
 schap bekent is ghewest / hoe-wel
 daer veel nae getracht. **C**icero schrijft/
 dat **A**rchimedes had een **S**phæer ghe-
 maect die hem eeuwelyc na den loop
 des **H**emels konde bewegé: maer sou-
 de dooz 'tverderlijcke **O**orlogh/ beyde
 den **M**eeſter en sijn **I**nstrument op ee-
 nē dach vernielt zyn/ waerom het teec-
 ken van waerheyt verlorē. **D**aer wor-
 den wel herscheyden **P**roceſſen vā hee
Mobile by den **O**uden beschrebē/ maer
 'tzyn die grootste beuselē van de **W**ee-
 re/

Vloet / van Donder / van Blixem / van Regen / van Wint / en hoe alle dingen wassen en vermeerderen / verhopende hier door anderê den wegh te wysen / so ick na veel doling gevonden / op dat sy door kleynen arbeyt / wonderlycker dingen souden in 't licht brengê : want verklare voor den levendighen Godt / dat noch die schriften van de Ouden / noch eenighen Mensch my de minste hulp hier in gedaê heeft : maer heb dit alleen gevonden / door ghestadigh opmercken / in 't ondersoecken van de Elementen : Want wy hebben oock geen getuygenis / dat de Ouden dese wetenschap bekent is gheweest / hoe-wel daer veel nae getracht. Cicero schrijft / dat Archimedes had een Spheer ghemaeckt die hem eeuwelyc na den loop des Hemels konde bewegê : maer soude door verderflijcke Oorlogh / beyde den Meester en sijn Instrument op eenê dach vernielt zyn / waerom het teecken van waerheyt verlorê. Daer worden wel verscheyden Processen vâ het Mobile by den Ouden beschrevê / maer 't zyn die grootste beuselê van de Wee-

61

re't/wonder veel verleyt/ maer niemāc
 p't uytgherecht: Waren die Proceffen
 goet / die Guden souden die gemercke
 hebben/en ons in gedachtenis gelatē/
 waer van wil alle Liefhebbers waers-
 schouwē / en haer een beter wegh wps-
 sen: Biddende den genadigen Godt/
 alle Koninghen ende Regenten te ver-
 lichten/ met sijn goedertierenē wijsheyt/
 op dat alle Menschen (o Koningh/ ge-
 luyck wy uwe Onderfaten) soudē sma-
 ken die ware wellust van de Godtlijc-
 ke byede/ waerom dooz uwe M. genie-
 tende / de grootste weldaet die van den
 wijssten Regent te wenschen / soo wete
 niet wat danckbaerheyt sal bewysen:
 oberdenckende/ hoe meest alle Konin-
 gen haer laten verleyden vande blinde
 begheerte/ soeckende doozt bloedighe
 Oorlogh vermeerderinge des Rijcks/
 niet gedenckende/ hoe dat onmogelijc
 te verkrpgē/ sonder grooter verlies en
 elendich verderf dan haer ghetrouwe
 Onderfaten/ die lijf/ goet/ bloedt/ daer
 vooz moeten abontueren: wat kloek
 verstant wil sijn leben alleen vergelijc-
 ken by eenigh verganckelijck goetē
 Waer

relyt / wonder veel verleyt / maer niemât
yet uytgherecht : Waren die Processen
goet / die Ouden souden die gemerckt
hebben / en ons in gedachtenis gelatê /
waer van wil alle Liefhebbers waer-
schouwê / en haer een beter wegh wy-
sen : Biddende den genadigen Godt /
alle Koninghen ende Regenten te ver-
lichten / met sijn goedertierene wijshz /
op dat alle Menschen (o Koningh / ge-
lyck wy uwe Ondersaten) soudê sma-
ken die ware wellust van de Godtlijc-
ke vrede / waerom door uwe M. genie-
tende / de grootste weldaet die van den
wijsten Regent te wenschen / soo wete
niet wat danckbaerheyt sal bewysen :
overdenckende / hoe meest alle Konin-
gen haer laten verleyden van de blinde
begheerte / soeckende door 't bloedighe
Oorlogh vermeerderinge des Rijcks /
niet gedenckende / hoe dat onmogelijc
te verkrygê / sonder grooter verlies eñ
elendich verderf dan haer ghetrouwe
Ondersaten / die lijf / goet / bloedt / daer
voor moeten avontueren : wat kloeck
verstant wil sijn leven alleen vergelijc-
ken by eenigh verganckelyck goet?

62
 Waer upē mogē bekenen die vruēts
 vā het bloedige oorlog/ en die wijsheps
 vā de vreedsame koningē/ welcke door
 goede wettē soeckē te vhoeden die mis-
 daet/ en tquaet door Justitia rechtveers-
 delijc te straffē: gedenckende/ dz recht-
 veerdicheyt n3 wil/ dz straf de misdaet
 sal overwegē/ maer lieber dz straf door
 beweeglycke barmhertich3 soude ver-
 licht wordē/ op dat alle menschē soudē
 smakē die aēgename vrucht vā de wy-
 se regētē/ en in plaets van't wreēde bit-
 tere oorlog/ haer vmaakē met de soetig-
 heyt vā de konstē/ waerō tot eē inley-
 ding dese myne arbeyp begonnē: maer
 also myn meyninge n3 en can volcomē
 uptbeeldē/ noch in d' Engelsche/ noch
 in de Latijnsche tael/ soo hebbe dat in
 duyp3 geschrebē/ en vā woort tot woort
 latē oversettē/ om dz dē sin overander-
 lijc soude mogē vstaē/ en haer somtijts
 in de wōderlijcheyt van de nature vers-
 maken: waeromme verhope dat myn
 goede wille sult tē bestē nemē/ en lang
 gesont en vreedsaem lebē/ onder de bes-
 scherminghe van de moghende hande
 Godts/ Amen.

Cornelis Drebbel.

Waer uyt moge bekennen die vrucht
 vâ het bloedige oorlog / en die wijsheyt
 vâ de vreedsame Koningê / welcke door
 goede wettê soeckê te verhoeden die mis-
 daet / en tquaet door Justitia rechtveer-
 delijc te straffê: gedenckende/ dz^{xvi} recht-
 veerdicheyt nz^{xvii} wil / dz straf de misdaet
 sal overwegê / maer liever dz straf door
 beweeglycke barmhertichz soude ver-
 licht wordê / op dat alle menschê soudê
 smakê die aêgename vrucht vâ de wy-
 se regê / en in plaets van 't wreede bit-
 tere oorlog/ haer vermakê met de soetig-
 heyt vâ de Konstê / waerô tot eê inley-
 ding dese myne arbeyt begonnê : maer
 also myn meyninge nz en can volcomê
 uytbeeldê / noch in d' Engelsche / noch
 in de Latijnsche tael / soo hebbe dat in
 duyts geschrevê / en vâ woort tot woort
 latê oversettê / om dz dê sin ôverander-
 lijc soude mogê verstaê/ en haer somtijts
 in de wôderlijcheyt van de nature ver-
 maken, waeromme verhope dat myn
 goede wille sult tê bestê nemê / en lang
 gesont en vreedsaem levê / onder de be-
 scherminghe van de moghende handt
 Godts / Amen.

Cornelis Drebbel

LOF-LIED-DICHT: ⁶³

Op de Natuer-kund,
K. I. *Drebbel.*

O Vvat on-gehoorde zaken!
Noch geraken,, an den dag:
Yder vvel verblyden mach,
Die in't vveten héft vermaken:
Nu men smaken,, mach, vvaer an
Onz de *Wét-lust* leyden kan.

Gy die met geen laffe reden
u te vreden,, houd zoo licht,
Maer vél meer betraut 'tgezicht:
Kom doch ras by *Drebbel-treden*:
Eer gy heden,, vveder keert
Zult verkrygen u begeert.

Is vvel oyt een opgerezen,
Die, als dezen,, *Drebbelaer*
Drebbeld' de *Natuere* naer?
Neen voorvvaer: Van geen vvy lezen,
Die bevvezen,, en verklaert
Zoo héft, der *Begins'len aerd.*

Hier

LOF-LIED-DICHT:

Op de Natuer-kund

K.I. Drebbel

O Wat on-gehoorde zaken!
 Noch geraken,, an den dag:
 Yder wel verblyden mach,
 Die in't weten héft vermaken:
 Nu men smaken ,, mach, waer an
 Onz de *Wét-lust* leyden kan.

Gy die met geen laffe reden
 u te vreden,, houd zoo licht,
 Maer véel meer betraut 't gezicht:
 Kom doch ras by *Drebbel*-treden
 Eer gy heden,, wederkeert
 Zult verkrygen u begeert.

Is wel oyt een opgerezen,
 Die, als dezen,, *Drebbelaer*
Drebbeld' de *Natuere* naer
 Neen voorwaer: Van geen wy lezen,
 Die bewezen,, en verklaert
 Zoo héft, der *Begins'len aerd*.

64

Hiergy muegt den *Donder* hooren
 Van te vooren,,bald'ren gram,
 Daer volgt naer een *Blik sem-ulan:*
Regen, Hagel: Sne om d'ooren,
 Me kond spooren,, (als gy vvilt)
Koud', of Hitze, Wind, of Stilt'.

Hier gy ziet de *Lust* van't leven!
Sterren zvveven,, om haer *As*,
 Noch te langzaem, noch te ras,
 Maer als 't*Groote-rond* gedreven.
 VVilt dan geven,, *Eer en Lof*,
 Die beschreven héft déz' stof.

Die't beschreven doet versterken,
 Met *Tuyg-werken*,, die in schyn
Levend', (doch *Natuerlyk*) zyn.
Meer als Mensch! naer *menschē* merken.
Baut dan *Kerken*,, t'zynder *Eer*,
 Daer m'hem *lov'*, en *leer'* zyn *Leer*.

'tVernoegen héft *W I L S* genoeg

W I L S.

Hier gy muegt den *Donder* hooren
 Van te vooren,,bald'ren gram,
 Daer volgt naer een *Bliksem-vlam*:
Regen, Hagel:Snee om d'ooren,
 Me kond spooren,,(als gy wilt)
Koud', of Hitte, Wind of Stilt'.

Hier gy ziet de *Lust* van't leven!
Sterren zweven,, om haer *As*,
 Noch te langzaam, noch te ras,
 Maer als't *Groote-rond* gedreven.
 Wilt dan geven,,*Eer en Lof*,
 Die beschreven héft déz' stof.

Die 't beschreven doet versterken,
 Met *Tuyg-werken*,, die in schyn
Levend',(doch *Natuerlyk*) zyn.
Meer als Mensch! naer *mensche* merken.
Baut dan Kerken,, t'zynder *Eer*,
 Daer m'hem *lów'*, en *leer'* zyn *Leer*.

't Vernoegeen héft WILS genoeg.

FWIS.

II.

HARLEIAN *Manuscr.*, No. 7011, Folio 56, British Museum, London

In gratiam Regiae Majestatis
 a[que] Illustrissimi Principis di-
 versa perfecit Instrumenta. Nempe
 Perpetuum Mobile, Perspicilla
 quae Longinqua in angustum con-
 trahunt. Jussu itidem R[egiae]
 M[ajestatis] Instrumentum cassario
 absolvi: probram clavicymbali radiis
 solis ictam musicam vocem edentem
 exhibui; ac si per fortunam meam
 licuisset illud opus omnibus suis
 numeris (ut animo conceperam)
 absolvere, jam inter mundi mira-
 cula recenseretur. Ubi enim sol
 prodiisset, cortinae et operculum
 clavicymbali se primum aperuis-
 sent; deinde sonuisset id[que]
 durante splendore solis, sole vero
 recondito vel post nubes latente
 desiisset; fonticulus huic annexus
 semper fluxisset, splendente solo
 centum et amplius latices vomuis-
 set, quo remoto omnes in se
 recidissent, exceptis duobus aut
 tribus.

Neptunus cum Tritonibus Nym-
 phis[que] suis eodem sole radiante
 e monte ad lavandum in hunc
 fontem se recepisset. Eo[que]
 abscondito in cavernam suam re-
 diisset *Phoebus* quattuor[que] vo-
 lantibus equis vectus ac cytharam
 pulsans e nubibus erupisset, vi-
 susque fuisset motu alarum equo-
 rum aeri inhaerere. Haec omnia
 solo beneficio radiorum solis jam
 dudum praestitsem, si Regia
 Vestra Majestas visa clavicymbali
 possibilitate, pecunia mihi suppe-
 tias tulisset, ut promiserat; sed
 cum hoc non praestiterit ne[que]
 aliquid beneficiis a Regia majestate
 acceperim, sum impar majoribus
 sumptibus. Itaque humillime rogo
 ut mihi opem ferat pecunia vel

Met begunstiging Uwer Koninkl.
 Majesteit en van den doorluchtigen
 Prins, heb ik verschillende instru-
 menten vervaardigd. Namelijk een
 Perpetuum Mobile²⁾ en een Verre-
 kijker, welke dingen op verren af-
 stand nabij brengt¹⁾. Eveneens heb
 ik, op bevel van Uwe Majesteit, aan
 den schatmeester (Lord Treasurer)
 een ontwerp van een instrument,
 voor nl. van een clavecymbel,
 gelegd, hetwelk, door de stralen
 van de zon getroffen, een muzi-
 kaal geluid doet hooren; en indien
 mijn goed geluk mij had veroorloofd,
 om dat werk in al zijne onder-
 deelen (zooals ik mij dat in den
 geest had voorgesteld) te volein-
 digen, dan zou het zeker al onder
 de wonderen der wereld geteld
 zijn geworden²⁾. Dan zouden toch,
 zoodra de zon geschenen had,
 zich de ketels (pijpen) en het
 deksel (klep) van het clavecymbel
 eerst geopend hebben; vervolgens
 zou het een geluid hebben doen
 hooren; en dat wel zóó lang als
 de luister der zon duurt³⁾. Maar
 nadat de zon verdwenen zou zijn
 of zich achter de wolken zou hebben
 verscholen, zou het opgehouden
 hebben; en de fontein, die er mee
 verbonden was, zou steeds gevloed
 hebben, en terwijl de zon scheen,
 zou zij honderd en meer stralen
 hebben opgespoten, die dan, als de
 zon weer verdwenen ware, op twee
 of drie na, alle in zich zelve weer
 zouden teruggevallen zijn. *Nep-
 tunus* met zijn Tritons en Nymfen
 zouden, terwijl de zon scheen,
 zich uit den berg in de fontein
 begeven hebben, om daar te baden.
 En nadat hij zich in zijne spelonk
 zou teruggetrokken hebben, zou

stipendio. Vel permittat liberum sortilegii exercitium per hos menses intra jurisdictionem Londinensem, quod jam diu R[egia] M[ajestas] mihi concessit, si consensum D[omini] Majoris possem impetrare eo[ue] res jam deducta, ut non amplius ipsa adversetur, modo duorum aut trium e consilio regio subsignationes illi exhibeantur, quas mihi R[egia] M[ajestas] regia sua autoritate facile posset procurare. Si vero neq[ue] haec neq[ue] quidquid aliud in nos velit conferre, humillime rogo, ut me certiozem reddat, ne pecuniam et tempus mihi pretiosum veterius in vanum perdam; praestat enim nihil expectare, quam diutius intra spem ac metum fluctuare.

R[egiae] M[ajestatis] humillimus servus

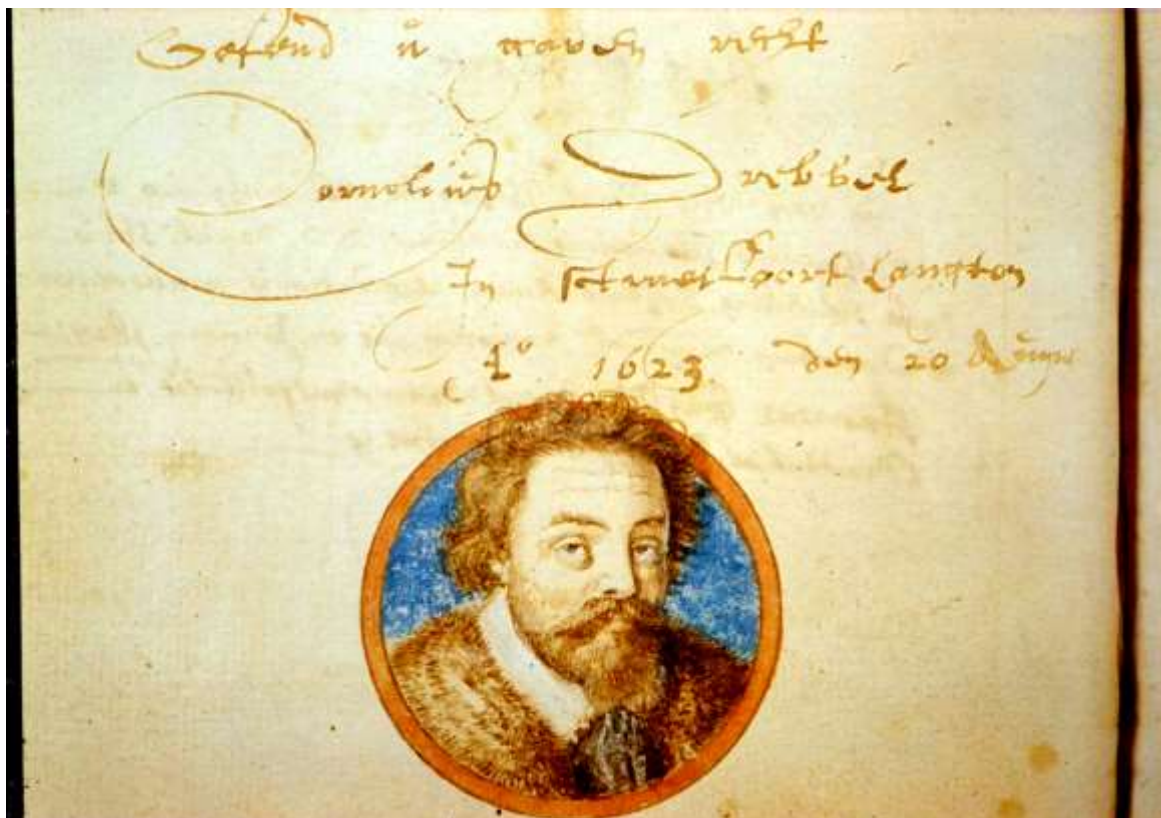
CORNELIUS DREBBEL.

Phoebus op zijn door vier gevleugelde paarden getrokken wagen, vanuit de wolken verschenen zijn, terwijl hij zijn cither bespeelde en de paarden zouden door de beweging hunner vleugels als in de lucht schijnen te hangen. Alle die zaken zou ik al lang, enkel met behulp van de kracht der zon, hebben tot stand gebracht, indien Uwe Koninklijke Majesteit, na de mogelijkheid van het clavecymbel te hebben erkend, mij, gelijk Zij beloofd had, met geld had ondersteund. Maar daar Zij dat niet gedaan heeft, en ik ook geene andere inkomsten van Uwe Maj. heb ontvangen, ben ik niet in staat, om grootere uitgaven te doen. Daarom vraag ik Haar nederigst, dat Zij mij te hulp moge komen met geld of met eene bijdrage. Of dat Zij mij de vrije uitoefening van eene loterij gedurende deze maanden zal toestaan binnen het rechtsgebied van Londen, zooals Uwe Kon. Maj. mij zulks reeds lang heeft toegezegd, indien ik de concessie van den Lord Mayor daartoe zou kunnen verkrijgen; en de zaak was reeds zòover gekomen, dat zij zelve voor mij geene moeilijkheden zou meebrengen, mits mij slechts de handteekeningen van twee of drie leden van den Privy Council verstrekt werden, die Uwe Maj. mij door Hare autoriteit gemakkelijk zou kunnen doen geworden. Maar indien Zij noch dit, noch iets anders voor mij zou wenschen te doen, dan verzoek ik nederig, dat Zij mij daaromtrent zekerheid zal willen geven; opdat ik niet nog langer mijn geld en mijn kostbaren tijd tevergeefs zal ten offer moeten brengen. Immers het is beter niets te verwachten, dan nog langer tusschen hoop en vrees geslingerd te worden. Ik ben Uwer Majesteit nederigste slaaf,

CORNELIUS DREBBEL.

Oefend u gaven recht

Cornelius Drebbel
In Straetfoort Langton
A° 1623 den 20 Augs

Bron: Album Amicorum van Daniel Stolcius.
University of Uppsala

Dreble of the parish of Trinity Minories, London being in good health of bodie and
 of perfect mind and memory having an Intent to make his last will and testament
 nuncupative uttered and spake these words following or the very same in effect:
 I give and bequeath my whole estate to be equally divided between my following
 children viz. John Dreble, Jacob Dreble, Cathryne Kiffler, and Ann Kiffler
 in the presence and hearing of Henry J..enson, and Abraham Kiffler.

Septimo die mensis Novembris Anno Domini Millesimo
 Sexcentesimo Tricesimo Tertio emanavit Commissio Johanni Dreble, et Jacobo
 Dreble filiis dicti defuncti habentibus & Ad administrant bona iura et credita
 dicti defuncti iuxta tenorem et effectum Testamenti nuncupativi ipsius defuncti eo quod
 dictus defunctus nullum in eodem nominavit executorem. De bene et fideliter adminstrando eadem ad
 sancta Dei evangelia iurate.

Memorand that Cornelius :

Dreble of the parish of [Trinity Minories](#) London, being of good health of bodie and
 of perfect mind and memory having an intent to make his last will and testament
 nuncupative uttered and spake these words following or the very same in effect:
 I give and bequeath my whole estate to be equally divided between my following
 children viz. John Dreble, Jacob Dreble, Cathryne Kiffler and Ann Kiffler
 in the presence and hearing of Henry J..enson , and Abraham Kiffler

Septimo die : mensis Novembris Anno Domini Millesimo (7 nov 1633)

Sexcentesimo Tricesimo Tertio emanavit Commissio Johanni Dreble et Jacobo
 Dreble filiis dicti defuncti habentibus & Ad administrant bona iura et credita
 dicti defuncti iuxta tenorem et effectum Testamenti nuncupativi ipsius defuncti eo quod
 dictus defunctus nullum in eodem nominavit executorem. De bene et fideliter adminstrando eadem ad
 sancta Dei evangelia iurate.

transcribed by Francis FRANCK

- Bovenstaande geeft al aan waar Drebbel in die tijd woonde (Trinity Minories outside the eastern boundaries of the [City of London](#); but within the [Liberties of the Tower of London](#)) namelijk [hier](#) in de buurt.
- Vergelijkbare latijnse formules in http://www.oxford-shakespeare.com/Probate/PROB_11-72_f_124.pdf

Grondige oploffinge

van de

Natuur en Eygenschappen der

E L E M E N T E N.

En hoe fy veroorſaken *Donder, Blixem, Hitte, Koude, Wind, Regen, Hagel, Sneeuw &c.* En waar toe fy dienſtig zijn.

Als mede

Een klare beſchrijving van de

Q U I N T A E S S E N T I A.

Noyt voor deſen gedrukt.

Noch een

D E D I C A T I E V A N ' T
P R I M U M M O B I L E.

Alles gedaan door den grooten Hol-
landſchen Philoſooph *Cornelis
Drebbel van Alkmaar.*

' t A M S T E R D A M.

Gedrukt voor de Lief-hebbers, Anno Chriſti
1688. En zijn te bekomen by *Jacob CLAUS*
Boekverkoper in de *Prinſſe-ſtraat.*

p. 3 Cornelis Drebbel van de Elementen – Voor-reden

Wanneer gy Beminde, dit Tractaat zult sien, so gelooft dat ik dat om u, ende niet om mijne eere geschreven hebbe, want my wel bekend is, de ydelheid van alle roem: zyn wy niet van eenen God geschapen, onnoosel ende ootmoedig? ...

p. 11 Het Eerste Capittel ...

p. 28 Afbeelding

p. 55 ... Tot Lof en versekeringhe van onsen Salichmaker, AMEN

p. 56 -82 Quinta Essentia **hieronder**

p. 83 Lustgierigen Leser, indien gy begeerich zijt om te weten wie en hoedanig desen voors. ...

p. 84 *Gherit Pietersz. Schagen, wenscht den Eerweerdigen, Wel-geleerden, Sterkten-bouwmeester*

p. 91 *Dedicatie of toeschryvinge, van den diepsinningen, en in 't licht der Natuuren seer ervaren ...*

p. 108 ... *onder de bescherminge van de mogende handt Godts, Amen*

Het valt op dat de Quinta Essentia vier maal in het latijn (°6 en °7 in 1621, °9 en °11 in 1628) en één maal in het frans (°13 in 1672) is verschenen, vooraleer onderstaande versie in 1688 het licht zag. Heeft Drebbel de Quinta Essentia dan in het latijn geschreven?

86

CORNELIS DREBBEL

van de

QUINTA ESSENTIA.

HET EERSTE CAPITTEL.

DE *Quinta Essentia* is een eeuwich, onveranderlijk, onverbrandelijk, gelijk de Hemel onoverwinnelijk, en in alle *Elementen* een volkomen ding: seer vol warmte, droochte, koude, en vocht, dat het schier ongelooflijk is. Dan wanneer warmte van noden is, so geeft sy de selven, also dat men, ('t welk seer wonderlijk is) sijn koude niet bemerkt: also ook geene warmte als men die geeft aan sulke die verkoeling
be-

CORNELIS DREBBEL.

van de

QUINTA ESSENTIA.

HET EERSTE CAPITTEL.

De Quinta Essentia is
een eeuwich, onver-
anderlijk, onverbran-
delijk, gelijk de He-
mel onoverwinnelijk,

en in alle *Elementen* een vol-
komen ding: seer vol warm-
te, droochte, koude, en vocht,
dat het schier ongelooflijk is.
Dan wanneer warmte van noden
is, so geeft sy de selven, also dat
men ('t welk seer wonderlijk is)
sijn koude niet bemerkt: also
ook geene warmte als men die
geeft aan sulke die verkoeling

van de QUINTA ESSENTIA. 57
 begeeren : maar waar vochtig-
 heyt ontbreekt geeft fy de selve
 overvloedigh, en nochtans ver-
 schijnt geen droochte; en soo
 gaat het ook met d'andere Qua-
 liteiten der Elementen : derhal-
 ven is het ook een souvereine
Remedie voor alle krankheden.
 Alle *Quintæ Essentiæ* zijn van
 gelijke kracht als fy wel bereyt
 zijn, en daar is niet aangelegen
 uyt welk een *Materie* fy zijn.
 Licht wilt gy seggen: wanneer
 in alle *Quinte Essentiis* een ge-
 lijke kracht is, waarom heb-
 ben dan d'ouden die uyt het
 gout d'andere voorgestelt? Ik
 antwoorde, datter wel niets op
 de werelt is, waar in de *Quinta*
Essentia soo reyn is, als in het
 Gout: want het Gout is volko-
 men, het is sonder verbrande-
 lijkheyt, en het heeft weynich

begeeren, maar waar vochtig-
 heyt ontbreekt geeft sy de selve
 overvloedigh, en nochtans ver-
 schijnt geen droochte, en soo
 gaat het ook met d'andere Qua-
 liteiten der Elementen: derhal-
 ven is het ook een souvereine
Remedie voor alle krankheden.
 Alle *Quintae Essentiae* zijn van
 gelijke kracht als sy wel bereyt
 zijn, en daar is niet aangelegen
 uyt welk een *Materie* sy zijn.
 Licht wilt gy seggen: wanneer
 in alle *Quinte Essentiis* een ge-
 lijke kracht is, waarom heb-
 ben dan d'ouden die uyt het
 gout d'andere voorgestelt ? Ik
 antwoorde, datter wel niets op
 de werelt is, waar in de *Quinta*
Essentia soo reyn is, als in het
 Gout: want het Gout is volko-
 men, het is sonder verbrande-
 lijkheyt, en het heeft weynich

58 CORNELIS DREBBEL
 of geen veselen by sich: daar-
 om als nu sijn *Quinta Essentia*
 van het Lichaam, sonder by-
 blyvinge der *Corrosiven* ge-
 scheyden, en met *Spiritus Vini*
gereeetificeert wert, so is sy veer-
 dich, en seer doordringent: maar
 andere *Quinta Essentia*, na dat
 sy van de Lichamen afgeschey-
 den sijn, sijn noch met veel ver-
 brandelijckheyt en veselen inner-
 lijk en uyerlijk beladen: die
 anders niet als met de hoogste
 beswaarlijkheyt daar van vallen.
 Dan als men uyt een onvolko-
 men en verbrandelijk dingh de
Quinta Essentia uyttrecken wil,
 so is het noodich de selve eerst
 van hare veselen te ontlasten, en
 die verbrandelijke Olye weg te
 doen, soo veel het mogelijk is:
 daarna *figeren*, en met *calcione-*
ren en *solveren* alle verbrande-
 lijk-

of geen veselen by sich: daarom als nu sijn *Quinta Essentia* van het Lichaam, sonder byblyvinge der *Corrosiven* gefcheyden, en met *Spiritus Vini* gerectificeert wert, so is sy veerdich, en seer doordringent: maar andere *Quinta Essentia*, na dat sy van de Lichamen afgescheyden sijn, sijn noch met veel verbrandelijckheit en veselen innerlijk en uyterlijk beladen: die anders niet als met de hoogste beswaarlijkheit daar van vallen. Dan als men uyt een onvolkomen en verbrandelijk dingh de *Quinta Essentia* uyttrecken wil, so is het noodich de selve eerst van hare veselen te ontlasten, en die verbrandelijke Olye weg te doen, soo veel het mogelijk is: daar na *figeren*, en met *calcioneren* en *solveren* alle verbrande-

. van de QUINTA ESSENTIA! 59
 lijkheyt wech nemen: ook hare
 vefelen, die veel tijt en werk
 vereifchen: gelijk de geene we-
 ten die het ondervonden hebben.
 En wanneer het nu aldus gerey-
 nicht, *gefigeert*, en tot verwege-
 bracht is, foo is de *Materie* dan
 Gout, en gelijk fijne *Quinta Ef-
 sentia*, &c.

HET TWEDDE CAPITTEL.

NU wilt gy vragen, hoe
 het mogelijk is dat die
Quinta Essentia foo krachtig
 zijn kan? Ik wil 't u feggen: wan-
 neer fy in *Spiritu Vini* leyt,
 waar van alle *Phlegma* wech is;
 fo dat het fout ('t welk anders
 licht in de vochtigheyt *folveert*)
 fich daar niet in *folveert*, foo fal
 't haast een *Mixtuer* geven, en
 fulks wegens de overvloedige
 C. 6. vocht-

lijkheyt wech nemen: ook hare veselen, die veel tijt en werk vereischen: gelijk de geene weten die het ondervonden hebben. En wanneer het nu aldus gereynicht, *gefigeert*, en tot verwe gebracht is, soo is de *Materie* dan Gout, en gelijk sijne *Quinta Esstentia*, &c.

HET TWEEDE CAPITTEL

Nu wilt gy vragen, hoe het mogelijk is dat die *Quinta Essentia* soo krachtig zijn kan? Ik wil 't u seggen: wanneer sy in *Spiritu Vini* leyt, waar van alle *Phlegma* wech is; so dat het sout ('t welk anders licht in de vochtigheyt *solveert*) sich daar niet in *solveert*, soo sal 't haast een *Mixtuer* geven, en sulks wegens de overvloedige

60 CORNELIS DREBBEL
 vochtigheyt, die daar in is: ſchoon
 ſy na het aanſien drooch is. Ja
 meer als *sout*, ſo verſchijnt doch
 aldaar geen droochte, 't welk
 wonder is, ſo veel meer, de-
 wijl het ook de *Spiritum Coa-*
guleert, in een Chriſtalyne
 ſteen, en hem de hitte beneemt:
 hoewel het noch door koude,
 noch ecnig ander ding dik wort.
 Daar uyt ontſtaan twee weder-
 waardige dingen, het eene is
 ſijn overvloedige vochtigheit,
 als het opgeloft wert: het ande-
 re is een koude droochte, als
 het *gecoaguleert* wert. Maar ſij-
 ne overvloedige warmte, ver-
 ſchijnt, als 't in gemeyn water
geſolveert is, tot dat het genoeg
 heeft. Dan in ſulken geval, als
 het ſeer hart vrieſt, al ſtont het
 aan de koutſte plaats, ſo wil dat
 water niet bevrieſen, oock wil 't
 niet.

vochtigheyt, die daar in is: schoon sy na het aansien drooch is. Ja meer als *sout*, so verschijnt doch aldaar geen droochte, 't welk wonder is, so veel meer, dewijl het, ook de *Spiritum Coaguleert*, in een Christalynen steen, en hem de hitte beneemt: hoewel het noch door koude, noch eenig ander ding dik wort. Daar uyt ontstaan twee wederwaardige dingen, het eene is sijn overvloedige vochtigheit, als het opgelost wert: het andere is een koude droochte, als het *gecoaguleert* wert. Maar sijne overvloedige warmte, verschijnt, als 't in gemeyn water *gesolveert* is, tot dat het genoeg heeft. Dan in sulken geval, als het seer hart vriest, al stont het aan de koutste plaats, so wil dat water niet bevriesen, oock wil 't

van de QUINTA ESSENTIA. 61
 niet verderven, noch in eeu-
 wicheyt niet stinkent werden:
 waar uyt zeer klaar bewesen wert
 de volkomenheyt der vier *Ele-*
menten. En dit geschiet niet al-
 leen in wijn en water, maar ook
 in alle andere onvolkomene din-
 gen: welcke het mede deelt wat
 zy begeeren. Dan als van de
Quinta Essentia zo veel als ge-
 noech is in zout water gefolyeert
 wert, zo zal sijne droochte ver-
 gaan, zo dat men het zelve zon-
 der schade drinken kan: ja als
 gy die met het aldervergiftigste
 water vermengt, zo verdwijnt
 dat vergif in een oogenblick:
 zo dat men het iemand zekerlijk
 te drincken geven kan, van *A-*
qua forte kan men dat zelve zeg-
 gen: maar dan most het *gesi-*
geert en daar mede *gedisteleert*
 werden: anders wilde dat

niet verderven noch in eeu-
wicheyt niet stinkent werden:
waar uyt zeer klaar bewesen wert
de volkomenheyt der vier *Ele-
menten*. En dit geschiet niet al-
leen in wijn en water, maar ook
in alle andere onvolkomene din-
gen: welcke het mede deelt wat
zy begeeren. Dan als van de
Quinta Essentia zo veel als ge-
noech is in zout water gesolveert
wert, zo zal sijne droochte ver-
gaan, zo dat men het zelve zon-
der schade drinken kan: ja als
gy die met het aldervergiftigste
water vermengt, zo verdwijnt
dat vergif in een oogenblick:
zo dat men het iemant zeekerlijk
te drincken geven kan, van *A-
qua forte*, kan men dat zelve zeg-
gen: maar dan most het *gefi-
geert* en daar mede *gedisteleert*
worden: anders wilde dat

62 CORNELIS DREBBEL

Aqua fort door de warmte des Maachs opwaarts in de hersenen opklimmen, en eerder dan de *Quinta Essentia* door het geleide der *Natuur* daar heen komen: en den menschen met doordringen en *Corroderen*, om 't leven brengen. Maar als het vluchtig is, soo klimt het gelijk op, en beschermt de hersenen, en deelt alle vergiftige wateren mede wat sy begeeren. Ofte kan ook dat *Aqua fort* daar mede gefigeert werden, ende wanneer het eyntlijk fulke eygenschap bekomt, soo gaat het door het lichaam sonder beletsel, want sy is volkomen in alle *Elementen*, wiens *Defect* of gebrek een oorzaak van het vergift is; want daar ontbreekt of vuur, of water, of koude, of droochte: dit betuygen de *Aqua fortien*, welke
sijn

Aqua fort door de warmte des Maachs opwaarts in de hersenen opklimmen, en eerder dan de *Quinta Essentia* door het geleide der *Natuur* daar heen komen: en den menschen met doordringen en *Corroderen*, om 't leven brengen. Maar als het vluchtig is, soo klimt het gelijk op, en beschermt de hersenen, en deelt alle vergiftige wateren mede wat sy begeeren. Ofte kan ook dat *Aqua fort* daar mede gefigeert werden, ende wanneer het eyntlijk sulke eygenschap bekomt, soo gaat het door het lichaam, sonder beletsel, want sy is volkomen in alle *Elementen*, wiens *Defect* of gebrek een oorsaak van het vergift is; want daar ontbreekt of vuur, of water, of koude, of droochte: dit betuygen de *Aqua fort*en, welke

van de QUINTA ESSENTIA 63
 zijn vochte *Spiritus* van de *Mineralien*, welke de Ziele in het Lichaam ontbreekt: maar als sy daar mede versadigt zijn, verliefen sy dat *Corrosivische* geweld: de *Spiritus* vergelyken haar by de lucht, en het water, schoon sy niet sonder vuur zijn: want ook de Lucht niet sonder vuur en water is: en het vuur is sonder Lucht doot. Daarom zijn drie *Elementen* in de *Aqua fortis*: maar de lucht, en het water hebben de overhant. Dit wort met het zout bewesen. Dan waar dat selve gefolveert wert, daar heeft het water de overhant; en in welken ding de Lucht, of de lucht en het water te gelijk, de overhant hebben, daar in wert gevonden een scherpe doordringende smaak, gelijk een *Afijn*: maar als vuur en lucht

pre-

sijn vochte *Spiritus* van de *Mineralien*, welke de Ziele in het Lichaam ontbreekt: maar als sy daar mede versadigt zijn verliesen sy dat *Corrosivische* gewelt: de *Spiritus* vergelyken haar by de lucht, en het water, schoon sy niet sonder vuur zijn: want ook de Lucht niet sonder vuur en water is: en het vuur is sonder Lucht door. Daarom sijn drie *Elementen* in de *Aqua fortis*: maar de lucht, en het water hebben de overhant. Dit wort met het zout bewesen. Dan waar dat selve gesolveert wert, daar heeft het water de overhant; en in welken ding de Lucht, of de lucht en het water te gelijk, de overhant hebben, daar in wert gevonden een scherpe doordringende smaak, gelijk een Asijn: maar als vuur en lucht

64 CORNELIJS DREBBEL'
prevaleren, zo ontstaat'er noch
 een fcharper, vieriger en door-
 dringender zmaak: welke wan-
 neer het gefchiet, zo is daar geen
 zout te vinden, gelijk een hoge
gerectificeerde Brandewyn, en
 zulks wegen die hetfige drooch-
 te, die daar in is. Derhalven
 welcke *Spiritus* van een wee-
 ke en flappe zmaak zijn, en
 dat zout in fich drinken, daar
 in heerscht het water: maar in
 fcharpe, en het zout oplossen-
 de, is 't lucht en water: ja
 troubel en doordringende, en in
 het zout niet in fich latende,
 heerscht vuur en lucht. Uyt
 dese Eygenschappen komt de
Natuur te voorschijn, en de
 macht der Geesten, en de oorfaak
 van hare onvolkomenheit: maar
 terwijl de *Quinta Essentia* even-
 vol van *Elementen* is. zo maakt
 zy

prevaleren, zo ontstaat'er noch een scharper, vieriger en doordringender zmaak: welke wanneer het geschiet, zo is daar geen zout te vinden, gelijk een hoge *gerectificeerde* Brandewyn, en zulks wegen die hetsige droochte, die daar in is. Derhalven welcke *Spiritus* van een weeke en slappe zmaak zijn, en dat zout in sich drinken, daar in heerscht het water: maar in scharpe, en het zout oplossende, is 't lucht en water: ja troubel en doordringende, en in het zout niet in sich latende, heerscht vuur en lucht. Uyt dese Eygenschappen komt de *Natuur* te voorschijn, en de macht der Geesten, en de oorszaak van hare onvolkomenheyt: maar terwijl de *Quinta Essentia* evenvol van *Elementen* is. zo maakt

van de QUINTA ESSENTIA 65
 fy ook de *Spiritus* en *Corpora*
 volkomen, wat gebreken fy ook
 hebben, als fy daar maar mede
 vereenicht werden: maar wat
 dese eygenschap niet heeft, is
 wyt van de *Quinta Essentia*.
 Maar dese vereeniging is een
 verschrickelijk *secreet*, en aan
 weynich bekend: het is een ga-
 ve Gods, daarom betaamt het
 my ook niet klaarder daar van
 te schrijven, maar moet alleen
 te vreden zijn, sulks door het
Exempel Jesu Christi te be-
 wyfen, die tusschen Godt en
 ons de Middelaar is. Hy heeft
 ons door sijne verwandeling
 in een Mensch, met God ver-
 eenicht, in een eeuwige on-
 sterflijke volkomentheyt. O!
 volkomene wijsheyt, hoe onbe-
 grypelijk sijn uwe wonderen,
 en vol troost uwe voorbeelden
 die

sy ook de *Spiritus* en *Corpora* volkomen, wat gebreken sy ook hebben, als sy daar maar mede vereenicht werden: maar wat dese eygenschap niet heeft, is wyt van de *Quinta Essentia*. Maar dese vereeniging is een verschrickelijk *secreet*, en aan weynich bekent: het is een gave Gods, daarom betaamt het my ook niet klaarder daar van te schrijven, maar moet alleen te vreden zijn, sulks door het *Exempel Jesu Christi* te bewysen, die tusschen Godt en ons de Middelaar is. Hy heeft ons door sijne verwandeling in een Mensch, met God vereenicht, in een eeuwige onsterflijke volkomentheyt. O! volkomene wijsheyt, hoe onbegrypelijk sijn uwe wonderen, en vol troost uwe voorbeelden

66 CORNELIJS DREBBEL.
 die gym alle dingen, tot een getuygenisse des eeuwigen levens, en eerbewyfsinge tegens u Woort, ons als met een vinger wijft.

HET DERDE CAPITTEL.

WY hebben nu genoegzaam de deucht en eygenschap van de *Quinta Essentia* verhaalt, ook de *Natuur* en *Mangel* der *Spirituum*, en de oorzaak van de onvolcomentheit der lichaamen, en dan hoe de selven vereenicht werden, en de macht bekomen ook andere volkomen te maaken: dan wanneer het *Corpus* gestorven, en de vesels daar van gedaan, en het lichaam weder met die reyne *geest* en *ziele* vereenicht, soo neemt de *geest* haar beyde mede in de hoochte: also dat sy altemaal

die gy in alle dingen, tot een getuygenisse des eeuwigen levens, en eerbewysinge tegens u Woort, ons als met een vinger wijst.

HET DERDE CAPITTEL.

Wy hebben nu genoegzaam de deucht en eygenschap van de *Quinta Essentia* verhaalt, ook de *Natuur* en *Mangel* der *Spirituum*, en de oorsaak van de onvolcomentheit der lichaamen, en dan hoe de selven vereenicht werden, en de macht bekomen ook andere volkomen te maaken: dan wanneer het *Corpus* gestorven, en de vesels daar van gedaan, en het lichaam weder met die reyne *geest* en *ziele* vereenicht, soo neemt de *geest* haar beyde mede in de hoochte: alto dat sy alte-

van de QUINTA ESSENTIA. 67
 maal te gelijk sterk werden. De
 Ziel en het Lichaam, bekomen
 de Natuur des Geestes, en dese
 wederom de Nature des Lic-
 haams en der Ziele. Wanneer
 dit geschiet, werden sy alsoo
 vereenicht, dat sy nergens door
 te scheidten zijn. De geest wert
 licht *gefigeert*. Sy bekomt de
 natuur des Lichaams, want het
 lichaamelijke trekt aan het gee-
 ftelijke, en het geestelijke het
 lichaamlijke: daarom wert het
 billijk een *geglorificeert* lichaam
 genaamt: dewijl het alderley on-
 volkomene lichamen, waar in
 het gegoten wert, en de selve
 doordringt volkomen maakt. En
 dit is een van de grootste ver-
 borgentheden, welke de barm-
 hartige God ons alhier geopen-
 baart heeft, tot een verskerin-
 ge van onse falicheyt, en tot
 heer-

maal te gelijk sterk werden. De Ziel en het Lichaam, bekomen de Natuur des Geestes, en dese wederom de Nature des Lichaams en der Ziele. Wanneer dit geschiet, werden sy alsoo vereenicht, dat sy nergens door te scheidten zijn. De geest wert licht *gefigeert*. Sy bekomt de natuur des Lichaams, want het lichaamelijke trekt aan het geestelijke, en het geestelijke het lichaamlijke: daarom wert het billijk een *geglorificeert* lichaam genaamt: dewijl het alderley onvolkomene lichamen, waar in het gegoten wert, en de selve doordringt volkomen maakt. En dit is een van de grootste verborgentheden, welke de barmhartige God ons alhier geopenbaart heeft, tot een versekeringe van onse salicheyt, en tot

68 CORNELIS DREBBEL
 heerlijkheit van sijne volkomen-
 ste liefde tegens ons: door sijn
Soon Jesum Christum aan ons
 bewesen. Wie zou sich daar niet
 over ontzetten, als hy de Dood,
 en het opstaan in alle dingen
 fiet. O ! oneyndelijke wijs-
 heyt, wie kan u met genoech-
 zaame, en waardige lof verhoogen.

Nu komen wy tot de *praktik*: schoon wy de zelve hier boven een weynig aan geroert hebben.

De *Philosophen* hebben niet altijd van deze zaak gesproken, als zy van de *Quinta Essentia* gewag maakten: vele hebben de vluchtige geest, die in alle dingen gevonden wert met dezen naam genoemd, wanneer zy hem uyt de *Elementen* gescheyden hebben. De meeste geven Philosophischer wyze

heerlijkheit van sijne volkomenste liefde tegens ons: door sijn *Soon Jesum Christum* aan ons bewesen. Wie zou sich daar niet over ontzetten, als hy de Dood en het opstaan in alle dingen siet. O ! oneyndelijke wijsheit, wie kan u met genoeczame, en waardige lof verhoo- gen.

Nu komen wy tot de *prak- tyk*: schoon wy de zelve hier boven een weynig aan geroert hebben.

De *Philosophen* hebben niet altijd van deze zaak gesproken, als zy van de *Quinta Essentia* gewag maakten: vele hebben de vluchtige geest, die in alle dingen gevonden wert met dezen naam genoemt wanneer zy hem uyt de *Elementen* gescheyden hebben. De meeste geven Philosophischer

van de QUINTA ESSENTIA. 69
wijze iets anders daar mede te
kennen, dan zoo deze *Spiritus*
niet verdreven en wort, zoo sterft
niets, wort ook niets in de *Ele-*
menten verandert: want het is,
gelijk de Philosophen zeggen,
een't zamenbindinge der zelve,
en het leven der geschapene din-
gen: maar geen zulke *Quinta*
Essentia die alle krankheden ge-
neest. Sy is van gelijke kracht der
dingen, daar uyt sy *geextrahceert*
is, uytgenomen dat zy altijd *Mer-*
curialis is. Want de *Spiritus*
uyt de *Stipticus*, stopt de buyk-
loop, die uyt het Papaver, slaap
veroorfaakt, en also is't ook van
andere te verstaan. Maar van ee-
nige wort het *Quinta Essentia*
genaamt: en het leven der *E-*
lementen: zoo wel. de wijl alle
dingen die dezes geestes ('t welk
iets is dat boven de *Elementen*
is)

wijze iets anders daar mede te kennen, dan zoo deze *Spiritus* niet verdreven en wort, zoo sterft niets, wort ook niets in de *Elementen* verandert: want het is, gelijk de Philosophen zeggen een 't zamenbindinge der zelve, en het leven der geschapene dingen: maar geen zulke *Quinta Essentia* die alle krankheden geneest. Sy is van gelijke kracht der dingen, daar uyt sy *geextraheert* is, uytgenomen dat zy altijd *Mercurialis* is. Want de *Spiritus* uyt de *Stipicus*, stopt de buykloop, die uyt het Papaver slaap veroorzaakt, en also is 't ook van andere te verstaan. Maar van eenige wort het *Quinta Essentia* genaamt: en het leven der *Elementen*: zoo wel. de wijl alle dingen die dezes geestes ('t welk iets is dat boven de *Elementen*

70 CORNELIS DREBBEL
 is) berooft zijn, doot zijn: als
 ook terwijl de vier *Elementen*
 wederom levendich gemaakt
 en onverdeelt daar in wonen:
 maar somwylen heerscht het
 vyer daar in, dan de lucht en
 het water: somwylen vyer en
 lucht, en leyt de Aarde het on-
 derste, welke wanneer fy door
 vlyticheyt aan het werken ge-
 bracht wert, dat fy over de vocht-
 tigheid des waters triompheert,
 alsoo dat vyer en Aarde sich te
 gelijk sien laten, dan gaat fy in
 de ware *Quinta Essentia*, en
 verdriift alle gebreeken, want
 in het begin heeft het water uy-
 terlijk geheerscht, of schoon
 eenige *Spiritus* van buyten
 drooch uyt sien, so sijn fy doch
 in het begin water geweest, en
 sijn door de beweginge der *Ele-
 menten* verandert geworden. Be-
 sijden

is) berooft zijn, doot zijn: als ook terwijl de vier *Elementen* wederom levendich gemaakt en onverdeelt daar in wonen: maar somwylen heerscht het vyer daar in, dan de lucht en het water: somwylen vyer en lucht, en leyt de Aarde het onderste, welke wanneer sy door vlyticheyt aan het werken gebracht wert, dat sy over de vochtigheyt des waters triompheert, alsoo dat vyer en Aarde sich te gelijk sien laten, dan gaat sy in de ware *Quinta Essentia*, en verdrijft alle gebreeken, want in het begin heeft het water uytterlijk geheerscht, of schoon eenige *Spiritus* van buyten drooch uytsien, so sijn sy doch in het begin water geweest, en sijn door de beweginge der Elementen verandert geworden. Be-

van de QUINTA ESSENTIA. 71
 zijden kan men ook het water
 door konst, de kracht der lucht
 aan trekken, en die vochtigheyt
 veranderen in een drooge, vluchtige,
 en doorschijnende *Christal*: daar na moet de lucht verbeter-
 t werden door de kracht der Aarden. Dese moet hier
 wederom met volkome verwe-
 en macht des vyers verciert wer-
 den. En op dese wijze kan de
materie door alle krachten en
Elementen gemultipliceert wer-
 den, en moet ook over de selve
 staan, als sy hare krankheden
 verdryven sou.

HET VIERDE CAPITTEL.

Hier sal geopenbaart wer-
 den het *sekreet* dat van de
Philosophen voor andere verbor-
 gen is. Want de kracht van
 dese

sijden kan men ook het water door konst, de kracht der lucht aan trecken, en die vochtigheyt veranderen in een drooge, vluchtige, en doorschijnende *Chri-stal*: daar na moet de lucht verbeteret werden door de kracht der Aarden. Dese moet hier wederom met volkome verwe en macht des vyers verciert werden. En op dese wijze kan de *materie* door alle krachten en *Elementen* gemultipliceert werden, en moet ook over de selve staan, als sy hare krankheden verdryven sou.

HET VIERDE CAPITTEL.

Hier sal geopenbaart werden het *sekreet* dat van de *Philosophen* voor andere verbor-gen is, Want de kracht van

72 CORNELIS DREBBEL
 deze *Spiritus* , zo veel men be-
 kent, is voor dezen by niemant
 beschreven. En men kan het met
 recht een vyer en het leven der
 dingen noemen, of de *Mercurium*
 der *Philosophen* , of het
Humidum Radicale , in der
 daad is het *Vyer* , dat is een woo-
 ning van het leven der *Elemen-*
ten. Al wat wy ons onderne-
 men volkomen te maken, moet
 tot deze *forme* gebracht werden:
 ook belet het niet dat deze *Geest*
 in alle *Elementen* veel of weynig
 woont. Want de *Elementen* ,
 die eenmaal van God zamen ge-
 voegt zijn, (gelijk de *Philoso-*
phen dat met eenen monde be-
 kennen) kunnen niet gantsche-
 lijk gescheyden worden, zy blij-
 ven nog altijd iets wat vermengt,
 maar dat *Humidum Radicale*
 hangt zo aan de *Elementen* , en
 is

dese *Spiritus*, zo veel men be-
kent, is voor dezen by niemant
beschreven. En men kan het met
recht een vyer en het leven der
dingen noemen, of de *Mercurium*
der *Philosophen*, of het
Humidum Radicale, in der
daad is het *Vyer*, dat is een woo-
ning van het leven der *Elemen-*
ten. Al wat wy ons onderne-
men volkomen te maken, moet
tot deze *forme* gebracht werden:
ook belet het niet dat deze *Geest*
in alle *Elementen* veel of weynig
woont. Want de *Elementen*,
die eenmaal van God zamen ge-
voegt zijn, (gelijk de *Philoso-*
phen dat met eenen monde be-
kennen) kunnen niet gantsche-
lijk gescheyden worden, zy blij-
ven nog altijd iets wat vermengt,
maar dat *Humidum Radicale*
hangt zo aan de *Elementen*, en

vande QUINTA ESSENTIA. 78
 fo uytgedroogt, dat niets rechts
 fonder toedoen der vochticheyt
 daar uyt worden kan, dan het is
 der felven reuk, fmaak en verw:
 en hoe meer fy gekookt worden
 hoe meer fy de reuk, fmaak,
 en vochtigheyt verliefen. Maar
 defe *Spiritus*, hoe meer fy *Phi-*
lofophifch gekookt wert, foo
 veel meer vochtigheyt die daar
 in overvloedig is, verdroogt,
 en wort hoe langer hoe beter:
 want fy komt nader tot de vol-
 kumentheyt; daarom wert hy
 oock by de *Philofophen* voor
 andere drooge *Elementen* foo
 hooch geprefen; maar als
 wy hem recht fouden noe-
 men, fo is 't anders niet als
 een *Elementifch* water, het
 welcke het vyer, lucht en
 de Aarde verborghender wy-
 fe in fich begrypt: *Het vyer*
 D *is*

so uytgedroogt, dat niets rechts sonder toedoen der vochticheyt daar uyt worden kan, dan het is der selven reuk, smaak en verw: en hoe meer sy gekookt worden hoe meer sy de reuk, smaak, en vochtigheyt verliesen. Maar dese *Spiritus* hoe meer sy *Philosophisch* gekookt wert, soo veel meer vochtigheyt die daar in overvloedig is, verdroogt, en wort hoe langer hoe beter: want sy komt nader tot de volkomentheyt; daarom wert hy oock by de *Philosophen* voor andere drooge *Elementen* soo hooch gepresen; maar als wy hem recht soudent noemen, so is 't anders niet als een *Elementisch* water, het welcke het vyer, lucht en de Aarde verborghender wyse in sich begrypt: *Het vyer*

74 CORNELIS DREBBEL
is in de lucht , en de Aarde in het
Water: de warmte des viers over-
 treft de koude der Aarde, en be-
 hout die vochtigheyt levendig,
 en vlietent, so dat geen koude
 haar bevriefen kan, welk te voor-
 schijn komt in Wijn-geest. Nu
 verhindert de vochtigheyt des
 waters dat sy niet door de droog-
 te des vyers en des luchts ver-
 droogt, en so voort. Want ook
 alle *Elementen* in deses Geestes
 natuur en form verandert wer-
 den. Daar uyt komt dan te voor-
 schijn dat de *Elementen* volko-
 men in hem zijn, maar in water
 wonen sy te samen. 't Welk de
Philosophen (als boven gesegt)
 overwinnen door het leven der
Elementen: door vyer: en hel-
 pen hen also door *Philosophisch*
 vyer, dat het alle andere dingen
 overtreft, als dan is 't volkomen
 die

is in de lucht, en de Aarde in bet Water: de warmte des viers overtreft de koude der Aarde, en behout die vochtigheyt levendig, en vlietent, so dat geen koude haar bevriesen kan, welk te voorschijn komt in Wijn-geest. Nu verhindert de vochtigheyt des waters dat sy niet door de droogte des vyers en des luchts verdroogt, en so voort. Want ook alle *Elementen* in deses Geestes natuur en form verandert werden. Daar uyt komt dan te voorschijn dat de *Elementen* volkomen in hem zijn, maar in water wonen sy te samen. 't Welk de *Philosophen* (als boven gesezt) overwinnen door het leven der *Elementen*: door vyer: en helpen hen also door *Philosophisch* vyer, dat het alle andere dingen overtreft, als dan is 't volkomen die

van de QUINTA ESSENTIA. 75
 die reyne *Quinta Essentia*, root
 als een *Robyn*, onveranderlijk en
 onverbrandelijk. Daarom *onder-*
soekt de Natuur, so fal se u God
 onsen Schepper kennen leeren, en
 fal u sijn goetheyt en macht sien
 laten, meer als iemant op der Aar-
 den: daarom sy den Alderhoogste
 lof en prijs in Eeuwigheit. Amen.

HET VYFDE CAPITTEL.

Quinta Essentia solis.

MAakt een *Aqua fort*, uyt
Fitriool en *Salniter*: doet
 daar in so veel gemeyn sout, dat
 bereyt is, als het houden wil; daar
 na laat het sich versadigen met
 geslage Gout, tot dat het drie of
 vier dagen lang in de warmte ge-
 staan heeft, en niet meer in drinkt,
 maar op de gront iets onopgeloft
 of tot asche gemaakt leggen laat.
 Daar na giet daar op een gemeine

die reyne *Quinta Essentia*, root als een *Robyn*, onveranderlijk en onverbrandelijk. Daarom *ondersoekt de Natuur*, so sal se u God onsen Schepper kennen leeren, en sal u zijn goetheyt en macht sien laten, meer als iemand op der Aarden: daarom sy den Alderhoogste lof en prijs in Eeuwigheit. Amen.

HET VYFDE CAPITTEL.

Quinta Essentia solis.

Maakt een *Aqua fort*, uyt *Fitriool* en *Salniter*: doet daar in so veel gemeyn sout, dat bereyt is, als het houden wil; daarna laat het sich versadigen met geslage Gout, tot dat het drie of vier dagen lang in de warmte gestaan heeft, en niet meer in drinkt, maar op de gront iets onopgelost of tot assche gemaakt leggen laat. Daar na giet daar op een gemeine

76 CORNELIJS DREBBEL
gerectificeerde Quinta Essentia
 des wijns, stelt het op een warme
 oven, so wert die *Quinta Essen-*
tia of die *tinctuer* des gouts bo-
 ven op swemmende, met de *Spi-*
ritus Vini, die van sijn *flegma* vry
 is, root als een Bloet: daar na *fel-*
treet, en wederhaalt dat overgie-
 ten so lang, tot dat het *gerectifi-*
ceerde water geen *Tinctuer* meer
 uyt trekt. Dan so droocht die ver-
 we, en wascht die met reyn water,
 met *solverenencoaguleren*, tot dat
 de scherpte des *Aqua fortis* ver-
 swonden is: daar na moet na regte
proportie van de *Spiritus* geno-
 men worden, daar in geen drup-
 peltje wateragtige vogtigheyt is:
 laat het *Philosophischer* wyse *pu-*
trificeren, tot dat sy beide boven
 haar klimmen: so sult gy hebben
 de *Q. E.* van het Gout door hulp
 van de *Spir. V.* wonderlyk gene-
 fen-

gerectificeerde Quinta Essentia des wijns, stelt het op een warme oven, so wert die *Quinta Essentia* of die *tinctuer* des gouts boven op swemmende, met de *Spiritus Vini*, die van sijn *flegma* vry is, root als een Bloet: daar na *fieltreet*, en wederhaalt dat overgieten so lang, tot dat het *gerectificeerde* water geen *Tinctuer* meer uyt trekt. Dan so droocht die verwe, en wascht die met reyn water, met *solveren* en *coaguleren*, totdat de scherpte des *Aqua fortis* verswonden is: daar na moet na regte *proportie* van de *Spiritus* genomen worden, daar in geen druppeltje wateragtige vogtigheyt is: laat het *Philosophischer* wyse *putrificeren*, tot dat sy beide boven haar klimmen: so sult gy hebben de *Q E.* van het Gout door hulp van de *Spir. V.* wonderlyk gene-

van de QUINTA ESSENTIA 77
 fende alle krankheden, en begaaft
 met alle voor gemelde Eygen-
 schappen. De *tincteur Represen-*
teert de ziele: de geest des wijns
 het lichaam en geest. Sy en kon-
 nen op geen maniere van mal-
 kanderen gescheyden worden: en
 dit is also de ware *Q.E.* maar son-
 der de geest was het geen *Q.E.* en
 de kleinste dosis fouden de men-
 schen dooden, gelyk voormaals
 gedagt is: maar als gy met *subli-*
meren de *tinctuer* des gouts over-
 brengt in een *Corpus*, en daar na
 root maakt, en in gemeyn water
solveert, so sult gy vindend ware
Q.E. sonder mengsel. Het geschiet
 ook wel korter, te weten als gy van
 het lichaam des Gouts, door de
evaporatie des *Aqua fortis* bevryt
 zijnde, dat sout wascht: kort
 daar na *reverbereert*, gelyk ook
 de *Spiritum*, of de *tinctuer*: solang

sende alle krankheden, en begaaft met alle voor gemelde Eygen-schappen. De *tincteur Represen-teert* de ziele: de geest des wijns het lichaam en geest. Sy en kon-nen op geen maniere van mal-kanderen gescheyden worden: en dit is also de ware *Q.E.* maar son-der de geest was het geen *Q. E.* en de kleinste dosis zouden de men-schen dooden, gelyk voormaals gedagt is: maar als gy met *subli-meren* de *tinctuer* des gouts over-brengt in een *Corpus*, en daar na root maakt, en in gemeyn water. *solveert*, so sult gy vinden de ware *Q.E.* sonder mengsel. Het geschiet ook wel korter, te weten als gy van het lichaam des Gouts, door de *evaporatie* des *Aqua fortis* bevryt, zijnde, dat sout wascht: kort daar na *revebereert*, gelyk ook de *Spiritum*, of de *tinctuer*: solang

78 CORNELIS DREBBEL
 tot dat fy in gemeyn water *gesol-*
veert worden, en als dan te gelijk
figeert. Dese is de volkomenste
 en *subtielste* wegh.

HET SESDE CAPITTEL.

*Van de Quinta Essentia der Metalen
 en Mineralen.*

Solveert het *Metaal* of *Mi-*
Sneraal sonder verlies van ee-
 nige *Spiritus* in *gedisteleerde A-*
zijn. *Coaguleert* die langzaam in
 een warme plaats: of *distileertse*,
 tot dat fy een vliesjen boven op
 bekomen: of gelijk een Olye dik
 wert, daar na laatse in een koude
 kelder tot *Christallen* schieten,
evaporeert de vochtigheyt, laat
 het wederom tot *Christal* wor-
 den, tot dat eyndelijk alle voch-
 tigheyt dik wort. Droogt dan de
 steentjes in eenen warme kamer,
sol-

tot dat sy in gemeyn water *gesolveert* worden, en als dan te gelijk *figeert*. Dese is de volkomenste, en *subtielste* wegh.

HET SESDE CAPITTEL.

Van de Quinta Essentia der Metalen en Mineralen,

Solveert het *Metaal* of *Mineraal* sonder verlies van eenige *Spiritus* in *gedisteleerde A-zijn*. *Coaguleert* die langzaam in een warme plaats: of *distileert se* tot dat sy een vliesjen boven op bekomen: of gelijk een Olye dik wert, daar na laatse in een koude kelder tot *Christallen* schieten, *evaporeert* de vochtigheyt, laat het wederom tot *Christal* worden, tot dat eyndelijk alle vochtigheyt dik wort. Droogt dan de steentjes in eenen warme kamer,

van de QUINTA ESSENTIA 79
solveertse weder en laat *Christal-*
len schieuten, daar mede gy de
natuur reynder hebt: daar na *di-*
gereertse tot datse swart wor-
 den. Trekt de *Tinctuer* uyt met
gerectificeerde Spiritus, en doet
 de veselen daar van; *digereertse*
 wederom tot dat se te samen over
 sig klimmen, so hebt gy de
Quinta Essentia der *Metalen* en
Mineralen, goet tegen alle ge-
 breken. Ook moogt gy het Lic-
 haam reynigen en met die reyne
 geest *figeren*, gelijk van't Gout
 gesegt is.

HET SEVENDE CAPITTEL.

Van de Quinta Essentia der Vegeta-
bilien.

UYt alle welriekende kruy-
 den, sult gy de *Spiritum di-*
stileren, en hem sijne waterigheyt

D 4

be-

solveertse weder en laat *Christal-*
len schieten, daar mede gy de
natuur renyder hebt: daar na *di-*
gereertse tot datse swart wor-
den. Trekt de *Tinctuer* uyt met
gerectificeerde Spiritus, en doet
de veselen daar van, *digereertse*
wederom tot dat se te samen over
sig klimmen, so hebt gy de
Quinta Essentia der *Metalen* en
Mineralen, goet tegen alle ge-
breken. Ook moogt gy het Lic-
haam reynigen en met die reyne
geest *figeren*, gelijk van 't Gout
gesegt is.

HET SEVENDE CAPITTEL

Van de *Quinta Essentia* der *Vegetabilien*.

Uyt alle welriekende kruy-
den, sult gy de *Spiritum* di-
stileren, en hem sijne waterigheyt

30 CORNELIS DREBBEL
 benemen. De *subtile Spiritus*
 gaan voor, en gelyk de *Spiritus*
Veni niet Drops-gewyfe, maar
 met vele ftralen vallen fy in de
 helm neder.: als dese ophouden,
 vallen eenige droppelen of wa-
 terachtige wolkskens, en 't is een
 teeken dat de geest overgegaan
 is, daarom fo neemt de voorlaag
 af, en *Extraheert* uyt die vefe-
 len of uyt die *Materie* die in de
 gront van de kolf overich is: en
 maaktse met *solveren* en *coagule-*
ren geheel reyn, daar na vult de
Spiritus daar mede aan, foo veel
 dat se niets meer aan neemt, laat-
 se op en neder klimmen, tot dat-
 se beyde te gelyk overgaan, als
 dit gefchiet, fo hebt gy de vol-
 kome *Quinta Essentia*: maar als
 't geen welriekende kruyden
 zijn, fo *solveert* men die in *gedi-*
steleert water, of men maakt se
 met

benemen. De *subtile Spiritus* gaan voor, en gelyk de *Spiritus Veni* niet Drops-gewyse, maar met vele stralen vallen sy in de helm neder: als dese ophouden, vallen eenige droppelen of waterachtige wolkskens, en 't is een teeken dat de geest overgegaan is, daarom so neemt de voorlaag af, en *Extraheert* uyt die vese-len of uyt die *Materie* die in de gront van de kolf overich is: en maaktse met *solveren* en *coaguleren* geheel reyn, daarna vult de *Spiritus* daar mede aan, soo veel dat se niets meer aan neemt, laatse op en neder klimmen, tot datse beyde te gelyk overgaan, als dit geschiet, so hebt gy de volkome *Quinta Essentia*: maar als 't geen welriekende kruyden zijn, so solveert men die in *gedisteleert* water, of men maakt se, met

van de QUINTA ESSENTIA. **¶**
 met *disteleren* drooch, en men
 giet haar eygen water daar op,
 daar by doende so veel gemeyn
 gedisteleert water als genoeg is;
 dan sult gy het met *solveren* en
coaguleren van sijne *veselen* rey-
 nigen. Daar na *solveert* het in u
gerectificeert water na rechte
proportie, en hebt acht, dat sy met
 den anderen over haar klimmen-
 de, een roet water als Bloet wer-
 den, en als sy wel licht noch meer
gesolveert zijn willen, so versa-
 dichtse met uwe *tinctuer* als te
 voren. Gy kont ook dat *Corpus*
figeren.

HET ACHTSTE CAPITTEL.

Van de Quinta Essentia der Dieren.

Laat het vleesch koken in een
 kolf, dicht toegestopt: laat
 dat drie dagen lang setten: rey-

D 5

nicht

met *disteleren* drooch, en men giet haar eygen water daar op, daar by doende so veel gemeyn gedisteleert water als genoeg is, dan sult gy het met *solveren* en *coaguleren*, van sijne veselen reynigen. Daarna solveert het in u *girectificeert* water na rechte *proportie*, en hebt acht, dat sy met den anderen over haar klimmende, een root water als Bloet werden, en als sy wellicht noch meer *gesolveert* zijn willen, so versadichtse met uwe *tinctuer* als te voren. Gy kont ook dat *Corpus figeren*.

HET ACHSTE CAPITTEL

Van de Quinta Essentia der Dieren.

Laat het vleesch koken in een kolf, dicht toe gestopt: laat dat drie dagen lang setten: rey-

82 CORNELIS DREBBEL
 nicht het dan door een *filtrum*,
 en *coaguleert* het in *Balneo*: daar
 na reynigt het met wit van Eye-
 ren, en handelt als by de *Vegeta-
 bilien*. Hier hebt gy vriendelijke
 Leser verscheyde manieren om
 te maken de volkomen Medicyn,
 of *Quinta Essentia*, ik hoop gy
 sult het geheel en wel begrypen,
 als gy het met aandacht leeft.
 Vele heymelijkheden heb ik al-
 hier nu aan geroert, alleen dat
 boose en verkeerde menschen
 sulks niet mochten misbruyken,
 tot de verachtinge Gods &c.
 Draagt u wel, en soekt na de be-
 weging van de *Natuur*.

F I N I S.

Lust-

nicht het dan door een *filtrum*, en *coaguleert* het in *Balneo*: daar na reynigt het met wit van Eieren, en handelt als by de *Vegetabilien*. Hier hebt gy vriendelijke Leser verscheyde manieren om te maken de volkomen Medicyn, of *Quinta Essentia*, ik hoop gy sult het geheel en wel begrypen, als gy het met aandacht leest. Vele heymelijkheden heb ik alhier nu aan geroert, alleen dat boose en verkeerde menschen kills niet mochten misbruyken, tot de verachtinge Gods &c. Draagt u wel, en zoekt na de beweging van de *Natuur*.

FINIS.

van de QUINTA ESSENTIA. 83

L Ustgierigen Leser , indien gy begeerich zijt om te weten wie en hoedanig desen voorf. *Cornelis Drebbel* geweest is, soo overleest dese naarvolgende getuychenissen , metten aankleven van dien : de welke ik tot bevestinge van fulks, en tot genoegen van U. L. hier by gevoegt heb ; gy sult daar uyt lichtelijk afmeten kunnen , wat scherpsinnich en niet min liefhebbende ondersoeker der Natuur-konst desen *Drebbel* geweest zy ; die niet alleen met getuygenis van andere, maar principaal met eygen daden 't selve bewijst waarachtig te zijn.

Lustgierigen Leser, indien gy begeerich zijt om te weten wie en hoedanig desen voors. *Cornelis Drebbel* geweest is, soo overleest dese naarvolgende getuychenissen, metten aankleven van dien: de welke ik tot bevestinge van sulks, en tot genoegen van U. L. hier by gevoegt heb; gy sult daar uyt lichtelijk afmeten kunnen, wat scherpsinnich en niet min liefhebbende onderzoeker der Natuur-konst desen *Drebbel* geweest zy; die niet alleen met getuygenis andere, maar principaal met eygen daden 't selve bewijst waarachtig te zijn.

Dutch / Nederlands		German / Duits		Latin / Latijn		Version		Contains / Omvat	
0	Een kort tractaet Wondervondt	Haarlem 1604 Alkmaar 1607				Kort tractaet Wondervondt	Nat El		
2			Leyden 1608 Hamburg 1619			Kort tractaet Kort tractaet	Nat El Nat El	.	.
4	Een kort tractaet	Rotterdam 1621				Kort tractaet	Nat El		
5	Een boeck tractaet	Haarlem 1621				Kort tractaet	Nat El		see 12
6					Hamburg 1621 Hamburg 1621	Quinta Essentia Tractatus Duo	Nat El Nat El	Ou Ess Ou Ess	Dedic ? Dedic ?
8			Erfurt 1624			Kort tractaet	Nat El		
9					Geneve 1628	Tractatus Duo	Nat El	Ou Ess	
10			Frankfurt 1628			Kort tractaet	Nat El		
11					Frankfurt 1628	Kort tractaet	Nat El		
12	Een kort tractaet	Rotterdam 1632				Kort tractaet	Nat El	Brief GP	Dedic Loflied
13					Paris 1672	Tractatus Duo	Nat El	Ou Ess	
14	Grondige oplossing + Quinta Essent.	Amsterdam 1688				Grondige Oplossinge	Gr Nat El	Ou Ess	Dedic
15	Grondige oplossing	Rotterdam 1701				Grondige Oplossinge	Gr Nat El	Ou Ess	Dedic
16						Tract. duo	Nat El	Ou Ess	
17	Kort begrip... van de elementen, quinta essentia en primum mobile	Amsterdam 1702 ?				Kort begrip	Kb Nat El		
18	Grondige oplossing	Rotterdam 1702				Grondige Oplossinge	Gr Nat El	Ou Ess	
19	Grondige oplossing	Amsterdam 1709				Grondige Oplossinge	Gr Nat El	Ou Ess	
20						Grondige Oplossinge	Gr Nat El	Ou Ess	Dedic
21			Frankfurt 1715 Leipzig 1723			Kort tractaet	Nat El	Ou Ess	Dedic
22	Kort begrip... van de elementen, quinta essentia en primum mobile	Amsterdam 1732				Kort begrip	Kb Nat El		
22b	Grondige oplossing + Quinta Essent.	Amsterdam 1732				Grondige Oplossinge	Gr Nat El	Ou Ess	Dedic
23			Frankfurt 1766 Leipzig 1768			Tractatus Duo	Nat El		
24			Frankfurt 1768			Kort tractaet	Nat El		
25	Kort begrip... van de elementen, quinta essentia en primum mobile	Amsterdam 1785				Kort begrip	Kb Nat El		
26						???			
27	Alle zyne Heerlyke Chymische Vreken	Amsterdam 1743	Hamburg 1651			???			

not in Bibl.

see 5

WONDER-VONDT

van de eeuwige bewegingh/ die den
 Alckmaersche Philosophy Cornelis Drebbe/ door een
 eeuwigh bewegende gheest/ in een Cloot besloten/ te weghe ghe-
 bycht heeft/ welkers toepgeningh (in't vereeren des
 selvigen aen den groormachtigen Coningh Ja-
 cob van groot Brittanen) alhier naech-
 teljst vercoont wordt.

Hier is oock noch de getuyghnis/ die Cicero/
 Claudianus/ en Lactantius/ gheven han de eeuwige bewegingh/ die
 Archimedes gevonden soude hebben. Oock upt Barras van
 Ferdinand/ hijz oock mede een eeuwige bewegingh
 aen den Turckschen Keyser / tot Wv-
 sants ghesonden heeft.

Ooc mede by geboeght een Boeck Pymander/ beschre-
 ven van Mercurius drie-mael de grootste/ die oock een Philo-
 sooph en Priester/ en Coningh soude in Egypten
 gheweest hebben/ in de tijdt van Moses.

Mattheus 10.

Daer en is' niet verboeghen/ dat niet gheopenbaert en sal worden/ noch
 niet soe heymelick dat niet gheweten sal worden.

Ghedruckt tot Alckmaer, by Jacob de Meester,

**Door Gerrit Pietersz. Boeckvercooper / woonende
 op den hoek van de Meent / by de Waegh/ tot
 Alckmaer/ Anno 1607.**

1

Compiled by Francis FRANCK	Wondervondt
Place	Alckmaer
Year / Jaar	1607
Language / Taal	Nederlands
Printed by / Drukker	<u>iacob de meester</u>
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	<u>Hermes Trismegistus</u>
Editor / Uitgever	Gerrit Pietersz.
Language / Taal	Nederlands
Title / Titel	Wonder-vondt van de eeuwighe bewegingh, die Corn. Drebbel door een eeuwich bewegende gheest, in een cloot besloten, te weghe ghebrocht heeft ... ooc mede by gevoeght een boeck Pymander beschreven van Mercurius driemaal de grootste
Netherlands	<u>Leiden, University Library, Bibliotheca Thysiana THYSIA 2168;</u>
Nederland	<u>Alkmaar, Regionaal Archief: 1 F 11 z</u>
Italy / Italie	
Google	
Openlibrary	
Germany / Duitsland	
US / Washington	
UK	
Sweden	
Denmark	
France	
Worldcat	
Extra refer.	

Ein kurzer Tractat von
der Natur
Der Elementen

Vnd wie sie den Windt/ Regen/
Witz vnd Donner verursachen/ vnd
vvar zu sie nutzen.

Durch

Cornelium Drebbel in Nidera-
landisch geschrieben/ vnd allen der Natur-
liebhaberen zu nutz ins Hochteutsch
getreulich vber gesetzt.

Gedruckt zu Leyden in Hollandt/
Ben Henrichen von Haestens
im Jahr Christ 1608.

2

Compiled by Francis FRANCK	Ein kurzer Tractat
Place	Leyden
Year / Jaar	1608
Language / Taal	Duits
Printed by / Drukker	<u>Henrichen von Haestens</u>
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Duits
Title / Titel	Ein kurzer Tractat von der Natur der Elementen Und wie sie den Windt / Regen / Blitz und Donner verursachen und war sie nutzen durch Corneliu Drebbel in Niederlandisch geschrieben / unnd allen der Naturliebhaber zu nutz ins Hochdeutsch getreulich uber gesetzt
Netherlands	
Nederland	
Italy / Italie	<u>UBOFI Biblioteca del Dipartimento di filosofia dell'Universita' degli studi di Bologna - Bologna</u>
Google	<u>books.google.com/ (from München)</u>
Openlibrary	<u>openlibrary.org/ kurzer-Tractat-von-der-Natur-der-Elementen</u>
Germany / Duitsland	Bayerische Staatsbibliothek München : Phys.sp. 186
US / Washington	<u>xxx</u>
UK	<u>1033.c.34. Request British Libr</u>
Sweden	-
Denmark	<u>Opstilling: KB 132-191 Nørre Allé, Fjernmagasin, KB Læsesal</u>
France	
Worldcat	257483237 + 84753050 + 46244199 + 84756499 + 258211177 + 166008642 + 53550675 + 53555075 + 9274764
Extra refer.	Bevond zich ook in de bibliotheek van Christiaan Huygens.

EEN KORT TRACTAET
 VAN DE
NATVERE DER ELEMEN-
TEN, ENDE HOE SY VER-
OORSAECKEN, DEN VVINT,
REGEN, BLIXEM, DONDER,
 ende waeromme dienstich zijn,
 Gedruct door **CORNELIS DREBBEL.**

TOT HAERLEM, Ghedruckt
 By *Vincent Castelvyn*, aen't Marckt-velt, in
 de Boeck-druckery. ANNO 1621.

5

Compiled by Francis FRANCK	Een kort tractaet
Place	Haarlem
Year / Jaar	1621
Language / Taal	Nederlands
Printed by / Drukker	Vincent Castelyn
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Nederlands
Title / Titel	Een kort tractaet van de natuere der elementen ende hoe sy veroorsaecken, den wint, reghen, blixem, donder, ende waeromme dienstich zijn
Netherlands	Amsterdam, UB: 719 F 20:1
Nederland	Algemene Catalogus KB 68843561
Italy / Italie	UBOFI Biblioteca del Dipartimento di filosofia dell'Universita' degli studi di Bologna - Bologna
Google	
Openlibrary	
Germany / Duitsland	
US / Washington	xxx
UK	1136.c.3.(1.) Request British Libr
Sweden	-
Denmark	
France	
Worldcat	79266116 + 68843561 + 258211170 + 9274844
Extra refer.	Bevond zich ook in de bibliotheek van Christiaan Huygens.

CORNELII DREBBELII

CHEMICI ET MECHANICI

Summi, &

DE

QUINTA

ESSENTIA

Tractatus,

Editus curâ

JOACHIMI MORSI.

Accedit

Ejusdem Epistola ad sapientissimum
Britanniæ Monarcham

JANOBUM,

DE PERPETUI MO-
bilis inventione.

Anno Christi.

M DC XXI.

6

Compiled by Francis FRANCK	De quinta essentia
Place	Hamburg
Year / Jaar	1621
Language / Taal	Latijn
Printed by / Drukker	
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	<u>Joachim Morsius</u>
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Latijn
Title / Titel	Cornelii Drebbelii De quinta essentia, acc. ejusd. epistola ad Britanniaë monarcham Jacobum, tractatus, editus curâ Joachimi Morsi
Netherlands	
Nederland	
Italy / Italie	<u>UBOFI Biblioteca del Dipartimento di filosofia dell'Universita' degli studi di Bologna - Bologna – BO Cornelii Drebbelii De quinta essentia tractatus</u>
Google	
Openlibrary	
Germany / Duitsland	www.bookmaps.de/
US / Washington	<u>Cornelii Drebbelii De quinta essentia tractatus</u>
UK	<u>1033.d.16.(8.) Request British Libr</u>
Sweden	
Denmark	<u>Opstilling: KB 134,129 Nørre Allé, Fjernmagasin, KB Læsesal</u>
France	
Worldcat	186669474 + 181689244 + 248488516 + 9273233
Extra refer.	cfr p.2: "welche Joachim Morsius 1621 lateinisch herausgab"

L. 10. 14

CORNELI DREBBELI,
CHEMICI & MECHANICI SUMMI,
TRACTATUS DUO:

PRIOR

DE NATURA
ELEMENTORUM,

Quomodo venti, pluviae, fulgura, ton-
itrui, ex iis producantur, & quibus ser-
viant usibus.

POSTERIOR

DE QUINTA ES-
SENTIA,

Ejus viribus, usu, & quomodo ea ex mine-
ralibus, metallis, vegetabilibus & animalibus
extrahenda.

Editi cura

JOACHIMI MORSI.

Accedit

*Ejusdem Epistola ad sapientissimum Britanniae
Monarcham Jacobum,*

DE PERPETVI MOBILIS
inventione.

HAMBURGI,

Impensis HENRICI CARSTENS,

M. DC. XXI.

7

Compiled by Francis FRANCK	Tractatus duo
Place	Hamburg
Year / Jaar	1621
Language / Taal	Latijn
Printed by / Drukker	Carstens
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	<u>Joachim Morsius</u>
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Latijn
Title / Titel	Tractatus duo, de Natura Element: et de Vta Essentia aura Joach: Morsi, acc: eiusd Epist: de perpetui mobilis inventione, Corn: Drebbelii (prior De natura elementorum ... ; posterior De quinta essentia)
Netherlands	
Nederland	
Italy / Italie	
Google	
Openlibrary	
Germany / Duitsland	www.bookmaps.de/
US / Washington	
UK	1033.d.16.(7.) Request British Libr
Sweden	Startsida > Söka > KB:s kataloger > Regina
Denmark	Opstilling: KB 132-191 Nørre Allé, Fjernmagasin, KB Læsesal Denemarken
France	
Worldcat	311507133 + 27408516 + 53721981 + 71822907 + 24895891
Extra refer.	Dieselbe wurde mit seiner Abhandlung Von den Elementen zusammen lateinisch herausgegeben zu Hamburg, 1621, 8.

an. 1050

CORNELII
DREBELII
 BELGÆ
 TRACTATUS DVO.
 I. DE NATURA
 ELEMENTORVM.
 II. DE QVINTA
 ESSENTIA.

Accedit his de MOBILIS PERPETVE
 inuentione Epistola lectu
 dignissima.

E Belgico idiomate in Latinum vertit
 D. PETRVS LAVREMBERGIVS
Professor in Athenao Hamburgensi.

GENEVÆ.
 Typis & sumpt. IOAN. DE TOURNES.
 M. DC. XXVIII.

9

Compiled by Francis FRANCK	Tractatus duo
Place	<u>Geneva</u>
Year / Jaar	1628
Language / Taal	Latijn
Printed by / Drukker	Typis & sumpt. Ioan. de Tovrnes
Auteur	Cornelii Drebellii Belgae
Co-author / Co-auteur	<u>Lauremberg, Peter</u>
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Latijn
Title / Titel	(Tractatus duo, de Natura Element: et de Vta Essentia aura Joach: Morsi, acc: eiusd Epist: de perpetui mobilis inventione, Corn: Drebellii, E. Belgico in Lat: vertit Pet: Laurembergius) Tractatus Duo: I. De Natura Elementorum. II. De Quinta Essentia
Netherlands	
Nederland	<u>Roma - RM / BVECR</u>
Italy / Italie	<u>Vicenza - VI /VIABE</u>
Google	<u>Sarnano - MC / UMCBS</u>
Openlibrary	<u>München Bibl.Sud. 803</u>
Germany / Duitsland	<u>www.bookmaps.de/</u>
US / Washington	<u>deila.dickinson.edu /u?/ norris,663</u>
UK	<u>1406.a.6. Request British Libr</u>
Sweden	<u>Startsida > Söka > KB:s kataloger > Regina</u>
Denmark	<u>Opstilling: KB 132-191 Nørre Allé, Fjernmagasin, KB Læsesal</u>
France	
Worldcat	<u>165220347 + 234185707 + 253397721 + 181689245 + 9802670 + 186669485 + 312098153</u>
Extra refer.	Falconet M. Catalogue de sa Bibliothèque By Camille Falconet Published 1763 / cfr p2. Ein neuer Abdruck erschien zu Genf, 1628,12

CORNELII
 DREBBEL ALC-
 MARIENSIS *MgH*
Conti Tractatus *1743.*

DE NATURA ELEMENTORVM;
 QVARRATIONE
ventos, pluiias, fulgura & tonitrua
parturiant, &c.

IN LINGVAM LATINAM
 translatus & in lucem

Bibliotheca ^{emissus} *à* *Leopoldo* *ensi*

IOHANNE ERNESTO
 Burggrauio Doctore Medico ad
 acidulas in LangenSchwals

1717 *bach.* *Alexander*
1637

FRANCOFVRTI;
 Typis Caspari Rötelij; Impensis Wil-
 helmi Fitzeri

ANNO M, DC, XXVIII.

11

Compiled by Francis FRANCK	Tractatus de natura
Place	Frankfurt
Year / Jaar	1628
Language / Taal	Latijn
Printed by / Drukker	<u>typ. C. Rotelij, Impensis Wilhelmi Fitzeri</u>
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	Burggrav, Johann Ernst
Editor / Uitgever	36 p
Language / Taal	Latijn
Title / Titel	Cornelii Drebbel Alcmariensis Tractatus de natura elementorum quaratione ventos, pluvias, fulgura et tonitrua parturiant ... : in linguam latinam translatus et in lucem emissus / a Iohanne Ernesto Burggrauio
Netherlands	
Nederland	
Italy / Italie	<u>NAPAV Biblioteca provinciale Scipione e Giulio Capone - Avellino - AV</u>
Google	
Openlibrary	
Germany / Duitsland	
US / Washington	
UK	<u>1033.d.16.(6.) Request British Libr</u>
Sweden	
Denmark	
France	
Worldcat	<u>82244122 + 248010985 + 222304492 + 53721874 + 80257322 + 35156703</u>
Extra refer.	

EEN KORT TRACTAET
 VAN DE
**NATVERE DER ELEMEN-
 TEN, ENDE HOE SY VER-
 OORSAECKEN, DEN WINT,
 REGEN, BLIKEM, DONDER,
 endewaeromme dienstich zijn.**
Gedaen door CORNELIS DREBBEL.

**TOT ROTTERDAM,
 By Jan van Waesberge Anno 1632.**

Compiled by Francis FRANCK	Een kort tractaet
Place	Rotterdam
Year / Jaar	1632
Language / Taal	Nederlands
Printed by / Drukker	<u>Jan van Waesberge aen de Merct ,</u>
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	<u>Openbaringhe der verborgner Handtgrepen Frat. Basilij Valentini, gherechtet op dat Vniversael. Item, Conclusiones ofte Sluytredenen aller sijner Schriften ende Tractaten van Swavel Vitriol ende Magneet ... Wt het Hoochduytsche overgeset in 't Nederlandtsc</u>
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Nederlands
Title / Titel	Een kort tractaet van de natuere der elementen, ende hoe sy veroorsaecken den wint, regen, blixem, donder, ende waeromme dienstich zijn. Gedaen door Cornelis Drebbel
Netherlands	<u>Waarschijnlijk 2 verschillende uitgaven!: Algemene Catalogus KB 65143700 en 69062267</u>
Nederland	<u>Utrecht, UB: O oct. 24:4</u>
Italy / Italie	<u>Amsterdam, UB: 647 F 43</u>
Google	<u>Amsterdam, Bibliotheca Philosophica Hermetica: 10483</u>
Openlibrary	<u>Alch. 305 b en Bibl.Sud. 726</u>
Germany / Duitsland	
US / Washington	
UK	<u>Londen, British Library: 1606/352</u>
Sweden	
Denmark	
France	
Worldcat	<u>65143700 + 165925824 + 69062267</u>
Extra refer.	Bovendien bijgevoegd: 1. Brief d.d. December 1607 van Gherrit Pietersz. Schagen aan Ariaen Thonisz (=Adriaen Anthonisz). 2. Dedicatie van Cornelis Drebbel aan Jacobus I van Engeland. 3. Lof-lieddicht op de natuerkund. Door Cornelis Drebbel

p.57 t.m. 111

Identiek met °5 qua inhoud, indeling en afbeeldingen . Minieme spellingsverschillen.

DIVERS TRAITÉZ
DE LA

PHILOSOPHIE
NATURELLE.

Ex Lib: no William Hulbert.
SCAVOIR,
1836

LA TURBE DES
PHILOSOPHES,

O U

LE CODE DE VERITE' EN L'ART.

LA PAROLE DELAISSE'E
DE BERNARD TREVISAN.

LES DEUX TRAITÉZ
DE CORNEILLE DREBEL
FLAMAN.

AVEC LE TRES-ANCIEN DUEL
DES CHEVALIERS.

*Nouvellement traduits en François, par un
Docteur en Medecine.*

A PARIS

J. S. A. E.
RABAUT P. R.

Chez JEAN D'HOURY à l'Image S. Jean au
bout du Pont-neuf, sur le Quay des Augustins

M. D C. LXXII.

13

Compiled by Francis FRANCK	Divers traitez
Place	Paris
Year / Jaar	1672
Language / Taal	Frans
Printed by / Drukker	<u>Jean d'Houry à l'Image S. Jean, au bout du Pont-neuf, sur le Quay des Augustins</u>
Auteur	Corneille Drebel Flaman
Co-author / Co-auteur	Bernard le Trévisan - 1406-1490, Grataroli , Guglielmo - 1516-1568 + 3. Deux traitez philosophiques de Corneille Drebel, p. 175 : 1. De la Nature des Elemens, p. 191. 2. De la Quinte Essence, p. 245
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Frans
Title / Titel	Divers traitez de la philosophie naturelle : sçavoir, la turbe des philosophes, ou le code de verité en l'art. La parole delaissée de Bernard Trevisan. Les deux traitez de Corneille Drebel flaman [I. De la nature des elemens. II. De la quintessence] Avec le tres-ancien duel des chevaliers - Nouvellement traduits en françois, par un docteur en medicine
Netherlands	-
Nederland	-
Italy / Italie	<u>TSABC Biblioteca civica Attilio Hortis - Trieste - TS -</u>
Google	
Openlibrary	
Germany / Duitsland	
US / Washington	
UK	
Sweden	
Denmark	
France	<u>Catalogue</u>
Worldcat	<u>27088206 + 3723914</u>
Extra refer.	cfr p.2: eine französische Übersetzung zu Paris, 1673, 12 (het jaar is hoogstwaarsch 1672)

hdlboy.club/fr/bibliot_phil_chim.html:

1. La Turbe des Philosophes, p. 1.

2. La Parole Délaissée, Traité de Bernard Comte de la Marche Trevisane, p. 97.

Grondige oploffinge

van de

Natuur en Eygenfchappen der

E L E M E N T E N.

En hoe fy veroorfaken *Donder, Blixem, Hitte, Koude, Wind, Regen, Hagel, Sneeuw &c.* En waar toe fy dienftig zijn.

Als mede

Een klare befchrijving van de

Q U I N T A E S S E N T I A.

Noyt voor defen gedrukt.

Noch een

D E D I C A T I E V A N ' T

P R I M U M M O B I L E.

Alles gedaan door den grooten Hollandfchen Philofooph *Cornelis*

Drebbel van Alkmaar.

't A M S T E R D A M.

Gedrukt voor de Lief-hebbers. Anno *Christi*
1688. En zijn te bekomen by *Jacob CLAUS*
Boekverkoper in de *Princkes-straat.*

Compiled by Francis FRANCK	Grondige oplossing + Quinta Essent.
Place	Amsterdam
Year / Jaar	1688
Language / Taal	Nederlands
Printed by / Drukker	<u>gedrukt voor de liefhebbers. En zijn te bekomen bij Jacob Claus boekverkoper in de Prince-straat .</u>
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Nederlands
Title / Titel	Grondige oplossing van de natuur en eygenschappen der elementen. : En hoe sy veroorsaken donder, blixem, hitte, koude ... Als mede een klare beschrijving van de Quinta Essentia, noyt voor desen gedrukt ; noch een Dedicatie van 't Primum Mobile / Alles gedaan door ... Cornelis Drebbel van Alkmaar
Netherlands	
Nederland	<u>Leiden, University Library, Bibliotheca Thysiana: 2023 F 7</u>
Italy / Italie	<u>Amsterdam, UB: 474 G 31</u>
Google	<u>Haarlem, Stadsbibliotheek: 89 E 28</u>
Openlibrary	
Germany / Duitsland	
US / Washington	
UK	
Sweden	
Denmark	
France	
Worldcat	253397704 + 65958383
Extra refer.	

p. 3 Cornelis Drebbel van de Elementen – Voor-reden

Wanneer gy Beminde, dit Tractaat zult sien, so gelooft dat ik dat om u, ende niet om mijne eere geschreven hebbe, want my wel bekend is, de ydelheid van alle roem: zyn wy niet van eenen God geschapen, onnoosel ende ootmoedig? ...

p. 11 Het Eerste Capittel ...

p. 28 Afbeelding!

p. 55 ... Tot Lof en versekeringhe van onsen Salichmaker, AMEN

p. 56 -82 Quinta Essentia

p. 83 Lustgierigen Leser, indien gy begeerich zijt om te weten wie en hoedanig desen voors. ..

p. 84 Gherrit Pietersz. Schagen, wenscht den Eerwaardigen, Wel-geleerden, Sterkten-bouwmeester

p. 91 Dedicatie of toeschryvinge, van den diepsinningen, en in 't licht der Natuuren seer ervaren ...

p. 108 onder de bescherminge van de mogende handt Godts, Amen

CORNELII DREBBELI

von Alkmar,
des sehr berühmten PHILOSOPHI
und fürtrefflichen ADEPTI,
Gründliche

Auflösung/

von der

Natur und Eigenschafft
der Elementen/

und was die Ursache daß Donner und
Blitz/ Hiß und Kälte/ Winde/ Regen/ Hagel
und Schnee/ sich in der obern und untern
Region erzeugen/ und worzu selbige
Anlaß geben?

Mit einem Anhang und klaren
Beweiß/

die von so vielen gesuchte Quint-Essenz
aus allen dreyen Reichen zu haben/
auch herrlichen

Dedication vom Primo Mobili,

sambr
andern raren Physicalischen Fragen/

von
inem Liebhaber der Hermetischen Kunst
herausgegeben.

~~~~~
francffurt am Mäyn/
verlegt Margaretha Gertraud Zfingin/
im Jahr Christi 1715.

20

Compiled by Francis FRANCK	waarschijnlijk het Tractaet, de Quintessentia en méér
Place	Frankfurt
Year / Jaar	1715
Language / Taal	Duits
Printed by / Drukker	verlegts Margaretha Gertraud Isingin
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Duits
Title / Titel	Gründliche Auflösung von der Natur und Eigenschafft der Elementen...mit einem Anhang und klaren Beweiss, die von so vielen gesuchte Quint-Essenz aus allen dreyen Reichen zu haben, auch herlichen Dedication vom Primo Mobili, sambt andern : raren physicalischen Fragen, von einem Liebhaber der hermetischen Kunst herausg.
Netherlands	
Nederland	
Italy / Italie	
Google	
Openlibrary	<u>München Alch. 124</u>
Germany / Duitsland	<u>www.bookmaps.de/</u>
US / Washington	
UK	
Sweden	<u>Startsida > Söka > KB:s kataloger > Regina</u>
Denmark	
France	
Worldcat	<u>253112419 + 224475362 + 18200955 + 311545159 + 186669463 + 166008641 + 64829837</u>
Extra refer.	

CORNELII DREBELII

Von Alckmar in Nord, Holland

TRACTAT

Oder

ABHANDLUNG

Von

Natur und Eigenschaft der ELEMENTEN/

Ingleichen

Des Donners, Blitzes, Hitze, Kälte, Win-
des / Regens / Hagels und Schnees / 2c. so sich in
der obern und untern Region erzeigen und
wozu sie Anlaß geben.

Deme vorgefüget

Einige Merckwürdigkeiten/

So man hin und her von diesem weisen Mann
angetroffen/

Nebst einem Anhang

Von der

QVINT-ESSENZ

Oder 5ten Wesen in allen drey Reichen der Natur.

Und

Einer Zueignungs-Schrift/

von dem Primo mobili oder erstbeweglichen Dinge;

Wie auch

F. W. Ritter.

Herrn EDMUND HALLEI

Erzehlungen von denen Winden,

Zusammen gesamlet und herausgegeben von

POLYCARPO CHRYSOSTOMO.

LEIPZIG/verlegt Johah Sigmund Strauß/

Buchbändler in Hoff / 1723.

21

Compiled by Francis FRANCK	Tractat, Quint-Essenz, Zueignung	
Place	Leipzig	
Year / Jaar	1723	
Language / Taal	Duits	
Printed by / Drukker	Johan Sigmund Strauss, Buchhandler in Hoff.	
Auteur	Cornelis Drebbel	
Co-author / Co-auteur	<u>Edmund Hallei</u>	
Editor / Uitgever	Georg Christoph Brendel (Polycarpo Chrysostomo)	
Language / Taal	Duits	
Title / Titel	Cornelii Drebellii von Alckmar in Nord-Holland Tractat oder Abhandlung von Natur und Eigenschafft der Elementen, ingleichen des Donners, Blitzes, Hitze, Kalte, Windes, Regent, Hagels und Schnees, &c., so sich in der obern und untern Region erzeigen und wozu sie Anlafs geben. Deme vorgefuget einige Merckwiirdigkeiten, so man bin und her von diesem weisen Mann angetroffen, nebst einem Anhang von der Quint-Essenz oder 5ten Wesen in alien drey Reichen der Natur. Und einer Zueignungs-Schrifft, von dem Primo mobili oder erstbeweglichen Dinge. Wie auch Herrn Edmund Hallei Erzehlungen von denen Winden, zusammen gesammelt und herausgegeben von Polycarpo Chrysostomo. [i. e. Georg Christoph Brendel]	
Netherlands	<u>Algemene Catalogus KB 65154400</u>	
Nederland		
Italy / Italie		
Google	<u>books.google.com/</u>	-
Openlibrary	<u>openlibrary.org/ Tractat%2C-oder-Abhandlung-von-Natur-und-Eigenschafft-der-Elementen</u>	-
Germany / Duitsland	<u>www.bookmaps.de/</u>	<u>München Phys.sp. 186 b</u>
US / Washington		
UK	<u>1651/287. Request British Libr</u>	<u>8630.bbb.12. (2.) Request</u>
Sweden		
Denmark	<u>KB</u>	
France		
Worldcat	<u>18200934 + 181689246 + 81306779 + 224475383 + 166008644 + 253113441 + 65154400</u>	
Extra refer.	cfr p.2: eine deutsche Übersetzung von Polykarp Chrysostomus zu Hof, 1723, 8.;	

Begint met 18 paginas "Vorrede an den Leser"

met daarin teksten van Happelius (Relat. Curios.)(o.a. brief uit de gevangenis in Praag) en Pellerus (Gottofredi Hegenentii itinerario Frisio-Hollandico) (brief aan Isebrand von Rietwick)

Vervolgens het Tractat:

"Wann dieser Tractat dir solte zu Handen kommen / so sey versichert / dass er nicht um meiner sondern deiner wegen und dir zu Ehren sey geschrieben worden / indem mir nicht unbekandt ist / was vor eine eitele und vergängliche Sache es um die Herrlichkeit der sterblichen Menschen sey."

Een andere vertaling dan die van °23.

11 Hoofdstukken, gevolgd

—

door 2 paginas tekst van (nu nog) onbekende oorsprong:

p.28 "Der Elementen sind viere / Feuer / Luft / Wasser / Erde. Des Geist des Feuchten und Kalten muss in einen Leib ..."

tot p.30 "... Das Feuer aber scheidet die Elementen vn einander / und sondert eines von dem andern ab.

Kurzer Schlüssel

"Die Erde verwandle in Wasser "

tot p.31 "...ja gar Rubin-roth / beständig als ein Felz oder Diamant. Amen!

Ende des Spiegels und Schlüssels der Kunst."

---

p. 32 Cornelii Drebel's Abhandlung von dem fünfften Wesen oder Quint-Essenz
Von deren Kräften und Nutzen und wie solchen aus denen Berg-Arten Metallen / Kräutern und Thieren auszuziehen sey?

Das 1. Haupt-Stück

Das fünffte wesen wird beschrieben, und bestens angepriesen. Ingleichen werden die Quint-Essentien gegen einander gehalten. ...

p.33 ... und mit dem Weingeist ausgezogen wird / so ist sie überaus vollkommen / und über die massen durchdringend. Wann aber die andere Quint-Essentien von ihren ...

8 Hoofdstukken tot aan p. 48

---

p.49 – p.58 Brief an den Hochweisesten Monarchen JACOB

Vervolgens p.59 tot p.63: Von der natürlichen geheimnütz der Philosophen en
p.64 tot p.106 Edmund Hallei.

Grondige oploffinge
van de
Natuur en Eygenfchappen der
ELEMENTEN,

En hoe fy veroorzaaken *Donder, Blixem, Hitte, Koude, Wind, Regen, Hagel, Sneeuw &c.* En waar toe fy dienftig zyn.

Als mede

Een klare befchryving van de
QUINTA. ESSENTIA,

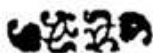
Noyt voor defen gedrukt.

Noch een

DEDICATIE VAN 'T
PRIMUM MOBILE.

Alles gedaan door den grooten Hol-
landschen Philofooph *Cornelis
Drebbek van Alkmaar.*

Vermeerdert met het Leven van den zelve:
als mede een Brief van NACHA PEE.

Te AMSTELDA M.

By SAMUEL LAMSVELD,

Boekverkooper. 1732.

KONINKRIJK
NEDERLANDSCHE
INSTITUTIE.

22b

Compiled by Francis FRANCK	Grondige oplossing + Quinta Essent.
Place	Amsterdam
Year / Jaar	1732
Language / Taal	Nederlands
Printed by / Drukker	<u>Volgens Van Capelle in 1821 is de uitgever Samuel Lamsveld (deze drukker, zelfs stadsdrukker, is op 5 augustus 1762 overleden.)</u>
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Nederlands
Title / Titel	Grondige oplossing van de Natuur en Eyenschappen der Elementen : en hoe sy veroorsaken Donder, Blixem, Hitte, Koude, Wind, Regen, Hagel, Sneeuw &c., en waar toe sij dienstig zijn ; als mede een klare beschrijving van de Quinta Essentia, noyt voor desen gedrukt ; noch een Dedicatie van 't Primum Mobile
Netherlands	
Nederland	
Italy / Italie	
Google	
Openlibrary	
Germany / Duitsland	
US / Washington	
UK	
Sweden	
Denmark	
France	
Worldcat	84844912 + 67626167
Extra refer.	

Joseph Ferdinands Kleeblatts

Neue Herausgab

einiger

rar gewordener Chymischen

sehr nutzbaren

Tractätlein,

als nehmlichen

1. Sentivogii,

Vom philosophischen Salz.

2. Cornelii Drebbels,

Von denen Elementen.

3. Anonymi,

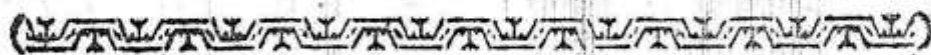
Vom philosophischen Wasser.

Nebst

einem rechtlichen Gutachten

von Gewisheit

der Metallen, Verwandlung.

Frankfurt und Leipzig,

Zu finden bey Tobias Göbhardt, 1768.

23

Compiled by Francis FRANCK	von den Elementen
Place	Franckfurt ; Leipzig
Year / Jaar	1768
Language / Taal	Duits
Printed by / Drukker	zu finden bey Tobias Göbhardt
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	Joseph Ferdinand Kleeblatt; Johann Harprecht
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Duits
Title / Titel	Joseph Ferdinands Kleeblatts neue Herausgab einiger rar gewordener chymischen sehr nutzbaren Tractätlein, als nemlichen 1. Sentivogii, Vom philosophischen Saltz. 2. Cornelii Drebbels, Von denen Elementen. 3. Anonymi, Vom philosophischen Wasser. Nebst einem rechtlichen Gutachten von Gewisheit der Metallen-Verwandlung.
Netherlands	
Nederland	
Italy / Italie	
Google	
Openlibrary	
Germany / Duitsland	
US / Washington	
UK	
Sweden	
Denmark	
France	
Worldcat	24347436 + 3586432 + 312461069
Extra refer.	

p. 77 Cornelii Drebbels kurzer Tractat von der Natur der Elementen und wie sie den Wind, Regen, Blitz und Donner verursachen, und wozu sie nützen

Aus dem Niederländischen, allen der Natur Liebhabern zu Nutz, in das Hochdeutsche getreulich übersetzt von Anonymo, Amatore Hermeticae Philosphiae.

p.78 Vorrede Von denen Elementen

Günstiger Leser! wann dir dieser gegenwärtige Tractat zu handen kommt, magst du frey glauben, dass ich solchenu deinem Nutzen, und nicht zu meiner Ehr geschrieben, dann mir wohl bewust der eitle Ruhm dieser Welt. Wir sind unschuldig und demüthig von Gott dem Allmächtigen geschaffen ...

p. 79 ...oder einen Pharisäer vorstellen? Sollen wir unsern Stuhl erhöhen, und in weiss und schwarzen Klei ....

p.110 Hiermit nimm vor lieb und ersuche die Natur, so wirst du selbst hiervon zeugen, und lernen verstehen, was hernach folgen wird, nemlichen das gröste Wunder, das wir in der Natur, und in denen Elementen sehen, zu lob unsers Seligmachers Jesu Christi. Amen **(vertaling van °5 !?)**

KORT BEGRIP
 DER
 HOOFDSTOFFELYKE
 NATUURKUNDE.

O F

INLEIDING TOT DE KENNIS DER EIGEN-
 SCHAPPEN VAN DE VIER ELEMENTEN,
 ALS: DE AARDE, DE LUGT,
 'T WATER EN VUUR;

VERVATTENDE

Den oorsprong van Donder, Blixem, Hitte,
 Koude, Wind, Regen, Sneeuw, &c.
 hunne uitwerkingen en nuttigheden.

D O O R

CORNELIS DREBBEL.

*In zyn leven A. L. M. Philos. Math. & Phys. Doct.
 te Alkmaar, en Uitvinder der Zamengestelde*

M I C R O S C O O P E N.

Vermeerderd met des Auteurs leven en een
 ophelderende KUNSTPLAAT.

TE AMSTERDAM, BY
 P. G. GEYSBEEK, EN
 L. GROENEWOUD.

25

Compiled by Francis FRANCK	Kort begrip...van de elementen, quinta essentia en primum mobile
Place	Amsterdam
Year / Jaar	1785
Language / Taal	Nederlands
Printed by / Drukker	<u>by P.G. Geysbeek, en L. Groenewoud,</u>
Auteur	Cornelis Drebbel
Co-author / Co-auteur	
Editor / Uitgever	
Language / Taal	Nederlands
Title / Titel	Kort begrip der hoofdstoffelyke natuurkunde, of Inleiding tot de kennis der eigenschappen van de vier elementen, als: de aarde, de lugt, 't water en vuur : vervattende den oorsprong van donder, blixem, hitte, koude, wind, regen, sneeuw, &c. hunne uitwerkingen en nuttigheden. / Door Cornelis Drebbel ... ; vermeerderd met des auteurs leven en een ophelderende kunstplaat
Netherlands	<u>Leiden, University Library, Bibliotheca Thysiana 2007 E 14 / BOERH f nchv 21</u>
Nederland	<u>Algemene Catalogus KB 65719510</u>
Italy / Italie	<u>Amsterdam, UB: OK 62-1785 (lacks part of engraved title-page)</u>
Google	
Openlibrary	
Germany / Duitsland	
US / Washington	
UK	
Sweden	
Denmark	
France	
Worldcat	
Extra refer.	

bevat dezelfde afbeelding als **22b**

Voetnoten

-
- i Op spellingsverschillen en de zin “heb ick t’geen Cicero / en de Veerse-dichter Claudianus / Lactan-tius / en Bartas van Archimedes getuygen / uyt haer boecken ghesocht / en hier laten by drucken/ “ na, is deze brief van G.P. Schagen in 1621 in haar geheel in "[Een Kort Tractaet over de Natuere der Elementen](#)" overgenomen (p. 45 tot 50)
- ii www.dbnl.org/tekst/molh003nieu01_01/molh003nieu01_01_2166.htm
- iii nl.wikipedia.org/wiki/Adriaen_Anthonisz
- iv abyss.uoregon.edu/~js/glossary/brahe.html
- v en.wikipedia.org/wiki/Kepler's_Star
- vi Ook deze “Dedicatie” is met minieme spellingsverschillen terug te vinden in "[Een Kort Tractaet over de Natuere der Elementen](#)" (p.51 tot 62)
- vii www.ens-lyon.fr/RELIE/Cadrans/Musee/HorlogesAstro/These_Eyraud.pdf p. 266
- viii www.ens-lyon.fr/RELIE/Cadrans/Musee/HorlogesAstro/These_Eyraud.pdf p. 264

Mr. *Adriaen Thonissen* –uit *Alkmaar*- is de vader van Jacob Metius. De laatste is *niet* de uitvinder van de verre-kijker. In 1608 deed hij wel een poging daarop patent aan te vragen bij de Staten Generaal.

- x lument = kleefdeeg, waarmede men vast- of dichtmaakt, d. i. luteert.
- xi Darwin!?!
- xii http://www.dbnl.org/tekst/molh003nieu01_01/molh003nieu01_01_2166.htm
- xiii http://nl.wikipedia.org/wiki/Adriaen_Anthonisz , vader van Adriaan en Jacob Metius
- xiv <http://abyss.uoregon.edu/~js/glossary/brahe.html>
- xv http://en.wikipedia.org/wiki/Kepler's_Star
- xvi dat
- xvii niet